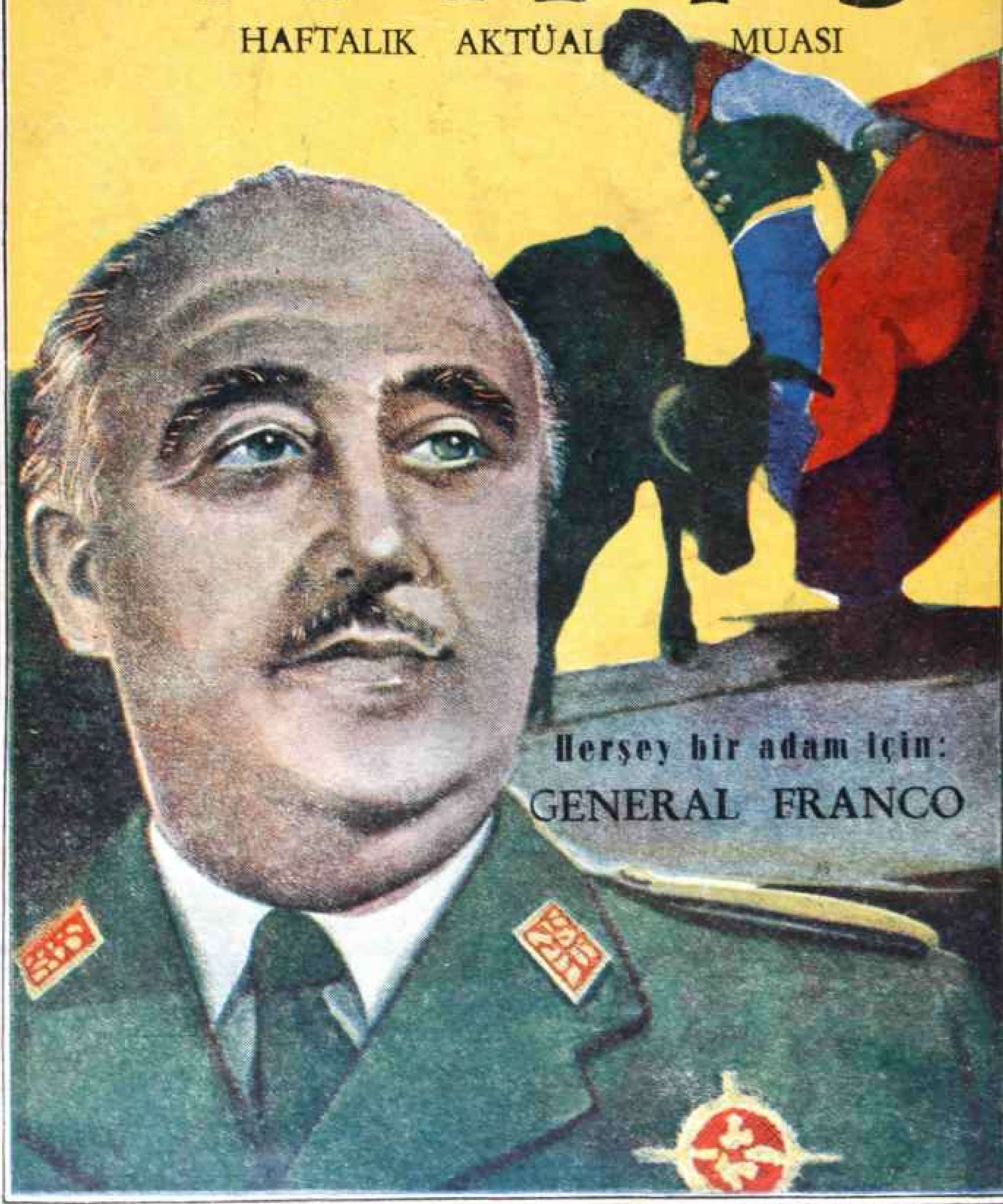
MENDERESİN İSPANYA SEYAHATİ

AKİS

HAFTALIK AKTÜAL MUASI

Herşey bir adam için:

GENERAL FRANCO

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 5, Cilt: XV, Sayı: 250

Yazı İşleri:

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel: *18998 P. K. 582 - Ankara*

İdare:

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

Müessisi

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve neşriyatı fiilen İdare eden mesul Yazı İşleri Müdürü

Kurtul ALTUĞ

Umumi Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

Karikatür :

TURHAN

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Ege AJANSI

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

Abone şartları:

5 aylık (12 nüsha): 12.50 lira

6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira

1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

*

İlan şartları :

Santimi : 8 lira

3 renkli arka kapak: 750 lira

(İlânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

*

İlân İşleri

Şark Reklâm

Tel: 18173 — 11898 — 19214

*

Dizildiği ve Basıldığı yer:

Rüzgarlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 16.4.1959

Kapak resmimiz

General Franco

İşine Allah karışır!

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Başbakanın İspanyaya çift muhriple yaptığı ziyaret, bütün gözleri Akdeniz'in öteki ucundaki bu memleketin üzerine çekmiş bölünüyor. Bu böyle olunca da AKİS. pek tabii kapağına İspanyanın "sadece Tarihe ve Allaha karşı mesul" hâkimi Franco'nun resmini koymuş ve iç sayfalarında da bu memleketi rejiminden gençlik hareketlerine, İktisadî kalkınmasından basın hürriyetine kadar tanıtan geniş bir yazıya yer vermiştir. Dış politika başlığı artındaki sayfalarımızın alâka ile karşılanacağını ve okuyucularımıza İspanya hakkında tam bir fikir vereceğini sanırız.

Bu sayımızda, çok alâka uyandıracağına inandığımız diğer yazı da Yeni Meclisteki Başbakanlık Dairesi hakkındaki röportajımızdır. Bütün noksanlarının bir an evvel tamamlanması için büyük gayretler sarfedilen yeni Başbakanlık dairesini gezen muhabirimizin hazırladığı röportaj ve fotoğrafçımızın çektiği resimlerle ressamımızın çizdiği basit bir kroki, Adnan Menderesin ve ondan sonra gelecek başbakanların çalışma yerini tanımanızda faydalı olacaktır.

Geçen haftanın sonunda Halim Büyükbulutun Paşakapı Cezaevinden tahliye edilmesiyle, hapisteki gazeteci sayısında bir eksilme olmadı. Zira aynı günlerde Bilecikli genç gazeteci Necati Akgün, vali Ekmel Çetinele hakaret iddiası ile açılan dâva sonunda verilen mahkûmiyet kararının kesinleşmesiyle cezaevine girdi. Paşakapısında tam 365 gün yatan Halim Büyükbulutun tahliyeden sonra söylediği sözler, ceza, ve infaz sistemimizin nasıl ıslaha muhtaç olduğunu göstermektedir. Adalet başlıklı yazımızda, bu mevzua temas edilmektedir.

Hapisteki gazeteciler meselesi, memleket içinde bir dert olmakta devam edip dururken, rahmetli Basın - Yayın ve Turizm Bakanı Server Somuneuoğlunu pek «öfkelendiren ve her memleketin "içişlerine burnunu, sokmak" itiyadında olan Beynelmilel Basın Enstitüsü, totaliter rejimlerdeki basın hakkında dikkate değer bir etüd neşretti. Basın sayfamızda bahsedilen bu etüd, basın hürriyetinin er veya geç kendini nasıl kabul ettireceğini göstermesi bakımından dikkat ve alâka ile okunmaya değer.

Dünyada Olup Bitenler sayfamızın büyük bir kısmı bu hafta, Adenauer'in Federal Almanya cumhurbaşkanlığına adaylığını koyması hâdisesine ayrılmıştır.. Büyük bir prestije sahip olan "ihtiyar tilki"nin -bu basının taktığı vs Adenauer'in de pek hoşuna giden bir tâbirdir- faal politikadan çekilişi, tam zamanında yapılan bu tercih üzerinde dünya halk efkârının alâkasını toplamıştır. Prestijinin en yüksek olduğu bir antla, politikadan ayrılmakla Adenauer'in, devlet adamı vasıflarının bir icabını yerine getirdiği muhakkaktır. Hâdise birçoklarının ayni isabeti gösteremedikleri şu günlerde elbette alâka uyandıracaktır.

AKİS baskıya verileceği sırada Amerikan Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'ın istifasının da resmen açıklanması, dünya siyasetinde yeni bir devreye girilmekte olduğuna bir işaret sayılabilir. Bu yeni devrenin umumi manzarasını da gene en iyi AKİS çizecektir.

AKİS'in ikinci yazı müsabakasına iştirak müddeti, bilindiği gibi 30 Nisanda sona eriyor. Yazıların tetkik ve tasnifiyle vazifeli Küçük Jüri, çalışmalarının kolaylaşması için artık yazıların neşrine devam edilmemesini istemiş ve bu istek kabul edilmiştir. 30 Nisana kadar gelen müsabaka yazıları Küçük Jüriye verilecek ve bunlar tetkik edilip derecelendirildikten sonra Büyük Jüriye sunulacaktır. Daha geç gelen yazılar, maalesef müsabaka dışı bırakılacaktır. Büyük Jüri Mayıs başında toplanarak neşrolunan veya olunamıyan bütün yazıları gözden geçirerek nihaî neticeyi tâyin ve ilân edecektir.

Bu seneki müsabaka Büyük Jürisi şu zevattan teşekkül edecektir: İsmail Rüştü Aksal, Turhan Feyzioğlu, Prof. Bahri Savcı, Ekrem Alican, Osman Okyar, Fethi Çelikbaş, Hıfzı Oğuz Bekata, Turan Güneş, Ferit Melen, Nihad Subaşı, Coşkun Kırca ve Doğan Avcıoğlu.

Saygılarımızla
AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Safdilliğin bu derecesi.:.

Muhalefet lideri İnönü, bayram ertesi çıkmayı düşündüğü Ege gezisini, bir müddet geriye bıraktı. Niye mi? İktidarın başı o günlerde ispanya seyahati dolayısiyle yurtta bulunmıyacak diye... Tabii bu karar, C. H. P. çevrelerinde bile, görülmemiş bir safdillik olarak vasıflandırıldı. D. P. uçak kazasından Ramazana, Gülekîn basın toplantısından Günaltayın beyanatına kadar ne bulursa bir politik istismar mevzuu yapsın, davullu zurnalı ve hattâ tekbirli Vatan Cephesi ocakları açsın, havadaki bulutu bile oy haline getirip sandığa düşürmeye uğraşsın da sen kalk. Menderes yurtta yok diye bir Ege gezisine 'bile çıkma! Neymiş? Yakışık almazmış... C. H. P. liler asıl neyin yakışık almadığını yolunu kesip Genel Başkanlarına sorsalar yeridir.

1946 da çok partili hayata geçip 1950 de âdeta kendi eliyle iktidarı D. P. ye devreden İnönünün bu safdilliğini bile henüz hazmedemiyenler, bu yeni şaheseri karşısında bir küpten inip diğerine bineceklerdir. Ama İnönü, demokrasimizin temellerine su kaçmasın diye oyunu kaidesine göre oynatmakta azimli görünmektedir. Bütün milletin gözü önünde ıslah kabul etmez bir safdil mevkiine düşse bile...

D. P.

Değişik rüzgârlar

G'eçen haftanın sonunda Pazar sabahı, Vatan Cephesi yayınlan - na öğleden sonra başlanmasından istifade ederek radyolarının düğmesini açan vatandaşlar, saat 10'daki şu pek meşhur ve eğlenceli Kadın saatinde kalın tonlu tatlı bir kadın sesinin Türk münevverlerini irtica ile mücadeleve çağırdığını duyunca hayretler içinde kaldılar. Vaızlarında iktidar partisini göklere çıkaran sarıklıların memlekette kol gezdiği su sırada, Radyoda nasıl olurda böyle bir davet yapılabilirdi? Daha önce ayni şekilde bir davette bulunan Talebe Federasyonunu takbih eden -ve takbihle de kalmıyan- D. P. markalı politika böyle bir konuşmaya nasıl müsaade ederdi? Güzel sesli kadın disiplinli D. P. millet vekillerinden Nazlı Tlabar-, partisinin resmî tezinin irtica yoktur" olduğunu ne çabuk unutmuştu! Sanki Nazlı Tlabar ve irtica yoktur diye bütün Ramazan bangır bangır bağıran Radyo, partinin resmi tezini yalanlamak için Menderesin karasularımızdan çıkmasını beklemişlerdi!

Hâdise, doğrusu, son derece garipti. Sadece işin içyüzünü bilenler "irtice ile mücadele" davetini hayretle karşılamadılar. Zira D. P. için-

Nazlı Tlabar
Yükselebilen tatlı ses

de irtica mevzuunda iki tezin çarpıştığım biliyorlardı. Birinci grup -ki çok daha kuvvetliydi, her ne pahasına olursa olsun seçimleri kazanmak gayesini güdüyordu. Genel Balkanı da ikna etmeye muvaffak olan bu grup, din kozunu sonuna kadar kullanmak kararında görünüyordu. İkinci grup, hissi sebepler yüzünden irtica mevzuunda -ama sadece irtica mevzuunda- son derece hassastı. İrticaın başkaldırdığı yerde "karınca gibi ezilmesi"ne taraftardı.

İkinci grup şimdiye kadar sesini duyurmağa muvaffak olamamıştı. Hattâ Türkiyenin en başarılı mizah mecmuası olan Büyük Doğunun D. P. ile en ufak bir ilişiğinin bulunmadığının açıkça ilânını bile temin edememişti. Ancak Menderes, Türk karasularını terkedince, ikinci grupun sesi radyoda işitilebilmişti.

Tlabarın konuşması yurtta büyük alâka ile karşılandı. İrticaya çatan sözleri, gazetelerin başköşelerinde yer aldı. Sadece Zafer, bu irtica aleyhtarı cesaretli çıkışa itibar etmedi. Tek sütun üzerinden verilen haberde, konuşma metninden bir iki paragraf -o da yumuşatma maksadıyla tâdil edilerek- alınmıştı. Nazlı Tlabarın konuşmasındaki "en mühim meseleyi din istismarının teşkil ettiğini ve bununla savaşmak" gerektiğini belirten ve "kara çarşaf"ı kötüleyen kısımlar Zaferin kâğıt sepetine atılmıştı. Aydınları harekete geçmeye çağıran cümlelerin "zehiri alınmış"tı.

Anlaşılan Zafer, evvelce aldığı direktifleri harfiyen yerine getiriyor ve Menderesin yurt dışında bunalmasından faydalanılarak sahneye konulmak istenen yeni gidişe ayak uydurmayı reddediyordu.

Yazıktır !..

Ağrı valisinin 3 Nisan 1959 tarihli Cumhuriyette çıkan beyanatı şudur:

"İmam Hatip Okulu mezunu olmıyan hallerde imamlık yapacak kimselerin tâyinlerinde çok dikkatli olmak lâzım gelir kanaatındayım. Köylerimize zararlı ideolojiler çeşitli kılıkta girmektedir. Komünizmin köylerimize sokulması için en müsait bulduğu kisve, imamlık kisvesidir".

Kimsede ses seda yok...

*

Aradan dokuz gün geçiyor, Şemsettin Günaltay, "Komünist ajanları, din âlimi kisvesiyle köylere yayılıyorlar" diyerek Ağrı valisinin sözlerini tekrar ediyor. Fikir aynidir. Yalnız biri dobra dobra söylemiş, diğeri bir idare adamın n dili...

*

Ertesi gün meşhur Havadis kıyameti koparıyor:

"Bu bir ihbardır. Adli makamların elbette bir ihbar üzerinde önemle durması gerekir. İhbarını tevsik edemezse iftiranın yükü Günaltayın omuzlarındadır.

Havadisin tabiriyle, "Yazıktır, günahtır ve ayıptır"...

Hükümet

"Vallahi bilmem efendim"

Bu haftanın başında Pazartesi günü, Bakanlıklar semtindeki, şimdi üç bakanlığın birlikte çalıştığı eski Ekonomi Bakanlığı binasında, aynı lâfları tekrarlamaktan bezmiş üç adam, gelene gidene cevap yetiştirmeğe uğraşıyordu:

"— Vekil Beyefendi Ankarada değiller efendim".

"— Vallahi ne zaman teşrif edeceklerini bilmiyorum efendim".

"— Zannediyorum, İstanbulda bulunuyorlar efendim"

Ayrı ayrı odalarda oturan bu üç adam., üç bakanlığın -Millî Eğitim, Ticaret ve Koordinasyon Bakanlıklarının. Özel Kalem Müdürleriydi. Sabahın erken saatlerinden itibaren, bu lâfları kurulmuş bir plâk gibi tekrarlamaktan, başka iş yapmağa imkân bulamıyorlardı. Dakika geçmiyordu ki. elinde röleve şapkasıyla haddinden fazla nazik tavırlı bir iş adamı veya bu gibi yerlere ilk defa girip çıktığı mahcubiyetinden anlaşılan bir dilekçe sahibi kapıyı tıkla-

Haftanın olayları

MEŞRU MÜDAFAA

Her şey gösteriyor ki D. P. İktidarı kendisini meşru müdafaa halinde görüyor. Partinin gazetelerdeki sözcülerinden kongrelerdeki delegelerine, Büyük Meclisteki temsilcilerinden hükümetteki azalarına, hangi Demokrat iç politikaya temas etse işlediği tema "Biz meşru müdafaa halindeyiz" teması oluyor. Bu, partizan idarenin her çeşitinin artık 1 numaralı mazeretidir. Basına farklı muamele mi yapılıyor? Meşru müdafaanın bir icabıdır. Radyo tek taraflı mı çalışıyor? Ne yapalım, meşru müdafaa! Temyiz hakimlerine kadar bütün memurların başında asılı "görülen lüzum" kılıcı mı? Bir meşru müdafaa silâhıdır. Nihayet lüzumundan fazla meşhur ve aynı derecede gülünç Vatan Cephesi hikâyesi, sadece meşru müdafaa taktiği olarak, keşfedilmiş, beslenmiş ve geliştirilmiştir. D. P. görülmemiş tecavüzlere maruzdur. D. P. dört kir taraftan gelen taarruzlara uğramaktadır. Herkes D. P. ye düşmandır ve onun üzerine yürümektedir. Halbuki devlet D. P. ye emanettir ve D. P. yi zedeleme gayretleri doğrudan doğruya devlete zarar vermektedir. Bu bakımdan devletin bütün vasıtalarını D. P. nin meşru müdafaasında kullanmak mubahtır.

Aslında, bu kadar ciddiyetle ve bazı kimseler tarafından samimiyetle ileri sürülmese, insanı kahkahadan bayıltacak kadar komik olan bu görüşün D. P. nin tutumunda esas unsur haline gelmesi herkes için hakiki bir talihsizliktir. Tıpta kendisini düşmanlarla sarılı görme hastalığına Verilen ilmi isim D. P. nin sayın büyüklerinden Fatin Rüştü Zorlunun meçhulü elmasa gerektir. Tıpkı *Complexe d'infeniorite* gibi *Manie de Persecution* da bugün tedavisi kabil bir duygudur. D. P. nin bunu unutarak ve hakikatlere baş çevirerek kendisini o duygunun icaplarına alabildiğine kaptırması bu teşekkülün siyasi istikbali bakımından ümit verici olmaktan uzaktır.

D. P. nin tenkidlere maruz bulunduğu, hatta tenkidlerin Ötesinde bazı düşmanca hisler doğurduğu yalan değildir. Muhalefetin, D. P. lilere iyi görünen, yahut hakikaten iyi sayılabilecek icraata da kötü damgasını basmakta olduğu da bir hakikattir. D. P. hin anlamadığı, bunun demokrasinin bir icabı olduğudur. Demokrasilerde Muhalefet tenkid edecektir. İktidarın etrafında herkesin şakşak tuttuğu rejimin adı *Demokrasi* değildir. İngiltereye, Almanyaya bakınız. Macmillan'ın her yaptığı işçiler için kötüdür, Adenauer'-in politikası Sosyalistlerin nazarında bir baştan ötekine hâtâlıdır. Muhalefet vazifesi yapılırken Muhalifler için göz önünde tutulacak husus bir icraatın iyi Veya kötü olması değil, o icraat karsısında Muhalefetin vaziyetinin umumi efkârı rencide edip etmemesidir. Zira seçim günü İktidar ile Muhalefet büyük kütle Önünde hesaplaşacaktır ve büyük kütlenin hakiki iyi ile kötüyü ayırtedemeyeceğini sanmak saflıkların en büyüğüdür. O bakımdan gün gibi aşikâr başarılarla Muhalefet susmak zorunda kalır. Böyle bir anlayışı hatalı veya doğru bulmak kabildir. Hele bizim gibi tek parti rejimi altında uzun yıllar yaşamış milletlerin "Muhalefet için muhalefet" formülünü anlamaları, hak vermeleri güçtür. Ne yapalım ki hadise budur ve gülü seven dikenine katlanacaktır. Bu bakımdan "yahu, Muhalefetin Allah razı olsun demesine yarayacak hiç bir iyi iş mi yapmadık?" diye feryat etmek ve Muhalefetten aferin bekleyip gelmeyince kızmak güllerin dikenli olması karşısında köpürmek kadar manasızdır. Kaldı ki Muhalefet için de esas. İktidarın şu veya bu hareketi değil, temel zihniyetidir.

Basına gelince, D. P. nin şu anda o yandan gelen bir ateşin de altında bulunduğu doğrudur. Hata bunu bir mücerret düşmanlık saymak ve meşru Müdafaadayım diye kullanılması asla caiz olmayan silâhlara el sürmektir. Bu ihtiyatsızlık iktidar D. P. sine pahalıya mal olmuştur. Muhalefetin D. P. sinin başarılı Basın politikası iknaya, güler yüze, gazetecilerle iyi geçinmeye ve onları gönüllerinden yakalamaya dayanırdı. En genç muhabirlerden en olgun başyazarına Herkes üzerinde bu politikanın ne derece tesir bıraktığım anlamak için 1946 . 1960 gazetelerine bir göz atmak kâfidir. Talihsiz D. P. İktidara gelip devletin vasıtalarına malik olunca "ya kahır, ya lütuf" sistemini tenkidleri önlemenin yolu olarak seçti. Bunun dokuz yıl sonunda bir muhteşem fiyaskoyla neticelendiğini görmek ise bugünkü gazetelerin haliyle sabittir.

Basın tenkid edecektir. Tenkidler arasında haksızları da bulunacaktır. İktidar bunların haksızlığını, esassızlığını evvelâ tolerans, sonra icraatla ortaya koymak imkânına sahiptir. Bu bakımdan, itiraf etmeli ki, Muhalefete karşı bir avantaja maliktir. Ama bunu yapacak yerde "Meşru müdafaa halindeyiz" diye gayrımeşru silâhlara el atmak, partizan idareyi yerleştirmek bir tek netice vermektedir: D. P. yi daha da antipatik yapmak. Bu ise bir fasit daire meydana getirmektedir ki bunu kırmadan D. P. nin de, memleketin de huzura kavuşmasına imkân yoktur. Hep duyuyoruz, meselâ sayın Devlet Bakam Abdullah Aker "Radyo D. P. ye emanettir" diyor, arkadan büyüklü küçüklü D. P. liler ilâve ediyorlar: "Şu basın bize bu kadar hücum etmese, Radyoyu bizi de üzen hâlinden kurtaracağız ama..." Radyo Basına karşı meşru müdafaa silâhıdır, Vatan Cephesi Güç birliğinin meşru müdafaa panzehiridir, görülen lüzum memur D. P. ve bağlanmadıkça yürürlükte kalacaktır, sert tedbirler memnuniyetsizlik baki kaldıkça D. P. nin -yani, bazılarınca devletin- meşru müdafaa vasıtasıdır, partizan idare Muhalefete sempati duyanları *hidayete* eriştirecek çaredir.

Bu işleri ters tutmak, sebebleri netice yerine almak, neticelerin hakiki sebebleri teşkil ettiğini görmemek, sayın D. P. Genel Başkanının sevdiği tabirle arabayı öküzlerin önüne koşmaktır. D. P. düşmanlarla sarılı olduğu evhamından, kurtulup herşeyi mubah kılan bir meşru müdafaanın politikada asla meşru olmadığını ve sadece daha fazla düşman yarattığım anlamadıkça ne kendisi rahat edecek ne başkalarına rahat verecektir.

tarak odaya girmesin, yahut telefon sabırsız çınlamalarıyla çalmasın.

Gelenler malûm cevapları aldıktan sonra makamı, boyunlarını bükük terkediyorlar, fakat dışarıya çıkınca, yüzlerinden nezaket yahut mahcubiyet yerine ümitsizlik okunan "İnsanlar keline geliyorlardı. Artık geniş holde Ve büyük merdiven boşluğunun etrafındaki koridorda derhal teşekkül eden gruplardan şu çeşit bir nakarattır, yükseliyordu:

"— Bana da Pazartesi günü konuşturacağız demişlerdi. Bileydim, bayramı boşuna burada geçirmezdim.

"— Ne zaman gelir acaba, dersiniz?"

"— Vallahi ne bileyim kardeşim. Artık her sabah buraya taşınmak lâzım".

İş adamlarından daha tecrübelileri, merdiven başındaki haritaya dayanın aralarında sohbet eden ve hallerinden fazla şikâyetçi olmadıkları ilk bakışta anlaşılan lâcivert elbiseli üç makam odacısının yanına

yaklaşıyorlar dedektif üslûbunda bir istintaka girişiyorlardı:

"— Yarın geliyormuş değil mi? Kaçta gelir odasına acaba?"

Odacılar beylik cevabı fazla umursamadan veriyorlardı.

"— Bilmem ki beyim, Görüşme 10 - 12 arasında".

Bu, tabii fazla işe yarayan bir malûmat olmuyordu. Aynı şey önünde beklenilen kapılarda da yazılıydı. "Görüşme saatleri: 10-12"

Avrupadalar efendim

Bu haftanın başında Pazartesi günü, makam kapısı önünde hüsrana uğrayan vatandaşlar, sadece eski Ekonomi Bakanlığı binasında toplanan iş güç sahipleri değildi. O gün, tam 12 bakanın Özel Kalem Müdürü, aynı lâfları söylemekle vazifeli bulunuyordu. Aralarında, malûm cevapların verillişi bakımından Sadece ufak-tefek farklar mevcuttu. Meselâ "İstanbuldalar zannediyorum" yerine bazıları "Avrupadalar efendim" bazıları da -Adalet Bakanlığı Özel Kalem Müdürünün yaptığı gibi. "Seyahatteler efendim" diyordu.

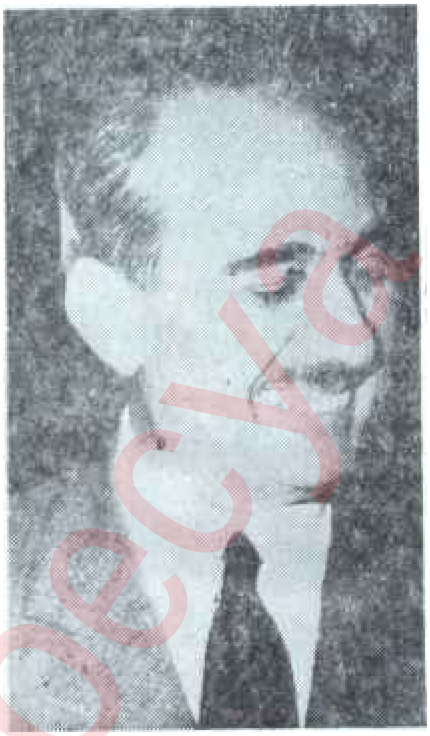
Devlet Bakanlıkları ile Dışişleri Bakanlığının da bulunduğu Başbakanlık binasının hali -buradaki bakanların mevcut durumunu gazetelerden tetkik eden iş sahiplerinin lüzumsuz yere zahmet etmemesi bir yana bırakılırsa- tıpkı Eski Ekonomi Bakanlığı binasındaki gibiydi. Dışişleri Bakanı Amerika ile Avrupa arasındaki bir uçakta. Devlet Bakanları -vekâlet ettiği Çalışma Bakanlığında oturan Halûk Şaman hariç. İstanbulda bulunuyorlardı. Başbakanın yerine vekâlet eden Ethem Menderes de -aslî Başbakanın çalışma programına uyduğundan olacak- İstanbulda kalmıştı. Zaten Uzak Doğu seyahatinden İstanbula, Başbakanın ayrılmasından sekiz saat sonra dönen Ethem Menderesin -mûtaddan geç ilân edilen- bu vekâlet İsi de. tereddütlere yol açmıştı. Türkiyenin birkaç saat Başbakansız kaldığı ileri sürülmüştü. Gerçi Başbakanın Türk karasularını terkettiği ana itibar edilmesi lâzım geldiği, bu anın da Başbakan Vekilinin gelişinden 15 dakika, yahut yarım saat sonraya isabet ettiği bildiriliyordu.

Bu karasulardan çıkış, hava sabasına giriş gibi çok ince hesaplar sayesinde Türkiye çok şükür Başbakansız kalmamıştı. Ama birçok kimse, "Ethem Menderesten başka biri. Başbakanlığa vekâlet etseydi de böyle karışık hesaplara lüzum kalmasaydı" demekten kendilerini alamadılar. Vekâlet işini diğer bakanlardan bili de pekâlâ yapabilirdi. Yalnız bu takdirde Başbakan Vekilinin ismi Menderes olmıyacaktı da, Ökmen veya Budakoğlu olacaktı. Böyle düşünenlerin, Anayasanın yazısız bir kaidesinden haberleri yoktu. "Türkiye Başbakanlığının vekâleten ifası dahi, bir Menderesin uhdesinde kalır". Bu yazısız Anayasa hükmü muvacehesinde -bir kaç saat için de olsa- memleketi Başbakansız bırakma tehlikesini önlemenin diğer yolu Adnan Menderesin İspanyaya uçakla gitmesiydi. Gemi ve trenle bir gün olan İstanbul Madrid yolculuğu, uçakla nihayet 4-5 saatlik bir meseleydi ve Hazine için çok daha az masraflı bir seyahatti..

Yeni çalışma düzeni

Ethem Menderesin İstanbulda kalması, tabii aynı zamanda Milli Müdafaa Bakanlığım da boş bıraktı. Bunun gibi Muzaffer Kurbanoğlu ile Abdullah Akerin yokluğu da Ulaştırma ve Basm-Yayın Bakanlıklarım boş bırakmıştı.

AKİS'in Bakanlıkların tablosunu tesbit ettiği Pazartesi günü, Maliye Bakanlığında Bakan mevcut olduğu

Ethem Menderes

"Menderesin vekili Menderestir"

halde, atlıyanlar oldu. Herkes Hasan Polatkanı İstanbulda zannediyordu. Halbuki Polatkan o gün erkenden işinin başına gelmişti. İmza saatinde baktı ki, kapısını kimse vurmuyor, Özel Kalem Müdürüyle Bakanlık erkânına haber gönderdi. İmzaya, ancak o sırada masası başında bulunup da haberi alabilenler, zamanında çıkabildi. Diğerleri Bakanla olan işlerini gecikerek gördüler.

Başkentte bakanların mevcudiyeti, işte böyle ahvali gayritabiîyeden sayılıyordu. Bakanlarımız, . vatan sathına -ki bu sathın mühim kısmını elbette İstanbul teşkil eder. ve dünya sathına şâmil yeni çalışma sisteminin icaplarına -henüz eshabı mesalihi değilse de memur sınıfını iyiden iyiye intibak ettirmişlerdi.

C. H. P.

Buyuran vatan sathına...

Geçen haftanın sonunda Pazar günü sabahı, Mebusevleri Ayten sokak 22 numaralı evden çıkan şişman, fakat enerjik görünüşlü esmer adamın yüzünde bariz bir memnuniyet okunuyordu. Şişman adam, İzmir C. H. P. İl Başkanı Dr. Lebid Yurdoğluydu. Biraz evvel, 22 numaralı evde Genel Başkan ile görüşmüştü. Mevzu, İnönünün Ege gezisiydi. Lebid Yurdoğlu Ankaraya, gezinin başından sonuna kadar İnönüye refakat edebilmek için gelmişti. Fakat şimdi programı değiştirmek icap ediyordu. Zira İnönü, Menderesin yurt dışında bulunduğu bir sırada geziye çıkmak istemiyor ve Ege yolculuğunu Başbakanın Türkiyeye avdetinden sonra yapmayı arzu ediyordu. Bunun üzerine 2 Mayıs tarihi üzerinde mutabakata varıldı. İnönü 2 Mayıs Cumartesi günü uçakla İzmire gidecekti. Kendisine 30 kadar milletvekilinin refakat etmesi muhtemeldi. Genel Başkan İzmire vardığı gece, teşkilât mensuplarının katılacağı bir toplantıda hazır bulu» nacak ve Pazar günü de C. H. P. Karşıyaka İlçe Kongresinde bir konuşma yapacaktı. İnönünün bu konuşmasına C. H. P. içinde olduğu gibi büyük vatandaş toplulukları arasında da büyük ehemmiyet veriliyordu. Bu konuşma ile C. H. P. nin memleket çapındaki yaz devresi kampanyası, asıl istikametini bulmuş olacak -bu istikamet taarruz esasına göre tespit edilmiş- ve ondan sonra yapılacak kongrelere, gezilerle vatanın dört köşesine yayılacaktı.

C. H. P. nin yaz devresi kampanyasının hazırlık safhası, bu haftanın babında Salı günü başladı. Merkez İdare Kurulunun tespit ettiği programa göre, İsmail Rüştü Aksal ve Kemal Satır, o gün bütün Trakyayı taramak üzere- İstanbula hareket ettiler. Orhan Öztrak, Kemali Bayezıt ve Şinasi Morandan müteşekkil bir heyet de, Tokat, Amasya ve Corum illerinde çalışacak. Emin Paksüt, Turan Güneş ve Trakya seyahatini tamamladıktan sonra Kemal Satır, Kocaeli, Bursa, Balıkesir illerine gidecekti. Merkez İdare Kurulunun tâyin ettiği diğer parti temsilcileri de, bölgelerine hareket etmeğe başlamışlardı. G. H. P., yaz devresine ciddi ve esaslı bir çalışma programıyla giriyordu.

Adalet

Cezanın faziletleri

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü sabahın ilk saatlarında, Üsküdar Paşakapısı Cezaevinin kapısı önünde genç bir adam, yeniden hürriyetine kavuşmanın sevinci, daha doğrusu şaşkınlığı içindeydi. Uzunca boylu, beyaz tenli ve adelele-

riyle kemikleri sanki paslanmış gibi tereddütle hareket eden genç adam, Çizdiği bir karikatür yüzünden Paşakapısı Cezaevinde hayatının tam 465 gününü geçiren gazeteci Halim Büyükbuluttu.

İsmiyle müsemma bir insan olan Halim, Paşakpısı Cezaevinin 5 demir kapısının gerisindeki 15 numaralı "loca"da geçirdiği 365 gününde çok şeyler öğrenmiş, çok şeyler kaybetmişti. Kayıplardan en mühimi, pek tabii hürriyetti ve bir de Halim, 85 kilo olarak girdiği hapishaneden 65 kilo olarak çıkıyordu. Sadece yüzünde değil, vücudunun her tarafında 15 numaralı locanın insafsızca çizdiği çizgiler okunuyordu. 15 numaralı loca 200 kişi tarafından kullanılan apteshaneye çok yakındı, iğrenç kokulara ve rutubete insanın kendisini alıştırması şarttı. Halim duvarlardan dalga dalga sızan suların getirdiği romatizma tehlikesinden yatağında battaniyesine sıkı sıkı sarılarak korunmaya çalışmıştı. Loca arkadaşlarının çoğu sanatkâr hırsızlar olmuştu ve bir de çok eski bir mesleğin yeni adıyla bir "seksüel prodüktör"... Halimin cezaevinde en yakın arkadaşı, önce meslekdaşı Ratip Tahir Burak, onun tahliyesinden sonra da Harbiye cinayeti faili İsmet Erinç olmuştu. Gardiyanların mahkûmlara muamelesi, cehennemde zebanilerin yaptığı işi andırıyordu. Hakaret faslı çok zaman dayakla neticeleniyordu. Mahkûmlar arasındaki münasebetlerde de hâkim prensibin ahlâk olduğunu söylemek çok güçtü. Bu durum karşısında Halim, teselliyi okumak ve çizmekte buluyordu. Bir yıl içinde 110 kitap okudu, 120 kadar da eskiz çizdi ve 600 kelimeyle ne söylenebilirse, o kadar İngilizce öğrendi. 15 numaralı locanın ışık aldığı tek yer denize bakan lumbozdu. Bu delikten gelen vapur sesleri, dış dünya ile tek teması. En büyük dert ise gardiyanlardı. Şartlarını unutup kendisine musallat olan iki gardiyanı savcılığa şikâyet etmek mecburiyetinde kalan Halim, bu "cür'et"ini az kalsın dayak yemekle ödeyecekti. Adam hakarete uğramaktan ve tartaklanmaktan gene de kurtulamamıştı. İki gardiyanı şikâyet ettiği gün, hamama giden bir kafile ile idarenin önünden geçerken yüzü hiddetten sapsarı ve yumrukları sıkılı bir gardiyanın "Yasak ulan! Nereye gidiyorsun?" diye haykırmasıyla durakladı. Arkasından, muvazenesi bozulup sendeliyecek kadar göğüslendi. Dayağın burnunun ucuna kadar geldiğini gören Halim güç belâ müdüriyete kaçabildi. Sonradan adını öğrendiği bu intikamcı gardiyanı da, bir dilekçeyle Savcılığa başvurarak dâva etti.

Karikatürist Halim, Paşakapısında 365 gün içinde gardiyan korkusunu öğrenmişti; en ustaca hırsızlıkların tekniğine de artık vakıftı. Cumartesi sabahı Paşakapısı Cezaevinin önündeki hür kaldırımlarda

Halim Büyükbulut
"Hapshane bir mekteptir"

dururken kulaklarında her gece gardiyanlarla mahkûmlar arasında teatisi âdet oları "Allah kurtarsın" sözü çınlıyordu. Bu ses ona adımlarını atmayı şaşırtıyordu. Hürriyetin de demek böyle güçlükleri vardı? 365 günlük mecburi ikâmet onu eritmiş, sarsmış ve biraz sinirli yapmıştı. Ama inandıklarını çizmek, hak bildiği yolda yürüme azmini de çelikleştirmişti.

Dış Politika

Uğurlama töreni

(Kapaktaki diktatör)

Otomatik tabanca sürati ve heyecanlı bir sesle konuşan bir adara

Alışkanlık...

İstanbul ve Ankara gazetecileri arasında yapılacak bir "eğlenceli" futbol karşılaşması haberini Zafer şöyle bitiriyor: "Şehrimiz siyasi otoriteleri her iki takımın şansım da müsavi görmektedir".

"Siyasi otoriterlerimizin hiç değilse futbolda müsavat taraftarlığına başlamalarına sevineceğiz ama, şu Zaferin her meselede "acaba siyasi otoritelerimiz ne buyuracaklar" endişesi içinde "spor otoriteleri" yerine "siyasi otoriteler" yazıvermediğinden bir emin olsak...

Sadık Gize "38 numaralı bir bale pabucu istiyorum" dedi. Adam karadaydı; İzmir milletvekili Sadık Giz ise Galata rıhtımına aborda olmuş 2,692 tonluk Giresun muhribinin küpeştesine yaslanmıştı. Adam devamla, "Bir de şort, diyordu orta boy olsun!" Başbakan Adnan Menderesin yeğeni Giz bir steno maharetti" le siparişleri not defterine kaydederken, işini bitiren adam, "Güle güle git, güle güle gel ağabey" dedi ve derhal uzaklaştı. Şahit olanları kahkahalara boğan hâdise, geçen haftanın sonunda, Şeker Bayramının üçüncü günü, İspanya Hükümetinin daveti üzerine diktatör General Franco'nun ülkesini 15 - 19 Nisan tarihleri arasında resmen ziyaret edecek olan Başbakanın, İstanbuldan uğurlanışı töreni sırasında cereyan etti.

O gün, sabahın erken saatlerinde yolu Galataya düşenler, İstanbul Belediyesinin vergi tahsil etmek, havagazı ve su ile elektrik parası toplamaktan başka mesuliyetler de deruhte ettiğinin inkâr edilmez delikleri ile karşılaştılar. Arazözler ve çöpçüler seferber olmuşlar, trafiğine kapatılmış olan Galata Köprüsünün bitimi ile Denizcilik Bankası arasındaki carı damarı caddeyi, harıl harıl temizliyorlardı. Ameliye o kadar başarılı olmuştu ki, âdeta asfaltan mermer yaratmak mucizesine erişilmişti. Askerlerle sivil ve resmî polislerin çok sıkı bir kordon altına aldıkları uğurlama töreni mahalline ilk gelen Dr. Mükerrem Sarol göründüğü zaman, çöpçüler, çukurlarda biriken gölcükleri çalı süpürgeleriyle dağıtarak son rötuşları ihtimamla yapmaktaydılar. Gözde Sarolu getiren otomobilin içinde. Menderesin diğer bir yeğeni, iri kıyım ve meşhur Özdemir Evliyazade de vardı.

Giresun, daha bir gün önceden gelip Galata Rıhtımına aborda olmuştu. Kendisine refakat, edecek eşi Gelibolu muhbiri ise, biraz açıkta demirlemişti. 1949 senesinde Amerikanın Türkiyeye verdiği saatte 34 mîl süratli Giresun, pırıl pırıl gri boyası, rengârenk flamaları, biteviye dönen radarları ve brandaları sıyrılmış silâhları ile Şeker Bayramı için değişik bir eğlence ve bilhassa çocuklar için cazip bir temaşa mevzuu haline sokulmuştu.

Menderese muska

Uğurlama töreni, Beyoğluna çıkmaları yasak edilen ve tatil günlerinde Galata Köprüsü ve Eminönünde Yenicami civarında hemşehrileriyle randevulaşan taşralı erler için de eğlenceli bir meşguliyet oldu. Çocuklarını alarak gelen babalarla, taşralı erler ve hemşehrileri, kalabalık arasında ekseriyeti teşkil ediyorlardı.

Londra faciasından sonra sessiz sedasız yapılan Eyüp Camii ziyaretleri dışında öyle pek halk arasına çıkmıyan Menderes, son derece merak edilen bir insan olmuştu. Uğurlama töreni mahalline geldiği zaman, kalabalıkta beliren kıpırdanıamayı,

kordonu yarma tazyikini emniyet kuvvetleri müşkülâtla teskin edebildiler. Parkotelden çıkarak saat tam 11 de Karaköy Köprüsünün bitimi cihetinden uğurlama töreni mahalline giren Menderes, 0073 plâka sayılı siyah Cadillac'ına son derece meşgul D, P. İl Başkanı Kemal Aygün ile Amerika seyahati hastalanması yüzünden iyi geçmiyen Dışişleri Bakanlığı Umumi Kâtibi Melih Esenbeli almıştı.

Mendereste, uzun müddetten bori istirahat etmekte olan bir insanın işaretleri vardı. Fizik olarak dinamik ve zindeydi. Teni beyazlaşmıştı. Boru ve trampet takımı ve bandosuyla tığ gibi Mehmetçiklerin meydana getirdiği merasim kıtasını teftiş ederken "Merhaba asker" diyen sesi sıhhatliydi. Tiril tiril bir gri kumaştan, terzi İzzetin dikmiş olduğu aşikâr dar kruvaze kostümünün içinde ince ve zarifti.. Mavi zemin üzerine beyaz desenli bir gravat takmış ve hayli kullanılmış siyah bir iskarpin giymişti. Ancak, gamzesi ve çehresindeki diğer çizgiler derinleşmiş, gülümsemesi biraz solmuş gibiydi.

Menderes, protokole dahil zevatın. bulunduğu yere geldiği zaman, ilk olarak Milli Eğitim Bakam Celâl Yardımcı ile vedalaştı ve yanağım okşadı. Mavi elbisesinin içinde ziyadesiyle şık olan Sarol, Besinci. Menderes Kabinesinden baki kalan bir avuç Bakanın arasında yer almıştı. Bilhassa Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Lütfi Kırdar olmak üzere, diğer hazır bulunanlar Devlet ve Ulaştırma Bakan Vekili Muzaffer Kurbanoğlu, Devlet. Bakanı Basın - Yayın Turizm Bakan vekili Abdullah Aker ile Yardımcının iltifatlarına mazhar oluyordu. Bu manzarayı görenlerin Edirne milletvekilinin tam manasıyla iadei itibar ettiğinden şüphesi kalmadı. Şakalar yapacak derecede Bakanlarla samimi münasebetleri olan Evliyazade de, Sarolun yanından hiç ayrılmıyordu. Uğurlama töreni sırasında kendisine Vali Ethem Yetkiner ile Aygünün refakat ettiği Menderes, biri Evliyazade olmak üzere sadece iki kişiyle öpüştü. Bir yorgan gibi kapladığı dayısıyla sarmaş dolaş olan ve öperken dudakları tarrakalar çıkaran Evliyazadenin koca koca mavi gözleri foto muhabirlerinin objektiflerine tevcih edilmişti. Arkasından Evliyazade, Menderesin ceketinin sağ yan cebine kapağını kaldırarak alelacele bir muska bırakıverdi. Menderes esasen bir gün önce mutadı veçhile Eyüp Camiini ziyaret ederek, Tanrının himayesine sığınmıştı.

Giresun Muhribi Galata rıhtımında
Muhteşem yolculuğun başlangıcı

Bakanlardan sonra, sıra milletvekillerine geldi. Şeker Bayramı tatili münasebetiyle İstanbulu dolduran 100 kadar milletvekili uğurlama törenine katılmıştı. İtaatkâr D. P. Grupunun Başkanı Atıf Benderlioğlu, Bakanlarla yüz yüze gelmemek için âdeta itina gösteriyordu. Benderlioğlu, milletvekillerinin teşkil ettiği uzun sıranın en sonunda,, bir tabur kumandanı ciddiyeti, içinde yanında Yeni Sabah patronu Sefa Kılıçlıoğlu olduğu halde duruyordu. İşte Menderesin öpüştüğü ikinci şahıs, bir İspanyol asilzadesini, andıran Benderlioğluydu.

Mağrurlar ve yutkunanlar

Protokole dahil zevatın ortasına geldiği sırada Menderes, çok âni bir karar ve umulmadık bir çeviklikle dalarak sırayı yardı ve arka tarafa geçti. Protokol sırasının gerisinde halk birikmişti. Bazılarının ellerinde D. P. dövizleri ve Türk Bayrakları vardı. Başbakan halka doğru koşar adımlarla ilerlerken, alâkahların yetişmeğe çalışmak için sarfettikleri gayret, görülmeğe değerdi. Menderesin hareketi, intizamı altüst etti ve ortalık karıştı. Coşan. halk, tezahüratı arttırarak kordonu zorladı. Emniyet kuvvetlerinin teşkil ettiği kordon çatlaklar verdi ve sızmağa muvaffak olan ayağına çabuklar uğurlama töreni mahallini doldurdular. Sağ elinde renkli gözlüklerini tutan Menderes, kollarını Eisenhower'vari havaya kaldırarak taşkınlığa mukabele ediyordu. Menderes, kısa bir zamanda etrafını dolduran halkın arasında, bir taraftan da coplar çalışırken itişe kakışa Giresunun arka tarafındaki iskeleye gelebildi. Aynı zamanda da kendisine verilen buketleri kabul ediyordu. Bu arada Menderes rikkate gelerek bir tuhaf olmuş ve gözleri yaşarmıştı. Böylece 60 dakikaya kadar güneş ve sıcak altında bekliyen diplomatlar ve ruhani reisler. Menderese hayırlı yolculuklar temenni etmek şerefinden mahrum kaldılar. Bütün el sıkışmalar ve öpüşmeler sırasında "Allahaısmarladık" diyen Menderese en çok verilen cevap, "Allah korusun"du. Başbakan, Giresunda an'anevi bahri merasimle karşılandı. Muhribe alınan Harb Filosu Kumandanlığı bandosu da marşlar çaldı.

Her nedense bir sefer veya yeni bir fetih havasına büründürülmüyen ve. üzerinde ketumiyet muhafaza er dilmiş bulunan İspanya seyahatindi..: Menderese refakat edenler, 1942 yılında New - Jersey tezgâhlarında inşa edilen Giresuna çok daha önceden binmişlerdi. Giresun, geçen sene güldüğü revizyondan sonra, 700 sınıfı en son model Amerikan. muhriplerinin vuruş ve duruş, kabiliyetlerini, haiz olmuştu. Bir ara, gedikli re fakatçi uğurlu Sakarya milletvekili Rifat Kadızade. gayriresmî Başbakanlık Özel Doktoru Tıb Fakültesi Dekanı Ord. Prof. Ekrem Şerif Egeli, Sadık Giz, Kayseri milletvekili ve D. P. Genel İdare Kurulu âzası Kâmil Gündeş, Denizli milletvekili Baha Akşit ve İzmir milletvekili Rauf Onursalın Giresunun küpeştesihde yanyana sıralanmaları ve mağrur mağrur uzun müddet öyle kalmaları, istikbale gelen yüksek kademeli D. P. lileri hayli sinirlendirdi. O sırada termometrelerin 24 dereceyi, göstermesi, havanın durgun ve bunaltıcı olması, yutkunan yüksek kademeli D. P. lilerin haset duygularını gıdıklıyordu. Birbirlerine,, "Hani İsbanyanın da tam mevsimiydi" gibisinden lâflar ettiler. Menderes ve beraberindekiler için dinlendirici olacağı şüphe götürmiyen İspanya, seyahati, Menderes V. Kabinesi mnhallerine veya Menderes V. Kabinesine, gösterilen adaylar -ama sadece aday- arasına 3 yeni sima daha

Gündeş, Akşit ve Onursal, ilâve edilmesi bakımından da D. P. yüksek kademe mensupları arasında ehemmiyet kazanıyordu.

B. M. M. Başvekili Agah Erozan ise, Giresunda dolaşırken, karadan alaylı bir ses kendisine, "Bir maç organize edelim ağabey; bir İspanyol takımı getirin" diye hitap etti. İri cüsseli Erozan, böyle bir takılmayı gülümsüyerek karşıladı.

Bavulların ifşaatı

Menderese refakat eden heyet, uğurlama törenine kadar hiçbir gazetecinin malûmu değildi. Londra faciasından sonra yurt dışına çıkacak devlet büyüklerine refakat edecek heyetlerin azaları etkârı umumiye nazarında tahmin edilemiyecek nisbette ehemmiyet kazanmasına rağmen, resmi makamlar böyle bir açıklama yapmamışlardı. Her başvurdukları yerden âdemi malûmat beyanı alan basın mensupları, çareyi, Türk Donanmasına mensup tıkabasa doldurulmuş kamyonetin getirdiği Avrupa yapısı bavulların saplarına iliştirilmiş kartları tetkik etmekte bulmuşlardı. Fakat akşam Anadolu Ajansı neden sonra heyeti açıklayınca? bazı isimlerin atlandığını tarkettiler. Meselâ, Giresuna binen Menderesin emektar ve sadık muhafızı Nuri Babanın -Nuri Ayanismi verilmemişti. Emeklilik müddeti dolduğu halde Başbakanın ısrarı üzerine vazifesine devam eden vefalı Nuri Baba, ilk defa olarak bir dış seyahata götürülmekteydi. Ayrıca, Geliboluya alınan sivillerin de hüviyetleri bildirilmemişti. Gazeteciler sivillerden ikisini Hürriyet foto muhabiri Alâettin Büte ve Anadolu Ajansı İstanbul Müdürü Cavit Yamaçtammışlar, ancak geriye kalanları teşhis edememişlerdi. Ama "yok, yok" gemisine, hususi garson, aşçı ve kolacının yanında dişçi, operatör ve hâkim -evet bir de hâkim- alındığı biliniyordu. Dişi leri Bakanlığının telsizcileri de unutulmamıştı.

Bavulların Giresuna yüklenmesi sırasında eğlendirici bir hâdise de oldu. Kadızadenin bir bavulunun üzerinde muhrip ismi yazılı bulunmadığından Giresun zabıtanı şaşırıp kaldı. Bavulun, Giresuna mı. yoksa Geliboluya mı alınacağı münakaşa edilirken, araya giren bir gazeteci, "Eğer Kadızade hakikaten İspanya seyahatine katılacaksa, mutlaka Baş. bakanınkine bitişik kamarada kalacaktır. Onun için Giresuna alın" dedi. Giresun zabitanı da "Tabii ki siz daha iyi bilirsiniz" diyerek öyle yaptılar.

Bayarın sürprizli gelişi

Menderes. Giresuna bindikten sonra, şimdi sadece Menderese bakarken gülen bir zamanların sempatik Aygününün verdiği işaret üzerine emniyet kuvvetleri kordonu çözdü ve halkın muhribe doğru hücumuna müsaade etti. Bu suretle uğurlama töreni mahalli bir keşmekeş haline çeldi. Bakanlar. milletvekilleri, diplomatlar ve ruhani reisler kalabalığın arasına sıkışarak fenalıklar geçirdiler. Meselâ Kırdar kuttu luşu, bitkin halde bir duvar dibine ilticada buldu.

Menderes, Yetkiner ve Aygün ile de vedalaştıktan sonra. Giresunun rasatına çıktı, Anadolu Ajansının tabiriyle "Sağol, varol, yaşa, yolun açık olsun sevgili Başvekilimiz!" diyebağırıp çağıranlara mukabelede bulundu. Hâdiseleri yakından takip eden keskin gözlüler, Menderesin Şale Köşküne uğramadan uğurlama töreni mahalline geldiğini bildikleri için, elleri önünde kavuşmuş ve başı bütün vücudu ile birlikte sol tarafa eğik şekilde mahcup ve mütevazi Menderesi seyrederlerken, zihinlerim Cumhurbaşkanı Celâl Bayar işgal ediyordu. Dakikalar ilerledikçe, "Acaba Bayar Menderesi uğurlamaya gelmiyecek mi?" suali kafaları kurcalıyordu.

Ama yeni sıfatıyla. Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğünü tedvire memur Büyükelçilik Müsteşarı Şefik Fenmen sahnede belirince, bir değişiklik olduğu anlaşıldı, Fenmen kulağına eğilip birşeyler söyledikten sonra, Menderes harekete geçti ve muhribin diğer tarafında gözden kayboldu. 3 - 4 dakika geçtikten sonra, Menderes bu sefer Bayar ile birlikte Giresunun kara tarafındaki rasatına dönünce, halk daha fazla tezahürat yaptı ve alkışladı. Bayar kalabalığın önünde Menderesim sırtını sıvazladı. Devlet ve Hükümet Başkanlarının bir arada görünmeleri 2 dakika sürdü. Sonradan anlaşıldı ki, Bayar, Sakarya motoru île Dolmabahçeden hareket ederek halka görünmeden deniz tarafından Giresuna çıkmıştı. Bayarın aynı şekilde ayrılmasından sonra, Giresun ve Gelibolu Barcelonâ'ya müteveccihen harekete geçtiler.

İşçi Sigortaları Kurumu 681 bin liralık binayı kimden satın aldığını açıkladı

İşçi Sigortaları Kurumu Umum Müdürlüğünden gelen ve "681 bin liralık bina" başlığı ile 248 inci sayımızda çıkan habere cevap teşkil ederi yazıyı neşrediyoruz:

Mecmuamızın 4 Nisan 1959 tarihli ve 248 sayılı nüshasının 9 uncu sayfasında bodrum üzeri üç katlı bir bina fotoğrafı altında "681 bin liralık bina" başlıklı bir yazı neşredildi.

1 — 1019 m^2 bir arsada inşa ettirilmiş bulunan, mezkûr bina, İşçi Sigortaları Kurumu Umum Müdürlük binasının tevsii zarureti karsısında satın alınmıştır.

AKİS'in notu : "Tevsii zaruretinden bahsedilen İşçi Sigortaları Kurumu Umum Müdürlük binasında, koskoca bir Çalışma Bakanlığı bütün teşkilâtı ile misafir edilmektedir. Bakanlık için bir yer bulunması, tevsi zaruretini ortadan kaldırır ve bu işin masrafı Bütçeden karşılanacağı için sermayesi isçi ücretlerinden kesilen primleri teşekkül eden Kurumu böyle büyük bir malî külfetten kurtarır. Ama Umum Müdürlük, mademki bir "tevsi xarureti"nden bahsediyor, elbette bir kuvvetli mucip sebep hazırlamıştır.

*

9 — İstimlâki derpiş olunan bina ve arsaya Belediye Takdir Komisyonunca 656.385 lira bedel takdir olunmuştur. Mülk sahibinin vaki itirazı ve fiatın 25.000 lira artırılması isteği Üzerine isin müstaceliyeti göz önünde bulundurularak talebi kabul edilmiştir.

AKİS'in nota: Belediye Takdir Komisyonunun biçtiği fiyatı kabul etmek için İşçi Sigortaları Kurumu bakımından herhangi bir mecburiyet yoktur. Kaldı ki şehrin en tanınmış emlâk komisyonculun, binanın gayri menkul alımındaki büyük durgunluk yüzünden vaki fiyat düşmeleri dikkate alınmasa bile en çok 300 bin lira edeceğini söylemektedirler. Hele "işin müstaceliyeti" dolayısiyle fazladan ödenen 25 bin lirayı anlamak güçtür. Zira satış muamelesinin tekemmülünden sonra aylar geçmesine rağmen bina tahliye ettirilmemiştir.

*

3 - Bina. Temyiz Mahkemesi Daire Reislerinden Celil Cevherioğlu'dan satın alınmıştır.

Bu cevabımızın mecmuanızın aynı yerinde neşrini rica ederiz.

İŞÇİ SİGORTALARI KURUMU
UMUM MÜDÜRLÜĞÜ

AKİS'in notu: Celil Cevherioğlu, Temyiz Mahkemesi Üçüncü Ceza Dairesi Reisidir ve bu daire, bilindiği gibi, Temyizde Basın davalarına bakmaktadır.

Başbakan, 7 günü yolda ve 4 günü do İspanyada olmak üzere 11 gün memleketten ayrı kalacaktı. Program, mümkün olduğu kadar yorucu olmıyacak şekilde tertiplenmişti. 7 günlük yolculuk sırasında, püfür püfür esen Akdeniz havası, Menderes ve beraberindekilere bol bol istirahat imkânını bahşedecekti. Bütün bunlar güzeldi. Ama bir çok kişi, cifte muhripti, dostlu ahbaplı seyahatin, ağır bir iktisadî ameliyat geçiren Türkiyeye kaça malolacağını düşünmekten kendilerini alamadılar. Dün, Savaronayı ve Beyaz treni israf diye tenkid edenler, bugün çifte muhriple seyahata çıkıyorlardı! Yolculuk neden bir uçakla yapılmamıştı? Uçağa binmek mahzurlu sayılıyorsa bir yolcu vapuruyla İspanyaya gidilemez miydi? Bunun halkın gözünden kaçmasına imkân yoktu. Vatan temin edebildiği en eğlenceli filmleri göndermişti Anadolu, Ajansı da doğrusu iyi çalıştı ve tiryaki politikacıları habersiz bırakmadı. Ajans, hergün İstanbul gazetelerinin geniş bir hülâsasını yaptı ve telsizle gemiye bildirdi. Bu süratle politikacılar yurtta ne olup bittiğini günü gününe takip edebildiler. Resmî tez "irtica yoktur" olmasına rağmen Nazlı Tlabarın, tıpkı C. H. P. liler gibi, aydınları -hem de radyoda!- "irticaya karşı mücadeleye davet ettiğini" hayretler içinde öğrendiler. İnönünün 2 Mayısta İzmire gideceğini duydular. Ama İnönünün İzmir seyahatini niçin geciktirdiğini anlıyamadılar. Anlıyamadıkları için de bu "safdilliğe" bol bol gülmek fırsatım kaçırdılar. Tıpkı vatanda kalanların bu İspanya yolculuğunun neden icabettiğini anlıyamadıkları gibi...

lük bir deniz yolculusunun İstanbuldaki birkaç aylık dinlenme devresinden çok daha müsbet tesirler uyandırması mümkündü, üstelik, Nisan, İspanya ziyaretleri için ideal aylardan biriydi. Ankaradaki İspanya Büyükelçisi de, seyahatin başlangıcından birkaç gün önce verdiği beyanatta bu noktayı belirtmeğe bilhassa itina göstermişti.

Bununla beraber, Esenbelin gemiye binerken "yapacak bir şey yok" demesine rağmen İspanya seferinin tamamen bir nezaket ve nekahet seyahatinden ibaret kalacağı da söylenemez. Dünya siyasetinin bugünkü durumunda, iki Akdeniz memleketinin devlet adamları arasında yapılacak temaslardan bazı amelî faydalar da beklenebilir. Bazı anlaşmaların altına imzalar atılabilir. Zira iki tarafın içinde bulundukları şartlar, dış siyaset sahasında karşılıklı yardımlaşmayı zaruri kılacak bir , istikamette gelişmekte-

Kadızade — Egeli — Giz — Gündeş — Akşit — Onursal
Refakattaki gözde zevat

sathına dağılan C. H. P. milletvekilleri de bu israf şaheserlerini halka anlatmayı elbette unutmıyacaklardı.

Tatlı bir yolculuk

Mürettebatı 15 subay 110 astsubay ve 145 erden teşekkül eden Giresun dört günlük yolculuktan sonra, güneş batarken Barselonaya vardı. Barselonada Franco'nun özel temsilcisi Nazır Pedro Gual Villalbi ve Romadan uçakla yetişen Zorlu tarafından karşılanan Menderes, Madride trenle gidecekti. Deniz yolculuğu son derece rahat geçmişti, Menderes, Komondor Albay Fahir Karayelin filizi yeşil renkteki kamarasında kalıyordu. Misafirlerin sıkılmamalarını temin için, en ince teferruata kadar herşey düşünülmüştü. Kasalar dolusu viski, bezik takımlarının yanında sinema bile unutulmamıştı. Amerikan Haberler Bürosu sinema mevzuunda doğrusu büyük bir gayret göstermiş, gemiye

Deniz havası

Milli maçların bile tarihleri bir yıl önceden bilinirken, Akdenizin öbür ucuna yapılacak böyle çifte muhripli bir nezaket ziyaretinin birdenbire ortaya çıkması çok kimseyi şaşırttı. Gerçi ortada İspanya hükümeti tarafından yapılmış bir davet vardı ama, bu davete ne zaman icabet edileceği son haftalara gelinceye kadar belli değildi. Mamafih, gidilecek memleketin hayli uşak oluşu, deniz yolunun seçilmesi ve nihayet kafilede İstanbul Tıp Fakültesi dekanının da bulunması gibi unsurlar bir araya getirildiği zaman, seyahatin asıl maksadı kendiliğinden ortaya çıkıyordu. Doktorların' tavsiyelerine rağmen İstanbulda {alışmadan edemiyen ve bu yüzden de bazan ister istemez sinirlenen Başbakan için Yıldız Parkı gezintilerinin kâfi - derecede dinlendirici olmadığı aşikardı. Gidiş . geliş sekiz gün-

Franco ve Araplar

Rağdat Paktı politikasının iflâsından sonra Türkiyenin Arap memleketleriyle olan münasebetlerine çekidüzen vermek ve bu hususta bazı esaslar tesbit etmek zamam çoktan gelmiştir. Franco . Menderes görüşmelerinin Türkiye Başbakanı için bu bakımdan hayli öğretici olacağını söylemek hiç de yanlış sayılmaz. İspanyol devlet başkanı -dahili meselelerde ye dış siyasetin bazı veçhelerinde tutumu ne olursa olsun- Arap dünyasıyla olan münasebetlerini gayet makûl ve ileri esaslara dayandırmıştır. Fransa Kuzey Afrikada hata üstüne hata işlerken, Madrid hükümeti Cebelitarık güneyinde bulunan İspanyol toprakları balamandan liberal bir politika gütmüştü. Fasta 1912'den beri devam eden kuzey -

MEZARLIK SESSİZLİĞİ

Doğan AVCIOĞLU

Türkiyede basın hürriyeti var mıdır, yok mudur diye uzun usun münakaşa edilebilir. Madalyonun bir tatafına bakarsanız, basın hürriyeti vardır; diğer tarafına bakarsanız, yoktur. Halbuki Başbakan Menderesin baharın en tatlı günlerinde ziyaret ettiği Akdenizin öbür ucundaki memlekette basının hürriyeti mevzuunda en ufak tereddüde mahal yoktur: Franco İspanyasında basın hürriyetinin zerresi mevcut değildir. Bu memleketin mevzuatı ve tatbikatı, diktatörlüğe özenenler için dörtbaşı mamur bir fikir hazinesi teşkil edebilir.

İspanyanın başında bulunanlar, Hür Dünya saflarında bulunan birçok diktatörün -meselâ bir Synghman Rhee'nin, bir Çan - Kay - Sek'in, bir Diem'in-yaptığı gibi şeklen de olsa, basın hürriyeti vardır demeye lüzum görmemektedirler. İspanyanın Basın - Yayın ve Turizm Bakanı Don Gabriel Arias . Salgado, rejimin basın hakkındaki düşüncelerini açıkça söylemektedir:

"Siz gazeteciler, halk efkarını kayıtsız şartsız takip edemezsiniz. Ona yardım etmelisiniz. Onu temizlemelisiniz, sevketmelisiniz, gerekince konuşmaksınız, gerekince de susmasını öğrenmelisiniz". "Basın hürriyeti, hatâ hürriyetini doğurmuştur. Basının hafiflikleri, siyasi liberalizm devrinde İspanyada, bugün bütün dünyada, sosyal ve politik çözülmenin gözle görülür acı meyvalarını getirmektedir"..

İşte İspanyada, bu zihniyetten mülhem olarak gazeteleri ve gazetecileri demirden bir cendere içine alan mevzuat hazırlanmıştır. 22 Nisan 1938 tarihli Basın Kanunu, devlete basını "teşkilâtlandırma, nezaret ve kontrol" selâhiyetlerini vermektedir (Madde: 1). Gazetelerin müdürleri Basın . Tayın Bakanının tasvibiyle tâyin olunur ve Bakan müdürleri azledebilir (Madde: 8 ve 13). Gazetelerin tirajını, sayfa adedini hükümet tevhit eder. Gazetecileri yetiştirmek için resmî bir mektep vardır. Bu mektebe "rejime bağlılık belcesi" getiren lise mezunları kabul edilirler. Gazetecilik yapabilmek için de Basın Umum Müdürlüğünün defterinde kayıtlı olmak lâzımdır. Tek kelimeyle İspanyada gazeteciler memurdurlar. Franco idaresinin basın memurları "milletin ve rejimin doğrudan doğruya veya vasıtalı şekilde itibarını zedeliyen", "hükümeti küçük düşüren" veya "kuş beyinli aydınlar arasında muzır fikirleri yayan" yazılardan dolayı idarî bakımdan cezalandırılırlar (Madde: 18). İdarî müeyyideler nara cezasından müdürün azline, gazetecilik sıfatının kaldırılmasından gazetenin kapanmasına kadar gidebilir. Hükümeti küçük düşürenler ve kafasız aydınlara kötü fikirler aşılayanlar, "yalan" haber vayınlıyanlar ayrıca 1 yıldan 5 yıla kadar hapse mahkûm edilirler. Ama Franco rejimi, testi kırıldıktan sonra verilen cezalarla yetinmemiş, herşeyden evvel testinin kırılmamasını ve basının rejimi kuvvetlendiren bir silâh olarak kullanılmasını temine çalışmıştır. Sansür ve gazetelere sık sık gönderilen "direktifler bu endişenin mahsulüdür.

Gazeteler, "memur gazeteeller"in İdaresinde olmalarına rağmen, müsveddelerini Madridde Basın Umum Müdürlüğüne, taşrada Umum Müdürlüğün temsilcilerine teslim etmek zorundadırlar. Sadece tek. parti Falanjın gazeteleri sansürden geçmez. Ama gazetelere o kadar çok "direktif" gönderilmektedir ki insan sansüre ne lüzum var diye düşünebilir. Söyle ki bütün gazetelerde hükümet şekli, Franco'nun ölümünden sonra rejimin ne olacağı, politik ve sosyal karışıklıklar, grevler, büyüklerin isimlerinin karıştığı skandallar ve diğer daha birçok şey hakkında yazı yazılması yasaktır. "Direktifler sadece neler yazılmıyacağını değil, neler yazılacağını da tâyin etmektedirler. Dış haberler sansürden geçmeden gazetelere gönderilmez. Tefsirlerin hangi istikamette yapılacağı. Basın Umum Müdürlüğü tarafından inceden inceye tesbit olunur. İcabı hale göre Fransaya, İngiltereye, Amerikaya karşı basında açılan kampanyalar gizli bir orkestra şefi tarafından idare edilir. Gazetelere, bizzat kendileri tarafından kaleme alınmış gibi göstermek zorunda oldukları hazır makaleler yollanır.

Liberal düşünceli filozof Ortega y Gasset'nin ölümü dolayısile gazetelere yollanan "direktifler, basma müdahalenin nerelere kadar gittiğini göstermektedir. Filozofun ölümü üzerine gazetelere gönderilen "direktif" şudur: "Her gazete Don Jose Ortega v Gasset'nin ölümü dolayısiyle, biri biyografi olmak üzere üç 'makale yayınlayacaktır. Bu yazılar da, filozofun din mevzuundaki hataları belirtilecektir. Ortega y Gasset'nin hayattaki resimlerinin yayınlanması yasaktır. Ancak cenaze merasiminin resimleri neşredilebilir".

İşte bu amansız sansür ve herşeyi tanzim eden direktifler yüzünden İspanyol basınında bir mezarlık sükuneti hâkimdir. Bunun için İçişleri Bakanı Alonso Vega'nın tabiriyle "İspanya dünyanın en sâkin memleketidir". Bu çok sâkin memlekette portakal mahsulünün iyi olmadığını yazan bir gazete takibata uğrar. Endülüste çocuk felci salgınının başgösterdiğini yayınlıyan bir Malaga gazetesinin yazı işleri müdürü tevkif edilir. Barselonada işçi evleri inşaatındaki aksaklıkları bildiren gazeteci hapse yollanır. Franco İspanyasında ancak belediye hizmetlerinin tenkidine müsaade vardır. Elektriklerin arada sırada sönmesi, otobüslerde biletcilerin müşterilere gülümsememeleri tenkid edilebilir. Çizmeden yukarı çıkmak yasaktır.

İspanyanın başındaki kimseler, basının çizmeden yukarı çıkmaması kaidesine o kadar alışmışlardır kl dış basında İspanya hakkında çıkan tenkidlere fena halde içerlerler. New York Times'ın yazdığına göre, içerde kuş uçurmıyan Basın - Yayın ve Turizm Bakanı, yabancı memleketlerde yayınlanan yazılardan Dışişleri Bakanlığını mesul tutmaktadır. Sinyor Arias - Salgodo'ya göre, eğer dışardakl diplomatlar "gevşek" davranmasa, İspanya aleyhinde yazılana çıkması önlenecektir! Direktif üzerine çalışmaya alışmış birçok gazete patronu da, Amerika Birleşik Devletleri basınındaki aleyhte neşriyatın orkestra şefliğini Amerikan hükümetinin yaptığını düşür.

Ama baskılara, sansüre ve direktiflere rağmen İspanyol basınında bir kıpırdama vardır. Haftalık Ecclesia sansüre kafa tutabilmekte ve "Haberleri, hikmeti vücudu haber vermek olan gazetelerin dışında aramaya sevkeden bir basın rejimi nasıl ideal sayılabilir" diyebilmektedir. İspanyol basınının millî kongrelerinde sansüre karşı sesler yükseltmektedir. Genç Katoliklerin organı Signo mecmuası sosyal adaletsizliklere saldırmakta ve Franco'nun ağzından düşürmediği "komünist tehlikesine karşı ancak insan haklarına âzami hürmet etmek suretiyle savaşılabileceğini" haykırmaktadır.

Franco rejimini tenkidde, en ileri mizah mecmuaları gitmektedir. La Codorniz mizah mecmuası, "devleti ağır tahkir" sucundan mahkûm olmak pahasına da olsa, adaleti temsil eden terazinin bir kefesine konan 5 pesetalık kâğıt paranın ağır bastığını gösteren bir karikatür yayınlıyabilmiştir. Ama Franco'nın basın rejimine karşı, en büyük aksülâmeli halk göstermektedir. Zira şehrin nüfusunun iki misli artmış olmasına rağmen, bugün Madrid gazetelerinin topunun tirajı, Franco devrinden evvelki günlerdeki büyük bir Madrid gazetesinin tirajına dahi erişememektedir. Halk "direktifle çıkan gazeteleri okumayı reddetmektedir.

güney ayrılığı İspanyol hükümetinin 7 Nisan 1956 tarihli deklarasyonu ile ortadan kaldırılmış ve iki bölgenin birleştirilmesi 17 Şubat 1958'de fiilen tamamlanmıştı. Deklarasyonun tatbike konması sırasında İspanyol makamlarının gösterdikleri iyi niyet ve kolaylıklar Pas Sultam Beşinci Muhammedle Pranco arasında uzun müddet kopmayacak bir dostluk bağı kurmuştu. Sonradan, daha güneyde, İspanyol Sahrasında vuku bulan nahoş hâdiseler bile bu yakınlığı fazla gölgeleyememiştir,

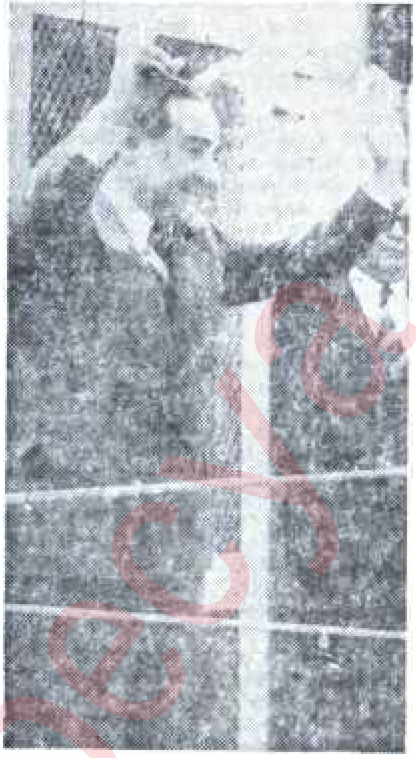
Franco, Arap milliyetçiliği karşısındaki aynı anlayışlı davranışını orta Doğu meseleleri sırasında da göstermiştir. Batılıların Nasırı zorla kendilerinden soğutan hareketlerine karşılık, Pranco'nun aynı mevzudaki tutumu çok daha realist olmuştt. Meselâ Birleşik Arap Cumhuriyetini kuran 21 Şubat 1958 plebisitinden hemen üç gün sonra, İspanya, yeni kurulan devleti tanımış ve Franco Nasıra "sarsılmaz dostluk" mesajları yollamıştı. Amerikayla mevcut ittifak bağlarına rağmen, İspanyanın güdümlü basım Batılıların Orta Doğuda İşledikleri hataları tenkid 'etmekten de geri kalmamıştır. Irak ihtilâlinden hemen sonra, 30 Temmuz 1958 tarihli ABC gazetesi. "Orta Doğudaki Batı siyasetinde görülen hataların asıl sebebini Mr. Poster Dulles'ın Mısır karşısındaki tutumunda ve Bağdat Paktı politikasında aramalıdır" diyordu. "Ya" gazetesi de, "Batının Orta Doğulu milletler için hakikaten hürriyet ve istiklâl istediğini belirtmek lüzumu"ndan bahsediyor, bunun için de ""bölgedeki Batılı siyasetin milî gruplara ait münferit menfaatlerden ayrılması"nı zarurî görüyordu.

Paktomani nöbetleri

Orta Doğudaki başarısızlıklar Menderesi üzdüğü gibi, NATO'ya bir türlü girememiş olmak da Franco'nun canını sıkmaktaydı. Madrid hükümeti. bilhassa Amerikalılarla imzaladığa üs andlaşmalarından sonra, Kuzey Atlantik Paktına girmek arzusunu açıkça belirtmiş ve İspanyol gazetelerinde bu mevzuyla alâkalı uzun makaleler yazılmıştı. Fakat her defasında, İspanyanın adaylığı bahis mevzuu edildikçe, NATO Konseyinde kıyametler kopmuş, Portekiz gibi memleketleri kendi aralarına almaktan çekinmeyen devletler, sıra İspanyaya geldiği zaman rejim hakkında türlü itirazlar ileri sürmüşlerdi.

Batı cephesiyle sadece Amerika vasıtasıyla kurduğu irtibatı kâfi görmeyen Franco, komünizme karşı çok taraflı bir siyasi, askeri ve iktisadî birliğe girmek arzusunu saklamamaktadır. Bu bakımdan zaman zaman ortaya atılan "Akdeniz Paktı" fikri Madrid hükümetine pek cazip gelmektedir.

Tasarının başlangıcı bir bayii eskidir. Fikir, ilk defa 1947 yılında Türkiye tarafından ortaya atılmış. beklediği tepkiyi görmeyen Ankara hükümeti 1949'da teklifini yenilemişti. NATO'ya girdikten sonra böyle bir isten vazgeçen Türkiyenin yerini bu defa İspanya almakta gecikmemiş ve Madrid hükümeti 1952 yılında bu mevzuyla alâkalı bazı sondajlar yapmıştı. İlk teklifler karşısında soğuk davranan Fransa ise, Cezayirdeki durumunu milletlerarası taahhütler çerçevesi içinde sağlamlaştırabileceğini hisseder etmez. Paktın hararetli taraftan kesilmişti. 1958 Martı başlarında o zamanla başbakan M. Gaillard Fransız Millet Meclisinde Akdeniz Paktı tasarısından açıkça bahsetmişti. 1958

Menderes, Giresun muhribinde
Yem bir sefer

Temmuzunda İspanya Dışişleri Bakanı Senyor Castiella'nin Yunanistan seyahati ve Romada "II Tempo", gazetesi vasıtasıyla İtalyan hükümetine yaptığı gayriresmî davet. İspanyanın bu mevzuu bir türlü terketmek istemediğini göstermişti. Şimdi, Nasırın da komünizm aleyhine dönüşünden sonra, Franco - Menderes görüşmelerinde aynı meseleye temas edilmesi ve Türkiye Başbakanının "pakt kuruculuk" kabiliyetini göstermek istemesi beklenebilir. Yunan Başbakanı Karamanlisin Ankara ziyareti -ki- Yunanistan- ve Türkiye arasında bir Ege Paktının imzalanmasına müncer olacağı söylenmektedir- ve Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın İtalya seyahati sırasında bu fikrin gelişeceği umulmaktadır. Gerçi Akdenizde askeri mahiyette- bir paktın imzalanması ihtimali şimdilik zayıf gözükmektedir. Birleşik Arap Cumhuriyeti böyle bir şeye yanamıyacaktır. Ama ilhamını Müşterek Pazardan alan iktisadî bir anlaşmanın doğması pek âlâ mümkündür. İspanyol Dışişleri Bakanı Castiello "İspanya Akdeniz kıyısındaki memleketler arasında iktisadî bir anlaşmayı imzalamaya hazırdır" diyerek bu fikrin hararetli taraftarlarından olduğunu belli etmiştir. Washington'dan Madride dönen Zorlu da, herhalde Amerikanın Akdeniz Paktı fikrim sempatiyle karşıladığı haberini getirecektir. Yalnız kâğıt üzerinde iktisadî birlik kurmak ile bu birliği fiiliyata geçirmek arasında büyük bir fark vardır. Ama kâğıt üzerindeki anlaşmaların "dolar çekme" kabiliyetine kimsenin bir diyeceği yoktur.

Dolar diplomasisi

Bu bakımdan her iki memleketin dış siyasetlerinde bazı temel benzerlikler sezmek mümkündür. Türkiye gibi geniş mikyasta Amerikan yardımı alan İspanya da bu yardımın miktarını iki blok arasındaki gerginliğin derecesiyle mütenasip görmektedir. Bu sebeple, 26 Eylül 1953 antlaşmalarının imzalanmasından sonra İspanyada kurulan Amerikan üsleri, Franco hükümeti için külfet değil, bilâkis altın yumurtlayan birer nimet sayılmaktadır.

Bugün Amerikanın İspanyadaki Strateiik Hava Kuvvetleri Kumandanlığı üç büyük üsse yerleşmiş durumdadır. Torrejon de Ardoz, Zaragoza ve Moron şehirlerindeki üslerin inşası hemen hemen tamamlanmış gibidir. Bunlardan Madride 20 kilometre mesafedeki Torrejon üssünde, B - 47 bombardıman uçakları 4.500 metrelik muazzam pistin kenarında harekete hazır beklemektedirler. Altın yumurtlıyan üsler sayesinde, 1953'te iktisaden iflâs halinde bulunan rejim, çökme tehlikesinden bir müddet için kurtulmuştur. Ama dolara olan ihtiyaç tükenmiş değildir.

Tahlisiye simidi

İşte bu sebeple İspanyanın tek adamı önümüzdeki günlerde başka bir ziyareti sabırsızlıkla beklemektedir. Teşrifine dört gözle intizar edilen ziyaretçiler, çok şartlı şurtlu yardımların pazarlıkçıbaşısı hâline gelen Para Fonu Heyetidir. Geçen Haziran başında Türkiyede de ayni heyecanla beklenen heyet, ihtimal Nisan sonunda sessiz sadasız Madride gelecektir.

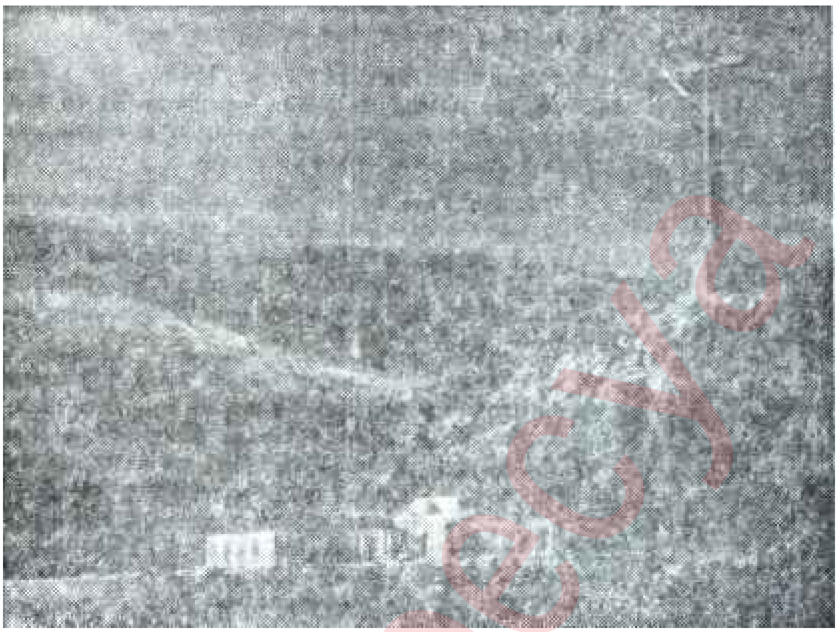
Birkaç yıl evveline gelinceye kadar memleketinin istikbali mevzuunda son derece hassas olan mağrur diktatörün çatık kaşlı Para Fonu Heyetini kabule hazırlanması büyük bir yeniliktir. Zira Franco çok iyi bilmekte ve görmektedir ki, Sam Amca ve diğer Avrupa memleketleri hesabına konuşan Para Fonu temsilcileri, memleketin iktisadi politikasında söz sahibi olmadan dolar kesesinin ağzını açmamaktadırlar. Para Fonu mütenevvi kurların kal-

dırılması, pesetanın devalüasyonu ve diktatörlerin imar adı altında girişikleri ehramlar dikme politikasına son verilmesini isteyeceklerdir. Tıpkı Türkiyede olduğu gibi Bütçenin denkleştirilmesini, kredilerin kısılmasını, dış ticarette tedricen de olsa liberasyona gidilmesini ileri süreceklerdir. Verilen sözlerin tutulacağından emin olmadıklarından, yardımı azar azar vererek en sağlam garantiyi ellerinde tutacaklardır.

Tabiî ki bütün bunlar, kendi tabiriyle "sadece Tarihin ve Allahın önünde mesul" İspanyanın tek adamı için haysiyet kırıcı şartlardır. Ama bir başka çıkar yol yoktur. Zira 1953 te başlayan ve 1 milyar dolara erişen Amerikan yardımı sayesinde devri saltanatını uzatabilen Caudille, asgari 300 milyon dolara, kınlısını karşılayacağım belirtmekledir. Ama aslında dövül sıkıntısı bu paraların gelmesiyle bile halledilecek gibi değildir. Zaten paraları geri çekecek formül de henüz keşfedilmemiştir. Bu sebeple ümitler Para Fonu Heyetindedir. Hem bu suretle, İspanyanın tek adamı bin şartla uzatılan tahlisiye simidini bir zafer çelengi olarak gösterme fırsatım bulacaklar ve dolarların İspanyanın misli görülmemiş kalkınmasına duyulan hayranlığın neticesi olarak verildiğini söyliyebilecektir.

Ne ekmek, ne hürriyet!

Görülmemiş kalkınma, "sadece Tarihin ve Allahın önünde mesul" adamın yıllardır ağzından düşmeyen bir sakızdır. Faşist rejimin methiyesini bile, bu görülmemiş kalkınma-

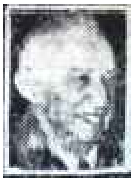

Meçhul Asker âbidesinin granit haçı
Modern ehram!.

hem de acilen, muhtaçtır. Şöyle ki 1957 de dış ticaret 386,4 milyon dolar açık vermiştir. 1956 açığı 325,3 milyon dolardır. Altın ihtiyatları 57 milyon dolar gibi çok düşük bir seviyededir. Döviz mevcudu sıfırdır. Turizmden beklenen dövizler -İspanya turistlerin koşuştuğu bir memlekettir- karaborsaya gitmektedir. İçerideki sermayenin dışarı çıkmaya çalıştığı bir memlekete ecnebi sermaye de elbette iltifat etmemektedir. Diplomatik formüllerle başının pek hoş olmadığı anlaşılan Madrid Ticaret Müşavirimiz Cevdet Güvenin "oradaki mesaisinin telkin ettiği kanaatla" ifade ettiği gibi, dışarıya kaçırılan para "dolar olarak yüz milyonları" bulmaktadır. Cevdet Güven -tıpkı Kasım Gülekin Türkiye için söylediği gibi. İsviçre bankalarında yatan paraların, İspanyanın döviz sının ışığında yapmaktadır. Ona göre Frankizm sanayi, ziraat sahalarında ve sosyal meselelerde yaptıkları gözönünde bulundurulursa, rejimlerin en iyisidir! "Vatanı taş taş üstüne konmamış vaziyette bulduk", "Yapacaklarımızın yanında yaptıklarımız hiç kalır", "İktisadî istiklâl savaşı kazanılmıştır", "Kötü günler geride kaldı, nurlu istikbal pek yakındır" sözleri Franco'nun ağzından sık sık işitilir. "1940 ta şöyleydi, şimdi böyle" mukayeseleri de İspanyanın tek adamına pek zevk verir. Mukayeselerde 1940 yılının seçilmesi sebepsiz değildir. Zira 1940, İspanyada taş üstünde taş bırakmıyan iç harbten sonra gelen en kötü yıldır. Bu yıla nazaran ne yapılsa -herhangi bir rakamın sıfıra taksiminin neticesi namütenahi olduğuna göre- çok büyük görülecektir. İşte Franco da üç misli arttı, beş misli yükseldi diye övünerek bu istatistik cambazlığının zevkim çıkarmaktadır. Aslında İspanya, mesela hür bir Almanyaya, Hür bir Fransaya nazaran çok. ama pek çok yavaş kalkınan bir memlekettir. Daha doğru bir ifadeyle. İspanya kalkınmak şöyle dursun, gerilemektedir. Meselâ harbten evvelki devreye nazaran hububat ve narenciye istihsali yüzde 11 artmıştır; halbuki nüfustaki çoğalma yüzde 20 dir. İhracat harbten evvelki seviyesinin altına düşmüştür; halbuki ithalât ihtiyacı yüzde 40 yükselmiştir. Ama bu demek değildir ki "kalkınan" İspanyada birçok fabrikalar kurulmamış, imar ismi altında muhteşem âbideler dikilmemiştir. İspanyada da elbette bazı şeyler yapılmıştır. Yalnız yapılanlar, muazzam birer israf örneğidir. Time'ın tabiriyle "idaresizlik harikası"dır. Yılın büyük bir mevsiminde susuz kalan barajlar inşa edilmiştir. Döviz sıkıntısı çeken İspanyada ham maddesi dışarıdan gelen sanayi kolları kurulmuştur. Ekseriya limanlardan uzakta kurulan bu sanayinin mamullerini ihraç etmesine de imkân yoktur. Zira pahalı ve kalitesizdir. Ama buna rağmen "sadece Tarihin ve Allahun önünde mesul" zat, sanayileşme sayesinde "571 milyon dolar tutarında döviz tasarruf ettik, 1961 de 965 milyon döviz tasarruf edeceğiz" diyebilmektedir.

Rejimin tasarruf merakı, ehramlar devrinden mülhem imar politikasında da görülmektedir. Meselâ rejimin Yirminci yıldönümü dolayısile, Nisan başında kurdelesi kesilen Ve 20 milyon dolara mal olan Meçhul Asker âbidesi, modern bir ehramdır. Abide Guadarrama dağlarının Madridin 40 kilometre Kuzey - Batısındaki bir tepesinin içi oyularak yapılmıştır. İnşaat 18 yıl sürmüştür ve içi oyuk kayaların üstünde iyi havalarda ta Madridden görülen 500 ayak boyunda beyaz granitten bir haç vardır. General Franco'nun, imar mevzuu ile en az onun kadar ilgilenen misafirlerine gösterebileceği daha birçok eserleri vardır.

Ama bu âbideler ancak mesut bir azınlığın gönlünü şenlendirmektedir. En aşırı lüksün ve en aşırı sefaletin yanyana bulunduğu İspanyada halk, hayat pahalılığından başka birşey görmemektedir. Hayat pahalılığı son iki yılda yüzde 40 artmıştır. Şekere, elektriğe, gaza, trene, kiralara zamlar yapılmıştır. Ama sosyal politikasıyla övünen Franco'nun memleketinde iki yıldır ücretler dondurulmuştur. Başkalarının lüksünün işçilerin kemerleri sıkması sayesinde karşılanmasına çalışılmaktadır, İşçilerden, geçenlerde çıkartılan Kollektif Mukavele Kanununun lâfıyla karınlarını doyurmaları istenmektedir. Franco'ya sorarsanız, fiyat yükselmeleri "istihlâk artışının yarattığı ufak tefek muvakkat güçlükler"den ibarettir.

İstibdattan Demokrasiye

BALKAN

«Edirneye doğru ileri hareketle Doğu Trakyanın kurtulması umumî efkâra nispî bir ferahlık getirmişti. Ordular Edirne ve Kırklarelinde yerleşip, Bulgar sulhunun neticesini beklerken Batı Rumeliden ricat ve anavatana dönüş devam ediyordu. Bu dönüş pek ıstıraplı, pek şikâyetliydi. İlk ağızda kendisini kurtaran muhacirler dağılan orduların enkazı ile beraber İstanbul cemiyetlerini her tabakada doldurmuştu. Her yerde hataların hikâyesi anlatılıyordu. Ordunun sevkü idaresine ve ordu kadrolarının ehliyetlerine söylenmedik söz bırakılmıyordu. Kumandanlar hepsi eski zamanın şöhretli kurmay subayları olduğu halde harbte liyakat göstermemişlerdi. Nefse itimatsızlık vahim bir hastalık halindeydi. Harb bozgunları milletlerin hayatında büyük çöküntü devirleridir. Bu devirleri tekrar ümitli bir çalışma hayatına çevirebilmek idare edeceklerde büyük enerji ister. Balkan harbi sonunda memleketin iç idaresi iki hükümet darbesinden sonra tamamiyle iki safa ayrılmış haldeydi. İstanbul muhafızı Cemal bey İstanbul ve etrafını siyasi bakımdan gayet sıkı bir kontrol altında bulunduruyordu. Mahmut Şevket Paşanın şehit olmasından sonra Prens Sait Halim Paşanın başkanlığında kurulan hükümet eskilerine nispetle en ziyade İttihat ve Terakki hükümeti sayılırdı. Bu hükümet Edirne ileri hareketiyle harbin son safhasında bir muvaffakiyet kazanmış, nefsine güveni artmış bulunuyordu. Tabii memleket idaresinde bir taraflı görüş ve siyasi muhalefetten tamamile kurtulmuş bir idare kurulmuştu. Harbiye ve Bahriye nezaretleri İttihat ve Terakki kadrosundan olmakla beraber henüz itidal sahibi devlet adamlarının elinde bulunuyordu. İdarenin en çok kaynaştığı yer de Harbiye Nezaretiydi, Harbiye Nezaretinde bir harb mesuliyeti tahkikatı hazırlanmağa başladı. Bu esnada Enver Paşa Harbiye nâzırı oldu. İstanbul muhafızı Cemal bey Bahriye nâzırlığına geldi. Her iki nâzır generalliğe terfi ettiler.

YENİ ORDUNUN KURULMASI

«Enver Paşa Balkan harbini yapan orduyu kâmilen değiştirmiş ve, yeni bir ordu kurmuştur. Muharebede bulunan kumandanların hemen hepsi emekliye "ayrılmış ve yeni orduda miralaylardan kolordu komutanı, kaymakamlardan tümen komutanı ve yeni generallerden ordu komutanı tâyin edilmiştir. Kurmay kadroları daha küçük rütbelilerin eline geçmiştir. Esirlikten dönen subay heyetleri içinde süratle tasfiye yapılmıştır. Bütün bu emekliye ayırmalar ve tasfiyeler tabii hiç bir şikâyete mahal bırakmayacak surette haklı gösterilemezdi. Haksızlığa uğramış mağdurlardan bahsolunmuştur. Ancak böyle bir tasfiye Enver Paşanın elinde nispetle en az haksızlıkla yapılmıştır, denilebilir. Yeni ordunun kurulmasında ve bu ordunun ümitsizlikten kurtulun yeni bir çalışma şevkine sahip olmasında Enver Paşanın kuvvetli disiplini âmil olmuştur.

"Memleketin sivil idaresi de bu esnada yeni bir kadroya kavuşmakta idi. Hâdiseler içinde temayüz etmiş nispetle genç yaşta bulunan yeni valiler kadrosu memleketin sivil idaresini düzene sokmaktaydı. Bu valiler felâketli Balkan harbi sonrasının memleket idaresini liyakatle ele almışlardır. Bunlar az zamanda haklı ve umumi bir şöhret ve itimat kazanmışlardır.

ORDUDA ALMAN HEYETİ

1913 ordu ıslahatının en ehemmiyetli hâdiselerinden biri de bir Alman generali kumandasında büyük bir ıslah heyetinin orduya getirilmiş olmasıdır. Sonradan vukuat gösterdi ki bu ıslah heyeti birinci derecede bir siyasi ehemmiyet taşımaktaydı.

"Liman Von Sanders Paşa isminde bir Alman generali maiyetinde ilk kafile, sanıyorum ki 40 kişi tutuyordu. Her meslekten mütehassıslar hususiyle çok adette kurmay subayları bulunuyordu.

"Liman Paşa başlangıçta İstanbul kolordusunun kumandasını almıştı. Az bir müddet sonra rütbesi müşirliğe yükseltilerek ıslah heyeti başında kaldı. Rusyanın şiddetli teşebbüsleri İstanbul kolordusunun başında bir Alman generalinin bulunmasına mâni olmuştu.

"Alman subayları umumi olarak bizde mütehassıs olarak dairelerde kullanılır ve askeri okullarda hocalık ederlerdi. Meşrutiyet ilânından sonra bunlar bazı nümune alaylarının kumandanlığına tâyin edilmiş ve bu alaylar amelî mektep haline getirilmişti. Bu idarelerin hiç birinde Alman subayları memleket idaresine bir suretle karışacak durumda değillerdi. Alman hocaları bulundukları, mektep veya kıta, her sahada doğrulukla ve liyakatle çalışmışlardır.

"Liman Paşa heyeti büsbütün başka vaziyet ve selâhiyetle gelmiştir. Yazılı selâhiyet protokolleri hiç bir zaman öğrenilememiştir. Tatbikatta ordunun siyasi ve fenni her hazırlığını bilirler ve içinde bulunurlardı. Milletler hayâtında bir yabancı ıslah heyetinin bu derece selâhiyet sahibi olduğu görülmemiştir.

"Enver Paşa hem Harbiye nâzın, hem Genel Kurmay Başkanıydı. Von Bronzar Paşa -Islah heyetinden- ikinci başkan sıfatı ile Genel Kurmayı idare ediyordu. Yeni bir Genel Kurmay kuruldu. Şubelere birer Alman tâyin edildi. Herbirine bizden birer yardımcı verdiler. Talim ve terbiye işleriyle uğraşan birinci şubeye Binbaşı Ali İhsan bey General Ali İhsan Sabis-, istihbarat dairesini teşkil eden ikinci şubeye Binbaşı Kazım bey -General Kâzım Karabekir- yardımcı verilmişti. Seferberlik ve harekât islerini idare eden üçüncü şubeye beni müdür tâyin ettiler. Bir müddet büyükler arasında münakaşa geçtiği anlaşılıyordu. Sonra üçüncü şubeye de bir Alman kaymakamı müdür geldi, ben yardımcı oldum.

HARBİNDEN SONRA

"Rahmetli Hafız Hakkı bey -Hariste Üçüncü Ordu Kumandanı Hafız Hakkı Paşa-, Von Bronzar'ın yardımcısıydı. Bu zamanın ordu ıslahatı hareketinde kudret sahiplerinin iddiaları şuydu: "Bilmiyoruz. Öğrenmeğe mecburuz. Devlet idaresinin prensipleri arkasına saklanarak bilmez halimizden memleketi zarara sokmaya hakkımız yoktur". Bu sözler Alman ıslah heyetine verilen geniş ve misalsiz selâhiyetlerin gerekçesini teşkil ediyordu. Bir devletin orduda, siyasette, memleket idaresinde sır denebilecek nesi varsa yabancı devlet memurlarına emanet edilmişti. Garibi şurasıdır ki yabancı devlet müttefik bir devlet de değildi. Bundan başka dünya siyasetinde ikiye ayrılmış olan saflardan birini idare ediyordu.

"Genel Kurmay devletin sefer ihtimallerini düşünüp, tedbirlerini hazırlayan bir müessese olduğu gibi sulh zamanlarında memleket içinde ve hudutlarındaki bütün vukuatı bilen ve takip eden bir makamdır. Alman ıslah heyeti memleketin içinde olup bitenleri de günü gününe takip eder durumdaydı. Genel Kurmaydaki subaylardan habersiz olarak hiç bir muamele cereyan edemezdi. Bazı zamanlar Harbiye nazırı veya hükümet merkezinin, Genel Kurmaydaki Türk âmirlerle bir iş yapmak istediklerini hatırlarım. Bu işleri Alman subaylar mutlaka öğrenirler ve mesele yaparlardı. Bu bahsi tecrübe mahsulü olan şu inançla kapamak isterim. Devletin idaresinde, devletin tabii mesuliyet ve hâkimiyet hudutlarına hulûl etmenin bir hududu olmak lâzımdır, Balkan harbi sonundaki ıslahat hareketlerinde bu hudutlar ihmal edilmiştir.

Enver Paşa

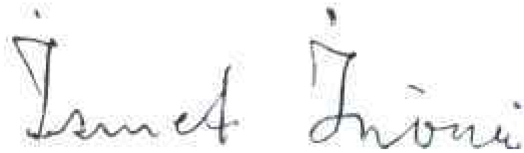
"Benim şube müdürün Von Feldman isminde bir kaymakamdı. Çalışkan, tertipli, titiz bir subaydı. Başında biraz soğuk işe başladık. Sonra alıştık ve hayatının sonuna kadar dost kaldık. Amirleriyle arkadaşlarıyla da Von Feldman güç geçinirdi. Bu zamanda Genel Kurmayda öğle tatili yoktu. Sabahleyin 9 da daireye gelir, 17 de çıkardık. Öğleyin masamızda çalışırken bir yoğurt yerdik. Vakit kaybetmemek için yoğurdun parasını her gün birimiz verirdik. Bir gün Von Feldman'ın para ödeme sırasında yoğurt bozuk gelmişti. Von Feldman ödemek için itiraz ediyordu. Gülüşerek anlaştık.

"Yeni Genel Kurmayda ilk vazifemiz ordunun teşkilâtım yeniden kurmak olmuştur. Balkan harbiyle bir çok zayiat olduğu için, elde kalanı yeni baştan dağıtıp, yerleştirmek lâzım geliyordu. Bir de ordu kolordu ve tümenlerin teşkilâtını daha ziyade sadeleştirmek icap ediyordu. Ordunun bugünkü teşkilâtı o zaman kurulmuştur. Bu esnada Harbiye nezaretinin daireleri de birer Alman reisin idaresine verilmişlerdi. Ordunun bütün merkezi idaresinde ve büyük kumanda mevkilerinde bulunan mütehassıslar vasıtasıyla Liman Paşa bütün ordu teşkilâtım ve ordudan geçen bütün devlet muamelâtını biliyordu.

"Alman subayların faal iştiraki ile orduda talim, terbiye ve tatbikat çok canlı bir haldeydi. Çok defa Liman Paşayla beraber teftiş ve tatbikat seyahatlarına iştirak ederdik. Bu seyahatler Alman subaylarıyla bizi hususi hayatta da bir araya getirirdi. Hususi yaşayış âdetlerimiz arasında farklar olmakla beraber birbirimizin yemeklerine ve aile hayatına kolay alışıyorduk. O sıralarda henüz ihtilâl zamanından kalma olarak ordularda ziyafetlerden sonra bazan nutuklar söylenirdi. Liman Paşa bu nutuklardan pek huylanırdı. Liman Paşa seyahatlarda maiyetine, Alman ve Türk subaylara daima ziyafetler verirdi. Her manevra aksamı maiyeti hususi bir yerde süslü sofralarda yemekler yerdik. Sonra yaver bey her birimizin yemek masrafım bize bildirirdi. Sofranın süs masrafı mareşalin huzurundan dolayı fazla, olurdu. Bu âdet manevralara ve beraber geçirilen vazife toplantılarının tabiatına mahsustur. Hemen her orduda büyük küçük rütbeli subayların tabldot masrafları da böyle ödenir.

"Liman Paşa bürosunda ve kıtaat içinde çok çalışkan bir hayat geçirirdi. Genel Kurmayda ve Harbiye nezaretindeki bütün Alman daire reisleri kendi işleri için Liman Paşayla şifahi takrir verirlerdi. Ordunun sulh ve sefer zamanı bütün işlerim belki Harbiye nazırından daha iyi biliyordu. Bu idare usulü Alman ıslah heyetini hükümetler arasında kararlaştırılan esas anlaşmanın icabı sayılıyordu. Bütün bu çalışmaların bir sene sonraki cihan fırtınası için Türkiyede hazırlık tedbirleri olduğu sonradan meydana çıkmıştır.

"Enver Paşanın ıslahatı arasında yeni bir çeşit Türk harflerinin daha doğrusu Türk yazısının orduda kabulünü de zikretmek lâzımdır. Bu usûl eski imlânın sessiz harfleri pek az kullanan yazı şekli yerine harfleri hiç bitiştirmeyen bir yeni şeklin kabulü demekti. Amelî netice şu oldu ki bu usûl hiç kimse tarafından beğenilmedi, anlaşılamadı ve Birinci Cihan Harbiyle beraber ortadan kayboldu.

İspanyada Time . Life muhabiri Blashille'in geçenlerde söylediği söze hak vermemeye imkân yoktur: "Amerikada halk ilerler, İspanyada sadece hayatta kalır".

Sessiz ayaklanmalar

İspanyanın bugün içinde bulunduğu iktisadî güçlükler ve aç mideler rejimin istikbali bakımından en büyüjk tehlikeyi teşkil etmektedir. Orta sınıfların ve münevverlerin itiraz seslerini kolaylıkla bastırabileceğini düşünen Franco. işçilerin memnuniyetsizlik gösterileri karşısında epey endişelenmiştir.

Memlekette hâkim olan baskı rejimine rağmen, son üç dört yıl içinde işçi kütlelerinin zaman zaman bazı mukavemet hareketlerine başvurdukları görülmüştür. Bunlardan en mühimleri 1957 Şubatındaki ve 1958 Mayjsındaki sessiz nümayişler oklu. Gizli eller tarafından Madridde damıtılan beyannameler Franco rejimine çatmakta ve protesto mahiyetinde olmak üzere, işçileri 24 saat için nakil vasıtalarına binmemeğe davet etmekteydi. İşte Franco'yu asıl korkutan şey, bilhassa Madridde bu davete çok sayıda işçinin itaat etmesi ve duraklarda biriken polislere rağmen gizli emirlerin yerine getirilmesi olmuştu. Zaman zaman, bu sessiz gösterilere ilâveten, 1958 Martındaki Asturia grevleri Barselon ve Katolonya gibi fiilî protesto hareketleri de görülmektedir.

Franco'nun münevverlerle mücadelesi de ilk bakışta zannedilebileceği kadar kolay olmamaktadır. Memleketteki memnuniyetsizlik aşağı sınıflardan yukarılara bulaşmakta, her geçen ay tevkif olunan münevver sayısı artmaktadır. Bunların çoğunu doktor, avukat gibi serbest meslek erbabı teşkil etmektedir. Meselâ, yılbaşından hemen önce hapsedilen 80 kişilik grup İçinde iki meşhur ruhiyatçı, bir iktisat profesörü ve birçok avukat 'vardı. Tevkiflere rağmen, Madridli,. Joaquin de Satrustegui gibi hukukçuların bazan Franco aleyhinde konferans verebildikleri de görülmektedir. Tevkif edilmesi gereken münevver sayısının gitgide artması karşısında acze düşen hükümet, Amerikan halk efkârının reaksiyonunu da hesaba katarak artık muayyen bir tenkid seviyesine tahammül etmekten başka çare bulamamaktadır.

Soğuk diktatör

Bütün bu güçlüklere rağmen, İspanyadaki rejimin bu ay başında tam yirminci yılını tamamladığı da unutulmamalıdır. Tabii, rejimin bu kadar uzun sürebilmesi, biraz da başında bulunan adamın son derece soğukkanlı ve hesaplı hareket etmesi sayesinde olmuştur. İsmindeki yüzde yüz İspanyol ahengine rağmen -Generalin tam adı Francisco Paulino Hermenegildo Teodulo Franco y Bahamonde'dir- Franco sıcakkanlı, heyecanlı ve açıkkalbli değildir. Bugün İspanyanın başında İspanyol karakterinden tamamen uzak. buz gibi soğuk ve sert bir adam bulunmaktadır. Mamafih, Franco'yu şimdiye kadar her işte kârlı çıkartan da karakterindeki bu soğukkanlılık olmuştur. Vaktiyle Hitlerin ve Mussoleninin müttefikliğini yapan diktatör harbten sonra telâşa kapılmamış, hâdiselerin İspanya lehine gelişmesini beklemiştir. Nitekim, Doğu ile Batı arasındaki gerginlik Batılıların ister istemez İspanyaya yaklaşmalarına yol açmış ve böylece eski günahlar unutulup gitmiştir.

Franco bu kurnazlığı ve soğukkanlılığı dahilde de göstermesini bilmiştir. Halkta hafızasında hâlâ canlı duran iç harb korkusunu lehinde kullanmasını, rakiplerim biribirlerine düşürmesini bilmiştir. Bütün bunlara, amansız bir polis teşkilâtının mevcudiyeti ve şahsı ve rejimi etrafında bitip tükenmiyen bir propaganda faaliyeti eklenirse, yirmi yıllık iktidarın esrarı anlaşılmış olur. Bu propagandanın işte bir örneği "İspanya onu tanıdıktan sonra İspanya oldu" diyen Caudillo'nun bakanlarından Solis şöyle buyuruyor: "Bizi harbte sevkeden, İspanyayı hergün sulh içinde tutan Franco'nun kaydı hayat şartıyla başımızda kalmasını elbette ki zaruri sayacağız. Müstesna vasıfları şahsında toplıyan adamın vazifesinin daimi olmasında ısrar edeceğiz. Vatan böyle istiyor. Vatan ve biz ona muhtacız."

General Franco
Salazar'a hayran!.

Vatanın kendisine "muhtaç" olduğu Francisco Franco. 1892 yılında İspanyanın kuzey batısındaki Galicia eyaletinin El Ferrol şehrinde doğdu. Babası bahriyede levazım subayıydı. Franco da küçüklüğünde denizci olmağa heves etti; fakat Amerikayla yapılan harbte o kadar çok İspanyol gemisi batmıştı ki, subayları koyacak gemi kalmadığından o yıllarda bahriye mektebinin kapıları da kapanmıştı. Bahriyeye giremiyen genç Franco, 14 yaşında Harbiyeye girdi. Daha henüz yirmi yaşındayken Fasta çete takibine memur edildi. O yılların hareketli hâdiseleri Franco'nun çabuk terfi etmesini kolaylaştırdı. Binbaşı olduğu zaman 23 yaşındaydı. Franco, İspanyol ordusu içinde en geç binbaşı diye şöhret yapmıştı. 30 yaşında yarbaylığa yükselince yine rekor ondaydı. Aradan iki yıl daha geçince Franco bu defa Avrupa rekorunu da kırdı ve otuziki yaşında general oldu.

İspanya iç harbi başladığı zaman, General Franco yine Fastaydı. Sağcıların Almanlardan kiraladıkları otuz Junkers uçağı sayesinde kıtalarıyla birlikte anavatana dönen genç asker, Cumhuriyetçilere karşı çılgınca döğüştü. Üç yıl devam eden kardeş boğuşması sırasında, Franco'nun üstleri bir uçak kazasında ölünce sağcı ordunun kumandası tamamen bu soğukkanlı generalin eline geçti. Nihayet 1 Nisan 1939 günü Burgos radyosu harbin bittiğini ilân ederken, İspanyanın kaderi de General Franco'ya teslim edilmiş oluyordu.

Sevdikleri

Birçok diktatörün aksine. General Franco karısına sadık bir koca olarak kalmıştır. 1923 yılında Asturialı zengin bir tüccarın kızı Carmen Polo y Martinez ile evlenişinden beri "soğuk asker"in evlilik hayatı da pek muntazam geçmiştir. Franco'ların bir tek kızları olmuş, onu da evlilik çağına gelir gelmez meşhur ve asil bir doktorla evlendirmişlerdir.

Son yıllar gelinceye kadar General Franco tenis oynamağa bayılırdı. Hiç sigara içmez, buna mukabil yemeklerde bir kadeh şarapsız da edemez. General av merakıyla da meşhurdur. Geçen yıl içinde tam 8420 keklik vurduğunu her vesileyle ilan etmekten müthiş zevk duyar.

İspanyalı diktatör, meraklı bir bir gazetecinin -Figaro'dan Serge Groussard. "sizce asrımızın en dikkate şayan devlet adamı kimdir.?" sorusuna "Salazar" diye cevap sermiştir. Franco, kapı komşusu diktatörün zekâsına, siyasî dirayetine ve insanlığına hayrandır. Fakat Avrupada demokrat siyasetçiler tarafından az çok afaroz edilmiş durumda olan Generalin sık sık yabancı devlet adamlarıyla tanışmak fırsatım bulamadığını da unutmamak gerekir. Temasları arttıkça daha başka kimselerin de "siyasi dirayet"lerine hayran olması beklenebilir.

Tabiî. Madridteki Caudillo'nun -Falanjistler liderlerine böyle hitap

ederler- tenisten, şaraptan, avdan ve Salazar'dan da daha çok sevdiği şey. üzerine sıkıca yerleştiği koltuğudur.

Tanrının emriyle

Caudillo'nun sevgili koltuğu, ordu, kilise ve muhafazakârlardan müteşekkil bir sacayağa dayanır. Bütün diktatörlüklerde sık sık duyulan "millî birlik", "vatanın bütünlüğü" ve "millî cephe" gibi sözler Franco İspanyasında da sık sık duyulur. General, kurduğu rejimi, katolik imanla vatanseverliği birleştiren bir mistik üzerine yerleştirmeğe çalışır. Kendisi, âdata, İspanyayı, yani "Hıristiyanlığın son kalesini" korumak üzere Tanrı tarafından yollanmış bir kurtarıcıdır.

Madriddeki resmî ağızlara göre, Falanj Hareketinin gösterdiği istikamette milletçe girişilen dinî. ahlâki ve iktisadî hamleler, bir "millî Haçlı Seferi" mahiyetini taşımaktadır. Memlekette ne kadar teşekkül varsa, hepsi bu seferin icabettirdiği müşterek cephe arkasında toplanmalıdır. Tabii, böyle bir felsefe, üniversitelerin, sendikaların -Franco kurduğu rejime bazan "nasyonal sendikalizm" adını verir- Caudillo etrafında toplanmalarını gerektirir. Hattâ ordu bile, Franco'nun meşhur 17 Mayıs 1958 nutkunda belirttiği gibi, "yalnız vatanın müdafaasıyla değil, memlekette daimi kalması gereken herşeyin müdafaa edilmesiyle mükelleftir."

Franco, demokrasi müesseselerine ve meselâ siyasi partilere "muzır şeyler" gözüyle bakar. Nutuklarında daima liberalizme, parlâmentoya partilere çatar. Demokrasinin parlâmento ve partiler demek olmadığını söyler. Ona göre "Şimdi çok şükür herkes teslim etmektedir ki, sendikalara dayanan ve asrın icaplarına uyan bu rejim, boş parlâmento oyunlarına ve parti politikalarına sırtını çevirerek, devlet arabasını yürütmek zaruretinden doğmuştur. O halde bazı körlerin arzuladığı gibi daha büyük bir serbesti yoluna girmenin zamanı değildir. O kadar, zamanı değildir ki. Batının amansız düşmanlarının bozguncu manevralarına, ancak iç istikrarın muhafazası suretiyle karşı durulabilir."

Üniformalı diktatör, "tehlikeli" saydığı müesesseleri hiç olmazsa şeklen taklit etmekten de kendini alamamıştır. Meselâ, "Cortes" adı verilen meclis güya millî iradeyi temsil etmektedir, fakat hakikatte baştan aşağı Franco'nun adamlarıyla doludur. Hayatının sonuna kadar koltuğunu tapulu mal sayan General, ölümünden sonra yerine geçecek kimsenin seçimini bile tamamen Cortes'e bırakmak istememiştir. Franco ölünce memleketin idaresi bir Niyabet Meclisine geçecek, bu arada Kraliyet Konseyi denen bir teşekkül müstakbel devlet başkanını aday olarak seçip Cortes'e teklif edecektir. Tabii. bütün bunların olabilmesi için, Caudillo'nun kendi halefini şimdiden seçmemiş olması gerekir. Halbuki. Franco. İspanyol tahtının vârisi Don Juan'ı bu mevkie lâyık gördüğünü iyice belli etmiş gibidir.

Tahammülsüzlük

Demokrasiyi açıkça reddeden İspanyol hükümeti, bu yüzden dışarıda tenkide maruz kaldığı zaman da fazla alınganlık gösterir. Bu alınganlığın derecesini İstihbarat Bakanı Gabriel Arias Salgado'nun şikâyet dolu beyanatlarından anlamak mümkündür. Bakan hazretleri dışardaki İspanyol temsilciliklerinin iyi çalışmadıklarına ve İspanya aleyhindeki "iftiralar"ı zamanında önleyemediklerine kanidir.

Mamafih, İspanyada kalan memurlar dışardakilerin ihmalciliğini telâfi etmekte güçlük çekmemektedirler. Geçen ay İspanyayı ziyarete gelen Venezuelalı iki milletvekili, Franco aleyhinde konuştukları için Madrid hapishanesinde misafir edilmişlerdir. İspanyayı ziyarete gidenler eğer diktatörleri tenkid etmemek hususunda evvelden talimli değillerse, bu gibi sürprizlerle karşılaşabilirler.

Vatandaki Sürgünler!

Beyin yıkama tekniği - Kore harbi sırasında adı duyulmadan çok daha önce - Mussolini ve Hitler tarafından da tatbik edilmiştir. Franco da üstadlarından gördüğünü yapmaktan geri kalmamış, İspanyol gençliğini kapalı kutu içinde ve kendi fikirlerine göre yetiştirebileceğini sanmıştır. İlk zamanlar diktatörün tasarıları muvaffak oluyor gibi gözükmüştür. İç harbin facatını gören veya duyan gençler, kendilerine sunulan barış ve sükûn havasını bir nimet saymışlar,. Franco tarafından gösterilen yolun hakikaten en iyi yol olduğunu zannetmişlerdir. Fakat, zaman zihinlere berraklık getirmiştir.

Bugün İspanyol gençliği hâlâ bir kapalı kutu içindedir. Kilisenin altındaki S. E. V. adlı teşekküle üye olmaya mecburdurlar. Dışardan gelen veya içerde yayınlanan gazete, mecmua ve kitaplar sansüre tâbidir. Kütüphaneler "zararlı" neşriyattan ayıklanmıştır. Tarih kitapları yalanlarla doludur. Bu kitaplarda, İspanyanın siyasi istikrarsızlığına ve iktisaden geri kalmasına "bir asırlık muzır liberalizm"in sebep olduğu yazılıdır. Fakat İspanyol gençliği kitap okumadan da hakikatlara erişebilmenin yolunu bulmuştur. Baskıya dayanamıyarak Parise kaçan Miguel de Salabert adlı bir talebenin dediği gibi, "Günlük hayat, içinde bulundukları şartların kendilerine söylenenlerden ne derece farklı olduğunu" onlara anlatmaya kâfi gelmiştir. Bu genç talebeyi dinleyelim: "Bizden maziyi sakladılar, tahammül edilmez bir hâli kabule zorladılar. İstikballe bağlarımızı kestiler. Boşlukta sallanır bir vaziyette kaldık. Ne tarafa dönersek dönelim, gülünç bir adaletsizlikle karşılaşıyorduk. Hırsızlığın cezasız kaldığım, insanların gitgide alçaldığını, her türlü insanî kıymetlerin reddedildiğini görüyorduk. Bu durum karşısında ne yaptık? Evvelâ bir savunma insiyakı ile içimize kapandık. Hastalıkların bize de bulaşmasından kendimizi korumaya çalıştık. Franco İspanyasının hayatına hangi şekilde olursa olsun iştiraki reddettik. En mühim meselemizi kendi kendimizle sulh içinde yaşıyabilmek teşkil ediyordu. Birçoğumuz., İspanyada kalan birkaç metreküp saf havayı hapishane köşelerinde bulacaklarını düşünerek, bu meseleyi hallettiler. Bir kısmımız dış memleketlere kaçtı. Diğerleri içine çekildikleri kabuktan çıkarak mücadeleye giriştiler. Yavaş yavaş kollektif aksiyona inanmaya, istikbale ümitle bakmaya başladık. Artık uğrunda çarpışacağımız bir gaye vardı: İspanyayı yaşanabilir bir hâle getirmek".

19.17 Nisanında elden ele dolaşan "Üniversitesiz üniversitelilerin şahadeti" adlı vesikadan da su satırları okuyalım: "Bize rejimin âdil bir nizam kurduğu söylendi. Halbuki her tarafta en isyan ettirici adaletsizliği gördük. Nihayet namuslu bir İspanyaya kavuştuğumuz ilân edildi. Ama bütün hükümet teşkilâtım rüşvet ve hırsızlık kasıp kavuruyordu. Bu namuslu ve temiz olduğu söylenen İspanyada, her devlet adamının satın alınabileceği bir fiyatı bulunduğunu keşfettik. Yeni, modern, inkılâpçı olduğu iddia edilen bu İspanyada rutin, iptidai metodlar, tembellik, mürteci bir zihniyet, kudretli oligarşiler ve gençliğin korkusu hâkimdi".

Gençlik bugün bütün bunlara karşı isyan etmektedir. 1956 Şubatındaki hâdiseler, memleket içinde beliren bu mukavemet hareketinin ilk kıvılcımını teşkil etmiştir. Üniversiteliler, devlet kontrolü altındaki teşekküllere zorla kayıt usulüne karşı protestolarda bulundular ve boykot ilân ettiler. Zaman zaman ortaya çıkan ve her defasında bastırılan bu gibi hareketler hâlâ devam etmektedir.

Kiliseyle elele veren devletin üniversitelileri susturmak, daha doğrusu düşünmekten vazgeçirmek yolundaki gayretleri hayatın hakikatleri karşısında neticesiz kalmaktadır. Üç ay önce profesörleri Juan Baventos Carner ile birlikte hapishaneye atılan Barselona Üniversitesi talebeleri bir şey becerememiş olsalar bile, hiç değilse İspanyol gençliğinin susmadığını dünyaya göstermişlerdir.

RÖPOTAJ

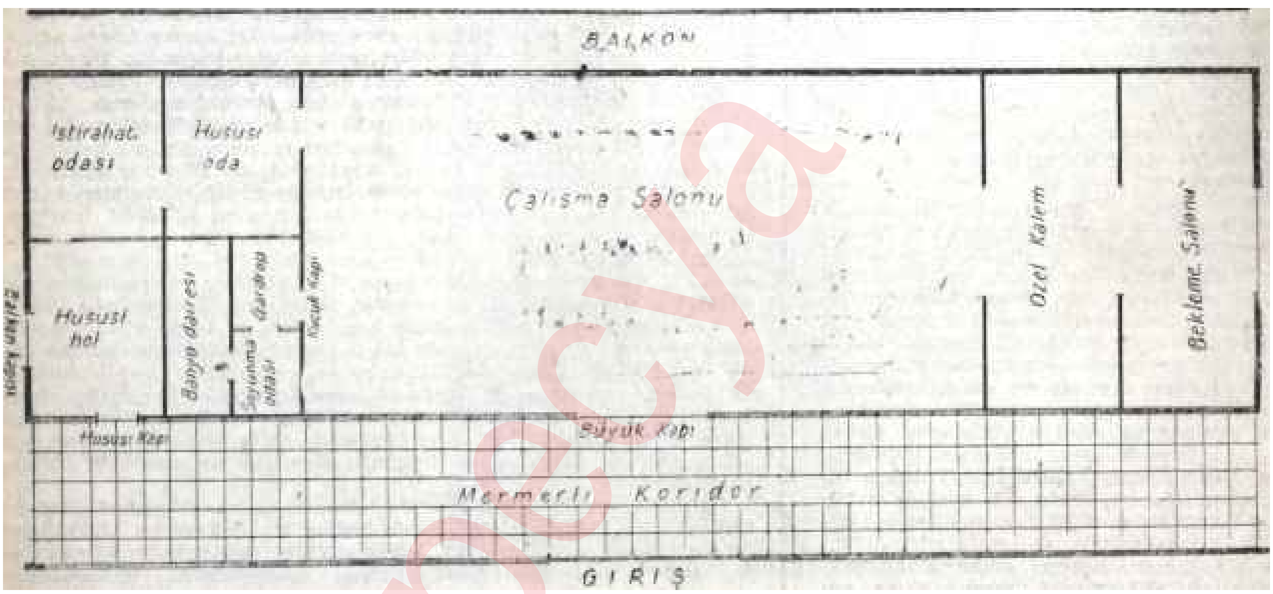
Yeni Meclisteki

Yeni Meclis binasının -cepheden bakışla, sol ön yanına düşen ve taş duvarları, heybetli mimarisiyle müstahkem bir kaleyi andıran kısmında birkaç haftadanberi hummali bir faaliyet vardır. Londra civarındaki müessif kazadan sonra başlıyan bu faaliyetin sebebi, Başbakanlığın hâlen bulunduğu binadan buraya nakledilmesinin kararlaştırılmasıdır. Uçak kazasından sonra, eski binanın rahat ve huzur içinde çalışmaya elverişli olmadığı farkedilmiş ve esasen inşaat tamamlandıktan sonra B. M. M. ile birlikte Başbakanlığın da taşınacağı yeni Meclis binasına, işleri hızlandırıp bir an önce geçilmesi uygun görülmüştür. Bunun üzerine alâkalı zevat harekete geçmiş ve yeni Meclisteki Başbakanlık dairesinde hararetli bir faaliyet başlamıştır.

Yeni Meclis binasında son inkişaflardan önce de boyacılar, sıvacılar, marangozlar çekiç ve destere seslerine modern musiki üslûbunda aksisedalar katan mermerli koridorlarda, zemini yaldızlı motiflerle tezyin duğu bu dairenn nakli için âcil bir sebep görülmüyordu. Ama uçak kazasından sonra görüşler değişmiş ve yeni binanın tanzimiyle vazifeli zevat, noksanların en geç bayram sonuna kadar tamamlanmasını istemişlerdi. Bunlar günün muhtelif saatlarında inşaata geliyorlar, bir aksaklık görürlerse hemen müdahele ediyorlardı. Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur da bu arada sık ziyaretler yaptı. Antrenin tanzimine, kapıların marokenine dair düşüncelerini bildirdi. Bu arada tamamlanmış bazı kısımların bozulup yeniden yapılması icap etti. İşin bayram sonrasına yetiştirilmesine imkan kalmadı. Bereket Başbakan İspanya seyahatine çıktı ve tanzimcilere biraz daha vakit kazandırdı.

ÇALIŞMA SALONU

Yeni Başbakanlık binasına üç ayrı, kamdan girmek mümkündür. Birincisi iş sahiplerine mahsustur ve binanın Atatürk Bulvarına bakan yan cephesine isabet

Yeni Başbakanlığın krokisi

edilmiş salonlarda çalışıyorlardı. Ama bu faaliyet, yeni Meclis binasının inşaat ve dekorasyonuna muvazi olarak yavaş yürütülüyordu. İşlerin binanın her kısmında birden bitirilmesine çalışılıyordu. Ama Başbakanlığın yeni dairesine, taşınması kararlaştırılır kararlaştırılmaz, bu kısımdaki çalışmanın temposu birden hızlandırıldı.

Başbakanlığın hâlen Dışişleri Bakanlığı ile birlikte işgal ettiği bina da şubelere yetecek genişlikteki odalarıyla, mükellef bir Bakanlar Kurulu salonuyla, duvarları yaldızlı geniş bir başbakan salonu ve bu salona bağlı bir banyo dairesi, bir istirahat odasıyla konforlu ve kullanışlıdır. Bu daire 1950 den sonra, Şemsettin Günaltaydan boşalan eski model makam odasını -bu odayı D. P. li Maliye Bakanları da beğenmemişler, banyo dairesi ve diğer ilâveler için üç defa tadilâta tabi tutmuşlardır- pek elverişsiz bulan Adnan Menderes için hususi surette hazırlanmış ve Başbakanın zevkleri en ince teferruatına kadar dikkate alınmıştı. Bu bakımdan Başbakan Menderesin 8 senedir şikâyet etmeden otur- etmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafındaki -binaya ait hizmetler için giriş çıkışı temin edecek olan- küçük demir kapıdan başka, asıl şeref kapısı, Meclis binasına bakmaktadır. Bu kapı, demirden motiflerle bezenmiş bir bahçe duvarı ile, Meclisin önündeki asfalttan ayrılmaktadır. Aradaki küçük bahçe, kırmızılı, sarılı, morlu nadide çiçeklerle ve cimle örtülmüştür. Çimlerin arasındaki büyük kesimli Ankara taşlarıyla yapılmış yoldan ve yekpare camlı şeref kapısından geçilince, duvarları yeşil ve kırmızı mermerle örülmüş, yüksek tavanlı bir hole girilmektedir. Holde -kapıdan giren insana göre- karşıya isabet eden duvarda. Başbakan odasının magora- maundan da kıymetli bir cins ağaçdan mamul büyük kapısı bulumuaktadır. Bu kapıdan Cumhurbaşkanı ve yüksek seviyedeki devlet erkânı alınacaktır. Başbakanın odasına diğer giriş çıkışlar, tabiatıyla özel kalem yolundan olacaktır. Özel Kalem kanısını bulmak için, dışarıdan mermerli hole dahil olduktan sonra sağa dönmek ve 25 metre kadar yürümek lâzımdır.

Başbakanlık Dairesi

Özel Kalem kısmı, takriben beser metre eninde ve onar metre genişliğinde iki içice salondan müteşekkildir. Birinci salonun duvarları, yarısına kadar maunla kaplı, yarısından sonra yaldızlıdır. İkincininkiler baştanbaşa maunla kaplıdır. İşte bu Özel Kalem salonlarının ikisini de geçebilenler, kırmızı deri ile kapitone edilmiş bir kapıdan Başbakanın çalışma odasına, daha doğrusu salonuna gireceklerdir. Bu salon, takriben 10 metre eninde ve 20 metre genişliğindedir. Duvarları, zeminden tavana kadar magora -maundan da kıymetli bir cins ağaç. ile kaplanmıştır. Zeminin parkesi yıldızlarla süslüdür. Aynı şekilde süslü yüksek tavandan aşağıya, gündüz bile mavi, eflâtun ve pembe pırıltılar meydana getiren, üç kristal avize inmektedir. Çekoslovakyadan hususi surette getirtilen avizelerin ışıkları, mum biçimindeki desteklere oturtulmuş küçük küçük yüzlerce ampulden çıkmaktadır.

Salonun -Özel Kalemden girişe göre- sağ cephesini, kaplamanın bir karış gerisinde kalan yekpare camlı büyük pencereler teşkil etmektedir. Çalışma masası -gene Özel Kalemden girişe göre. tam karsıya konulacağı için, ışık soldan gelmiş ve Başbakanın gözleri zararlı ışıktan kurtulmuş olacaktır -şimdiki odasında ışık sağdan gelmektedir-. Odaya konulacak mobilya, Başbakan odasının şimdiki mobilyalarıdır. Ancak bunların odanın genişliği ve rahatlığı yanında kifayetsiz kalacağı anlaşıldığı için, en kısa zamanda yenileri temin edilecektir.

Banyo dairesinde soyunma odası
Duvarları yeşil çinili

BANYO VE İSTİRAHAT DAİRELERİ

Başbakanın çalışma salonunda. Özel Kalem kapısından girilince tam karşıda iki kapı vardır. Kapılardan biri küçüktür ve banyo dairesine açılmaktadır. Bu daire üç bölmeden ibarettir. İlk bölmede büyük bir gardrop vardır. Buradan geçilen ikinci bölme yeşil - beyaz Kütahya çinileriyle kaplı duvarlarıyla ferahlık verici bir soyunma yeridir ve buradan banyo dairesine geçilmektedir. Banyo dairesi gardrop ve soyunma yerine nazaran daha yüksek tavanlıdır. Buraya gömme bır küvet, lavabo ve diğer modern sıhhi tesisatın yanıbaşında kurnalı bir alaturka hamam da yapılmaktadır.

Çalışma salonunun avizeleri
Çekoslovakyadan geldi

Diğer kapı, Başbakanın hususi istirahat dairesine açılmaktadır. Burası içice üç odadan ibarettir. Birinci oda, oturma odası olarak hazırlanmaktadır. İkincisi içinde yalak ta bulunan bir istirahat odası olacaktır. Üçüncü oda daha ziyade bir antredir ve Başbakanın hususi dairesine giriş çıkışları temin etmektedir. Bir kapı ile binanın dış koridoruna, diğer bir kapıyla da büyük balkona açılmaktadır.

Yeni dairenin Başbakana mahsus kısmından geri kalan yerlerinde Başbakanlık Müsteşarının duvarları motifli, dişbudakla kaplı ferah odası, Bakanlar Kuruluna ayrılan maun kaplamalı, modern âvizeli geniş salon konforu ile dikkati çekecek nefasettedir. Bu arada bir de tam teçhızatlı -telefonu bile ihmal edilmemiştir- bir büfe ve mutfak kurulmuştur. Sıkışık çalışmalar sırasında Başbakanın ve mesai arkadaşlarının yemeklerini dairede yemeleri bu sayede temin olunacaktır.

Binanın heyeti umumiyesi ve bilhassa ışık tesisatı ile camları, modern tekniğin en son terakkilerine göre tanzim edilmiştir. Türkiyenin muhtelif yerlerinden getirtilen kırmızılı, yeşilli mermerler, lâtif kıvrıntılarla yükselen mermerler, pirinç sahanlık ve korkuluklar, magora, maun ve dişbudak kaplı veya yaldızlı duvarları ile yeni Başbakanlık binası hem mimarî, hem dekorasyon, hem konfor bakımından iftihar edilecek mükemmelliktedir. Ancak bu iftihar verici eserin gazetecilere gösterilmemesi için alınan tedbirlerin hikmetini, binayı gezen ve hayran kalan AKİS muhabiri bir türlü anlıyamamıştır.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Ziraat

Mecburi zam

Geçen haftanın ortasında pancar fiyatlarına yapılan yüzde 33 nisbetindeki zam kimseyi şaşırtmadı. Zam, çoktan beri bekleniyordu. Zira pancar ziraati kârlı bir is olmaktan çıkmıştı. Müstahsil pancar ekmemeyi düşünüyordu. Nitekim 1957 yılına nazaran 1958'de. o tarihe kadar her yıl hızla artan pancar ekimi 4743,1 hektar -yüzde 3.3 nisbetinde- az olmuştu.

Türkiye Şeker Fabrikaları A. Ş. nin 1958 yılı faaliyetine ait İdare Meclisi raporu bu azalmayı "çeltik ve şair rakip mahsullerde pancar fiyatına göre aleyhteki fiyat tezahürleri diğer bir kısım fabrikalarda da noksan ekim yapılmasına sebep olmuştur" cümlesiyle ifade etmektedir.

Pancara zam şehirlerde, şeker fiyatına da yeniden zam yapılacak mı endişesini doğurdu ve bayram arifesinde biraz telâş yarattı. Türkiye Şeker Fabrikaları A. Ş. nin hesaplarının tetkiki, ilk bakışta böyle bir zamma lüzum olmadığı intibaını uyandırmaktadır. Filhakika pancara yapılan kilo başına 3 kuruş zam ve diğer primlerdeki çok ufak yükselmenin malî portesi 100 milyonu aşmamaktadır. Halbuki seker fiyatına yapılan 1 lira zam, şirkete yılda 300 milyon lira munzam gelir temin etmektedir. Gerçi Türkiye Şeker Fabrikası A. S. -nin şu veya bu kalem altında Merkez Bankasına bir hayli borcu gözükmektedir. Ama gene de pancar fiyatlarının yükseltilmesinden sonra, şekere zam yapılması bir zaruret halinde gözükmemektedir.

Yüksel ki yerin...

Yüksek irtifalardaki hava tazyikinin hafızalardaki rakamlar üzerinde şişirici bir tesir yapıp yapmadığını ilim adamları araştırsalar yeridir. Hava yolu ile Amerikaya giden Fatin Rüştü Zorlu. Detroit İktisat Kulübünde bakın ne diyor:

"Ekilmiş arazi yüzde 100 artmış, hububat istihsalinde en kurak senede bile 1950 yo nazaran yüzde 110 nisbetinde bir artış kaydedilmiştir".

Sayın Zorlunun resmî istatistiklerde bütün ekilen sahaların yüzde 46, hububat ekili sahaların ise yüzde 50 arttığının, hububat istihsalinde de 1950 ye nazaran en kurak yıldaki artışın ancak yüzde 21 olduğunun yazılı bulunduğunu ve Amerikalıların elinde bizim resmî istatistiklerden bol bol mevcut olduğunu (elbette bilmektedir. Şu halde...

Sıra buğdayda

Pamuktan sonra zam sırası buğdaya gelmektedir. Haziranda buğday fiyatlarına zam yapılması kaçınılmaz bir zaruret olarak ortaya çıkmıştır. AKİS'in muhtelif vesilelerle belirttiği gibi, Toprak Mahsulleri Ofisinin buğday mubayaa fiyatlarını 40 kuruştan tutmasına imkân yoktur. Yalnız buğdaya zam, gerek portesi, gerek ekmek fiyatlarına in'ikâsı yüzünden çetin meseleler ortaya çıkarmaktadır. Hükümet köylüyü memnun ederken, şehirliyi tedirgin etmemek ve istikrar politikasını tehlikeye atmamak gibi son derece çapraşık meseleleri halletmek zorundadır. Hele zamlar dolayısile bir taşla iki kuş vurup ara seçimlerine gitmek kararından henüz caymadıysa...

İhracat Rekoru!

İhracatımız son aylarda yabancı dostlarımıza bile endişe verici bir şekilde azalır ve altın hesabıyla Balkan Harbi yıllarındaki seviyenin dahi altına düşerken başını kuma gömme üstadı Zafer - Bak: 12 Nisan 1959 Pazar, sayfa 1 -, "İhracat Rekora" diye başlık atabilmektedir! Ama insafla düşünülürse, Zafere kızmamak lâzım gelir. Zira daha birkaç gün önce Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen de "İhracatımızın seyri memnuniyet vericidir" dememiş miydi?

Eee. imam tebessüm edince cemaat, elbette böyle kahkahalar savuracaktır ve asıl rekor, bu zihniyeti ihraç edebildiğimiz gün kırılacaktır.

Kalkınma

Uyuyan fabrikalar

Şeker Fabrikaları Anonim Şirketinin faaliyet raporu, şeker fabrikalarının kuruluş yerlerinin ne kadar gelişi güzel seçildiği hakikatini bir kere daha gözlerin önüne serdi. Bunu anlamak için fabrikaların yılda kaç gün çalışabildiklerine bakmak kafidir. Dört eski fabrika -Alpullu, Eskişehir, Turhal, Uşak- yekûn olarak 150 gün çalıştıkları halde, dört yeni fabrika -Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Malatya, ancak 168 gün çalışmıştır. Bilhassa Elâzığ fabrikası yılda 25 günlük çalışmasıyla beynelmilel bir istirahat rekoru kırmaktadır. Çalışma temposundaki bu fark, tabii fabrikaların çeker istihsalinde de gürülmektedir. Eski dört fabrika 1058 de 139 bin ton seker istihsal ettikleri halde yeni dört fabrikanın istihsali ancak 26 milyon tona yükselmektedir!

Çalışma tempoları ve istihsal miktarları arasındaki bu muazzam fark hiç bir tevil kapısı bırakmamaktadır: 4 yeni fabrika, seçim fabrikalarıdır.

Mamafih 4 Ağustos kararlarından bu yana Şeker Fabrikaları Anonim Şirketinde bir toparlanma gayreti görülmektedir. "Hükümetimizin, gerek memleketimizin ekonomisi bakımından haiz olduğu büyük ehemmiyeti dolayısile ve gerek yukarıda izah ettiğimiz istihlâk artışını karşılamak gayesiyle şeker sanayiinin daha üç şeker fabrikasıyla takviyesini karar altına alarak, Ankara, Adana ve Kastamonuda birer fabrikanın kurulması hakkında şirketimize gerekli direktifler verdiği" cümlesiyle ifade edilen 3 teşebbüs yeniden gözden geçirilmiştir. Sanayi Bakanlığının da tasvip ettiği karara göre, yerleri direktifle tesbit eden Ankara ve Kastamonu fabrikalarının inşası geciktirilecektir. Hele Adana fabrikasının tesisinden belki de vazgeçilecektir. Ankara ve Kastamonu fabrikalarının isletmeye açılmaları, 1961 yılını bulacaktır. Adana fabrikası için ise, kışlık pancar yetiştirilmesi denemelerine, katî bir netice alabilmek gayesiyle asgari üç sene daha devam edilecektir.

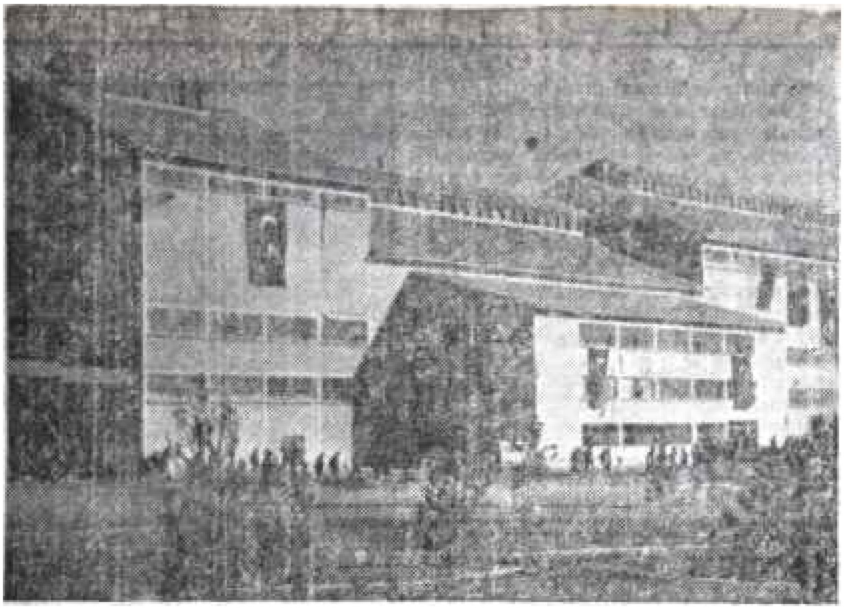
Bunun dışında fabrikaların kurulması için ecnebi firmalarca istenen

Koordinasyon!

Haber, muteber Zaferin 8 Nisan 1959 tarihli sayısında çıktığı için, "maksadı mahsusla uydurulmuş" olması tehlikesini hiç aklımıza getirmeden gönül rahatlığı ile sütunlarımıza aktarıyoruz:

"Gelen mallardan **bir** kısmının kota numaralarıyla gümrük numaralarının biribirini tutmaması karşısında Ticaret Vekâleti, ihtilâfları uzun yazışmalara lüzum kalmadan mahallinde halletmek ve süratle neticelendirmek üzere gümrüklere birer memur göndermiştir".

İyi, hoş! Ama Zaferde yazmadığı için anlıyamadığımız bir nokta var: Acaba gümrük numaraların tutan kota numaraları vermek, her gümrüğe memur yollamaktan çok mu daha zordur?

Erzurum Şeker Fabrikası
Uyusun da büyüsün...

meblâğ, "döviz olarak çok yüksek" bulunduğundan -eskiden acaba neye bulunmuyordu?-, fabrikaların bazı aksamının dahilde imaline karar verilmiştir.

4 Ağustos kararlarının zoruyla başlayan bu toparlanma gayretinin lâfta kalmamasını ve uzun ömürlü olmasını temenni etmek lâzımdır.

Yabancı gözüyle kalkınma

Geçen hafta Londranın meşhur Financial Times gazetesi, Türkiye hakkında bir sayfa işgal eden iki makale neşretti. İlk makale "Altı ay kadar evvel, Batı memleketlerindeki birçok ithalâtçı, ihracatçı ve sanayicinin Türkiye kelimesini işitmek bile tüylerini diken diken ederdi" cümlesiyle başlamakta, dış yardımlar dolayısile bu durumun değiştiğini söylemektedir. Ama bu durum devamlı olacak mıdır? Financial Times'a göre. önümüzdeki yıllarda Türkiyenin ithalât ihtiyacı 500 milyon dolardan aşağıya inmiyecektir. İhracatın da -ki son 9 yılın ortalaması 300 milyon dolar civarındadır- 350 milyon doları aşması beklenemez. Görünmeyen kalemlerin açığı da eklenirse, Türkiyenin açığı yılda 200 milyon dolardan aşağıya düşmiyecektir. Kaldı ki, bir de borç taksitleri vardır. Açık nasıl karşılanacaktır? Türkiyeye şimdiye kadar gelen yabancı sermayenin yekûnu 85 milyon doları aşmamaktadır. NATO enfrastrüktür ve Offshore programları da mühim bir yekûn tutmamaktadır. Financial Times, bununla beraber, iyimser bir ifadeyle önümüzdeki yıllarda 100 milyon dolarlık bir Amerikan yardımının Türkiyenin dış güçlüklerini yenmeye ka-i geleceği neticesine varmaktadır. Gazeteye göre "Hiç şüphe yoktur ki Ağustosta yardım anlaşmaları imzalandığı zaman taraflar bu ihtiyacı takdir etmişlerdir". Eğer Türkiye asgari kontrollarla birlikte kemer sıkma politikasından vazgeçmezse Amerika -ve muhtemelen başka memleketler- bu yardımı verecekler-dir. Financial Times, bunun sebebini de açıklamaktadır: Son derece antikomünist, Batıya NATO ve Bağdat paktıyla bağlı Türkiyenin siyasi durumu, yardımın verilmesinde başrolü oynamaktadır. Yani daha gıcık bir dille, yardım iktisadî kalkınma beğenildiği için değil, fakat siyasi sebepler yüzünden yapılmaktadır. Yalnız yardımın bir işe yaraması, kemer sıkma politikasında devama ve kontrollerden vazgeçilmemesine bağlıdır. Gazete, "Türk bankaların, yardımın şartlarından birinin Türk iktisadiyatı üzerinde dış kontrolün kabulü olmadığını ispat için çabalamalarına rağmen, dış kontrolün mevcudiyetini" belirtmektedir ve dış yardımın bu sistem içinde devam edeceğini söylemektedir. Yalnız yılda 100 milyon dolar civarındaki dış yardımın Türkiyenin önümüzdeki yıllarda karşılaşacağı dış tediye güçlüklerini halletmesine imkân yoktur. Türk iktisadiyatının normal işlemesi için hususi sermaye. NATO, Offshore yardımının dışında asgari 300 milyon dolara ihtiyaç vardır.

Ümitler, Türkiyede petrol çıkması İhtimali üzerinde toplanmaktadır.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Almanya

"Ağır ağır çıkacaksın..."

İhtiyar politikacı, Cadenabbia köyündeki sayfiye evinin merdivenlerini ağır ağır çıktı. Üççhafta müddetle dinlenmek için geldiği Como gölünün üzerine güneş yeni doğmuş, dağların tepesindeki bulutlar kırmızılıklarını kaybetmişti. Fakat seksen üç yaşındaki başbakan bunlara bakarak ağlama arzusu falan duymadı. Bilâkis, Bonn'dan Como'ya kadar bütün gece süren tren yolculuğuna rağmen, son derece neşeli ve **dinçti.** Kendisini hiçbir yerde rahat bırakmayan gazetecilere dönerek "güz-el Como gölüne tekrar gelişime **çok** memnunum" dedi. Adenauer, son İki yıl içinde bütün tatillerini burada geçirmişti.

Alman şansölyesinin istirahate çekilişi hayli hareketli ve heyecanlı geçen bir haftadan sonra oluyordu. İki gün önce, Federal Meclis Başkanı Eugen Gerstenmaier'in kalabalık bir basın toplantısında bildirdiği haber, Almanyayı ve hattâ bütün Avrupayı altüst etmişti. Aşağı yukarı on yıldan beri Almanyanın kaderini elinde bulunduran Konrad Adenauer gelecek temmuzdaki seçimlerde cumhurbaşkanlığına adaylığını koymağa razı olmuştu. Bu, ihtiyar kurdun fiilî siyaset hayatından uzaklaşıp hayli pasif bir mevki olan cumhurbaşkanlığı mevkiinde istirahate çekilmesi demekti.

Prof. Erhard

Başbakan adayı

İki devredir cumhurbaşkanlığım elinde bulunduran, fakat Federal Anayasaya göre bir daha seçilemiyecek olan Theodor Heuss'tan sonra sinekür sırasının kime geleceği Almanyada aylardan beri münakaşa edilmekteydi. Önce, meşhur İktisat Bakanı meşhur Ludvrig Erhard'ın adı ortalıkta dolaşmış, bir müddet sonra, daha şimdiden kızağa çekilmek niyetinde olmayan akıllı iktisatçı bu teklifi nazikâne bir şekilde reddetmiştir. Bu reddin üzerinden fazla zaman geçmeden. Adenauer gibi faal bir politikacının cumhurbaşkanlığı adaylığını kabul etmesi memlekette sürpriz olarak karşılanmıştır.

Karar, geçen hafta içindeki üç saatlik bir toplantıda alındı. Almanyada iktidarı ellerinde bulunduran Hıristiyan Demokratlar, rakipleri Sosyal Demokratlara karşı hiç değilse Heuss kadar kuvvetli bir aday çıkarabilmek için çok uğraşıyorlardı. Bunun için altmış kişilik bir komisyon kurmuşlardı. Komisyonun ilk toplantısında önce Adenauer söz almış, doksan dakika müddetle, ehemmiyetsiz gibi görünen cumhurbaşkanlığı müessesesinin hakikî ehemmiyetinden bahsetmişti. Sonra başbakanın resmî bir Fransız ziyaretçiyle görüşebilmesi için toplantıya yarım saatlik ara verildi. İste bu ara sırasında, komisyon mensupları cumhurbaşkanlığı için en münasip adayın Adenauer olduğunda ittifak ettiler. Şansölye toplantıya döndüğü zaman komisyonun karan kendisine bildirildi, o da hiç düşünmeden hemen kabul ediverdi.

Tabiî, aslında, herşey böyle "içten gelme" ve âni kararlarla olur bitmiş değildi. Adenauer bu mesele üzerinde uzun uzadıya düşünmüş, adaylığa kendisinin talip çıkmasından başka çare olmadığına kanaat getirmişti.

İnce hesaplar

Gelip geçmiş Alman politikacılarının en kurnazlarından biri olarak tanınan Adenauer. önümüzdeki Temmuzda başbakanlıktan çekilmeğe karar verirken hem kendi prestijini, hem de partisinin istikbalini kurtarmak maksadını gütmüştü. Yaşlılıktan çalışamaz hale gelinceye veya ölünceye kadar iş başında kalsaydı, yerine geçecek kimseleri tam bir şekilde yetiştiremeden iş başından ayrılmış olacaktı. Halbuki şimdi, cumhurbaşkanlığı köşesine çekilecek, fakat bir taraftan da hükümet islerinden alâkasını tamamen kesmemiş olacaktı. Almanya da ki cumhurbaşkanlığı makamı hiçbir zaman Amerikada veya de Gaulle Fransasında olduğu kadar kuvvetli sayılamazdı ama, yine de kabine toplantılarına arada sırada başkanlık etmek gibi bazı yetkiler sayesinde tamamen bir gösteriş makamı olmaktan kurtarılmıştı. Hele Adenauer gibi nüfuzunun en kuvvetli olduğu bir sırada iş başından çekilen bir başbakan, cumhurbaşkanlığı makamında eski itibarından istifade etmek imkânım kolaylıkla bulabilecekti.

Conrad Adenauer

Zamanını seçmek sanatı

Alınan karar ayrıca Hıristiyan Demokrat Partisi bakımından da mühim neticeler doğuracaktı. Adenauer'in on yıl müddetle âdeta bir "değişmez başkan" olarak hükümetin başında bulunuşu parti içindeki genç elemanlara yükselme kapılarım kapamıştı. Şimdi Adenauer'in fiili siyasetten çekilmesiyle birlikte, genç unsurların yukarı kademelere yükselmek için bekledikleri fırsatlar kendiliğinden ortaya çıkacaktı. İşin asıl iyi tarafı, parti içindeki ve gençler arasındaki bu iktidar mücadelesinin Adenauer henüz sağken başlamasıydı. İhtiyar şansölye ölünceye kadar iş başında kalsaydı, kendisinden sonra kopacak post kavgasının partiye pahalıya mal olması mümkündü. Halbuki cumhurbaşkanlığı mevkiinde nüfuzlu bir hakemin bulunuşu böyle bir' mücadelenin mahzurlarını geniş ölçüde azaltacaktır.

Kuyruktakiler

Adenauer'den boşalan başbakanlık koltuğuna kimin oturacağı bugünlerde Alman halk efkârım ta çok alâkalandıran mevzudur. Tabiî, sırada en kuvvetli aday olarak İktisat Bakanı şişman Ludwig Erhard

gözükmektedir. Hattâ, bu marifetli adamın başbakanlıkta eskiden beri gözü olduğu ve evvelce yapıları cumhurbaşkanlığı tekliflerim de bundan dolayı reddettiği ısrarla ileri sürülmektedir. Erhard'la birlikte adı sık sık geçen bir başka aday da şimdiki Maliye Bakanı Franz Etzel'dir. Ayrıca, bugün Alman parlâmentosu koridorlarında faaliyet saifeden "sinsi adaylar" arasında Meclis Başkanı Eugen Gerstenmaier, Dışişleri Bakanı Henrich Von Brentano ve İçişleri Bakanı Gerhard Schröder gibi isimler de duyulmaktadır. Kısaca söylemek lâzım gelirse, Almanyada ileri gelen ne kadar politikacı varsa hepsi bugünlerde kollarını suvayıp başbakanlık yarışma başlamışlardır. Bunlardan yalnız Savunma Bakanı Franz Joseph Strauss, Şansölye Adenauer'in boş bıraktığı koltuk için aday olmadığım ilân etmekten çekinmemiştir. 43 yaşındaki genç politikacı bu gibi adımlar atmanın şimdilik pek ihtiyatlı bir iş olmıyacağı kanaattindedir.

Adenauer'in cumhurbaşkanı seçilip seçilmiyeceği meselesine gelince, bu mevzuda pek tereddüt yoktur. Herkes, Sosyal Demokratlar karşısında Hıristiyan Demokratların rahat bir zafer kazanacaklarından emindir. Mamafih, Sosyalist aday Carlo Schmid, "benden o kadar korktunuz ki, karşıma en kuvvetli adamınızı çıkarmak lüzumunu hissettiniz" diyerek bütün olup bitenlerden kendi hesabına övünme payı çıkarmayı ihmal etmemiştir.

Sevinenler, üzülenler

Bonn'daki ihtiyar kurdun kararı, Almanya içinde olduğu gibi belli başlı Avrupa merkezlerinde de hayli heyecan uyandırdı. Londrada hemen kendini belli eden memnuniyet havasını örtbas etmeğe imkân yoktu. İngilteredeki resmî makamlar ve İngiliz halk efkârı bu sert politikacının iş başından uzaklaşmasını Batı dünyası için bir kazanç saymaktaydılar. Adenauer, şimdiye kadar, Doğu ile Batı arasındaki bütün uzlaşma tekliflerini menfi karşılamış, Macmillan'ın bu sahadaki son gayretlerini açıkça baltalamaktan çekinmemişti. Hattâ, bu yüzden Londra ile Bonn arasında ortaya çıkan soğukluk son günlerde açıkça hissedilir derecelere varmıştı. İngiliz gazeteleri Almanların harb istediklerini, birkaç karış toprak için bütün Avrupa ve hattâ bütün dünyayı kendileriyle birlikte ateşe sürüklemek gayesini güttüklerini yazmağa başlamışlardı. Almanlar da. İngilizlerin hâlâ harb içindeki düşmanlık duygularından sıyrılamadıklarını ve ne pahasına olursa olsun Almanyayı zayıf bırakmak niyetinde olduklarını iddia ediyorlardı. Şimdi, Adenauer'in -Como gölü kıyılarındaki üç haftalık istirahatten sonra- bir Londra seyahati daha yapması ve soğukluğu giderecek çareleri Macmillan'la birlikte açıkça münakaşa etmesi beklenmektedir. . .

Şansölyenin çekilme kararı karşısında Washington'un tepkileri hayli ihtiyatlı oldu. Amerikalılar kendilerine tam mânasıyla inanmış bir müttefikin fiili siyasetten uzaklaşmasına tabiî pek memnun olmamışlardır. Fakat, ihtiyar politikacının son günlerde hayli inatçılık etmeğe başladığı ve müttefikler arasındaki görüş ayrılıklarını gidermeğe çalışacak yerde, bunları daha da kuvvetlendirdiği saklanamaz. Washington'un bütün ümidi, Adenauer'in yerine gelecek olan kimsede Amerikan taraftarlığına ilâveten biraz da elâstikiyet bulunmasıdır.

Asıl büyük üzüntünün Pariste görüleceğini tahmin etmek hiç de güç değildir. Paris - Bonn mihverinin tam belirmeğe başladığı bir sırada, bu mihverin kurucularından Adenauer'in pasif bir mevkie geçmesi- Fransa için hiç de hoş olmamıştır. De Gaulle, "AvruDanın büyüklüğü" teranesini bundan sonra aynı iştiyakla dinleyecek başka bir kafadar bulmakta hayli güçlük çekecektir.

Güney Amerika

Hırsızların peşinden

Bu haftanın başında Kübanın büyük şehirlerindeki bankalar para değiştirmek isteyen insanlarla dolup boşalıyordu. Hükümet geçen hafta sonunda yayınladığı bir kararnameyle 500 ve 1.000 pesoluk banknotların yenileriyle değiştirileceğini ve eski banknotların hükümsüz sayılacağını bildirmişti. Değişen paraların kıymeti hayli yüksekti -bir peso takriben bir Amerikan dolarına

Rojas Pinilla
Hesap veriyor

tekabül etmektedir- ve bunlardan ancak zenginletin elinde vardı. Fakir halk, önce, yapılanlardan bir şey anlamadı ama, sonradan bu hükümet kararının gerekçesi açıklanınca yeni rejimi büsbütün sevmeğe bağladı.

Fidel Castro'nun kargısında kaçmaktan başka çare bulamayan diktatör Batista ve onunla birlikte memleketi terkeden soyguncu kumarbazlar, gayrimeşru servetlerini de beraberlerinde götürmeyi ihmal etmemişlerdi. İhtilâlcilerin yaptıkları hesaplara göre, bu paraların takriben elli ilâ yetmiş milyon dolar • tutması lâzımdı. Son zamanlarda dolar karaborsasının artması da kimsenin gözünden kaçmamıştı. Amerikadan Havanaya gelen turistler, New York'ta yok pahasına elde ettikleri pesoları Kübada tekrar dolara çevirerek kârın yolunu bulmuşlardı. Memleket dışındaki peso arzının son derecede artmış olması paranın fiilî değerini de düşürmüştü. Eskiden bir 'pe30 karşılığında bir dolar alabilenler şimdi ancak 40 - 50 sent alabiliyorlardı.

Dışarıya kaçırılan servetlerin ancak büyük banknotlar şeklinde olabileceğini düşünen Küba hükümeti bunları hükümsüz ilân etmekten başka çare bulamamıştı. Memleket içinde kalıp da ellerinde bu paralardan bulunduranlar, devlet bankalarından karşılığını alabilmek için banknotların menşeini ispat etmek mecburiyetindeydiler.

Vaktiyle milleti soyanlara karşı bu şekilde tedbirler alan Castro, diğer taraftan da memleketteki kumar âfetine karşı mücadele açmıştır. İşin bu safhasında Kübadaki Milli Piyangoyu lâğvetmek mümkün olmamıştır. Kübalıların kumara düşkünlüklerini yakından bilen ve Millî Piyango kaldırıldığı takdirde başka kumar çeşitlerinin türeyeceğini düşünen Castro, şimdilik Millî Piyangonun adını Tasarruf ve İmar Enstitüsü şeklinde değiştirmiş, idarenin kazanacağı bütün paraların işçiler için mesken inşaatına ayrılmasını şart koşmuştur. İlk çekilişten kalan 618 bin dolarlık kârla büyük bir işçi mahallesinin temelleri atılmıştır.

Hesaplaşma

Kübada bu tedbirler alınırken, Güney Amerika memleketlerinden Kolombiyada da iki aydan beri devam eden büyük dâva sona eriyordu. Kolombiya anayasasına göre devlet başkanlarını muhakeme eden Senato, eski diktatör Gustavo Rojas Pinilla hakkındaki nihaî kararını vermişti. Anayasayı ihlâl etmek ve dört yıllık başkanlığı sırasında mevkiini küçük düşürecek hareketlere girişmekle suçlandırılan Pinilla, bundan böyle bütün siyasi haklarından mahrum edilecek, kendisine evvelce verilmiş olan payelerden veya nişanlardan hiçbirini kullanamayacaktır. Ayrıca eski devlet başkanı olarak almakta olduğu S bin dolarlık emekli aylığı da kesilecektir. Senatonun 17'ye karşı 44 reyle verdiği bu hü-

küm kesindir ve hiçbir tasdike lüzum göstermemektedir. Fakat eski diktatörün çilesi henüz dolmuş sayılamaz. Şimdi de aynı suçlardan dolayı Yüksek Mahkemenin önüne çıkacak, para cezasına veya hapse mahkûm edilecektir.

Pinilla devlet başkanlığı yaptığı yıllarda, oğlunun, akrabalarının ve arkadaşlarının işlerini kolaylaştırmak için nüfuzunu kullanmış, gümrük resimlerini değiştirmiş, bankalardan zorla kredi kopartmıştı. Bu şekilde kendisine ve tanıdıklarına açtırdığı kredilerin yekûnu tam 7 milyon doları buluyordu.

1953 Haziranında kendinden önceki diktatör Laureano Gomez'i devirerek işbaşına geçen Pinilla'nın o zamanki popülerliğini hatırlayanlar şimdi kendisine acımaktadırlar. Kore harbi sırasında Kolombiya kıtalarına kumanda eden general siyaset koltuğuna oturur oturmaz halkın sevgisini kışa zamanda kaybetmiş, diktatörce usûllere başvurmağa başlamıştı. Gazeteleri sansüre tâbi tutusu. Meclisi tamamen kendi adamlarıyla dolduruşu ve nihayet anayasayı yürürlükten kaldırışı kolay kolay unutulacak şeyler değildi. Fakat bunların üstüne bir de nüfuz ticareti binince Kolombiyalıların sabrı tükendi. Uzun grevler, sonunda devrilen Pinilla bir müddet İspanyada ve Kanarya adalarında vakit geçirdiyse de, eninde sonunda kürkçü dükkânına döndü. Döner dönmez de eski tilkiliklerinin hesabım vermek zorunda kaldı.

Eisenhower ve Kral Hüseyin
İlle de dolar sesi...

A. B. D.

Hârika çocuk

Bu haftanın sonunda Amerika ziyaretini tamamlıyarak New York'tan Londraya hareket edecek olan Ürdün Kralı Hüseyin, dünya seyahatinin en kârlı safhasını da bitirmenin sevinci içinde olacaktır. Başta Eisenhower olmak üzere belli başlı Amerikan şahsiyetleriyle yapılan görüşmeler sonunda genç kralın hayranları sayıca bir hayli artmış, kendisinin "korkusuz bir dâhi" olduğuna inananlar çoğalmıştır. Amerikan gazeteleri Ürdünlü hükümdar hakkında yazılmış methiyelerle doludur. Kralın boyuna boşuna bakanlar, Orta Doğunun fırtınalı havası içimle memleketini kurtaranın bu henüz delikanlılık çağındaki adam olabileceğine inanmakta güçlük çekmektedirler. Söylenildiğine göre. Hüseyinin şahsiyetindeki kuvvet birçok Amerikalıları teshir etmiş hattâ bazı kimseler onun da dedesi Kral Abdullah gibi bütün Arap dünyasınca sayılan bir lider mertebesine yükseleceğim iddia etmeğe başlamışlardır!

Amerika Birleşik Devletlerindeki üç haftalık tur sırasında Ürdün Kralına kati bir vaadde bulunulmuş değildir ama, geçen yıl Washington'dan Amman'a giden 34 milyon doların önümüzdeki yıl 50 milyona çıkarılacağına artık muhakkak nazarıyla bakılabilir. Kralla birlikte Amerikaya gelen Başbakan Samir El Rifaî ve beraberindeki yedi kişilik heyet, yapılan temaslardan son derece memnundurlar. Kralın şahsiyetiyle başbakanın ikna edici sözleri, yıllarca önce Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası tarafından hazırlanan raporun kötü tesirlerini ortadan kaldırmışa benzemektedir. İmar ve Kalkınma Bankası, Ürdündeki 800 bin kişilik mülteci kütlesi başka yere nakledilmedikçe bu memleket akıtılacak paraların heba olacağını iddia etmekteydi. Hüseyinin o zaman, danberi mevkiini muhafaza edebilmiş olması, Amerikalıları rapordaki iddialar üzerinde tekrar düşünmeğe sevketmiştir. Fakat, Orta Doğudaki durumu daha yakından bilenler, Ürdünün şimdiye kadar ortadan kalkmamış olmasını Hüseyinin dirayetli idaresinden başka sebeplere bağlamaktadırlar. Nasır, iktisaden kendi kendini idare edemeyen ve üstelik İsraille uzun bir hududu bulunan bu memleketi ilhak etmekte hakikî bir fayda görmemektedir. Ayrıca Ürdünün ilhakına teşebbüs edildiği gün. İsrailin de parsa koparmak için harekete geçeceği çok iyi bilinmektedir. Talihli Hüseyin, kendi iradesi dış:ndaki bu şartlar sayesinde hâlâ tahtında oturabilmektedir.

Irak

Mevkii müstahkem

Geçen haftanın son günü, Suriyeye sığınan bir Iraklı lider dramatik bir basın toplantısı yaptı. Iraklı lider "Irakın Sovyetler tarafından istilâsını durdurmak için" Birleşmiş Milletler müdahalesi istiyordu. Batılı devletler de, Irakın Sovyetlerin eline düşmesiyle, İran ve Türkiyedeki savunma hatlarının tehlikeye düştüğünü akıllarından çıkarmamalıydılar.

Suriyeden şu sıralarda Irak aleyhine sayısız haber çıkmaktadır. Bu sebeple haberlerin ne dereceye kadar doğru olduğunu kestirmek pek zordur. Fakat Moskova Radyosunun Tass Ajansına atfen verdiği bir haber, Iraklı, milliyetçi lider Mahmut Dara'nın telâşının pek haksız olmadığım gösterdi. Radyo, bin Kürdün Rusyadan gemiyle Iraka gittiğini bildiriyordu. Ama bu sadece "insanî" bir tedbirdi. Anavatana dönen Kürtlerin, "gönüllü komünistler" gibi gösterilmesi yalandı.

Moskova Radyosunun yalanlaması, duyulan endişeleri arttırmaktan başka bir işe yaramadı. Bu mevsimsiz "insanî tedbirler"in Rusların Iraktaki mevkilerini takviyeden başka bir maksat gütmediği aşikârdı. Ama şu anda Batılılar beklemekten başka no yapabilirlerdi? Bütün mesele buradaydı.

B A S I N

Demirperde

Basının tezahürleri

Demokrasilerde de diktatörlüklerde de basın vazgeçilemiyen bir unsurdur. Ama demokrasilerde basın, kendine yaraşan kıyafeti istediği gibi seçmekte serbestken, diktatörlüklerde basının terziliği iktidar tarafından yapılmaktadır. Bu haftanın başında Zürich'teki "Milletlerarası Başın Enstitüsü" nün neşrettiği bir kitap, diktatörlüklerdeki basın terzileri hakkında enteresan bir rapor hususiyeti taşıyor.

"Milletlerarası Basın Enstitüsü" memleketimizde artık yabancı sayılmıyan bir teşekküldür. Son yıllarda, bilhassa basın kanunundaki değişiklik[1] erden beri, bu Enstitünün çıkardığı bültenlerde en mutena yerleri sık sık işgal ettik. Hattâ o kadar içli dışlı olduk ki, nihayet Enstitü memleketin ileri gelen iki siyaset adamını- İnönü ve Menderes, basın hürriyeti mevzuunda tartışma yapmak üzere davet etti. Söylediği lâfın sağını solunu düşünmeyen yahut da düşünmek işine gelmiyen bazı siyasetçilerimize bakılırsa "Milletlerarası Basın Enstitüsü", milletlerarası hüviyeti olmıyan, mahiyeti "karanlık" bir teşekküldür. Halbuki bu Enstitü, hür dünyaya mensup 38 memleketten 500 den fazla tanınmış gazetecinin katıldığı bir teşekküldür. Mahiyeti da gayet sarihtir. Nizamnamesinde Enstitünün ilk vazifesinin basın hürriyetinin müdafaası olduğu yazılmaktadır. "Milletlerarası Basın Enstitüsü herşeyden önce basın hürriyetini, yani haberlerin serbestçe alınmasını ve yayılmasını, fikirlerin serbestçe ifadesini gerçekleştirmek ve korumak için çalışır". Bundan dolayı Enstitü, basın hürriyetinin zedelendiği veya yokedildiği her durumda sesini yükseltmektedir. Nitekim "La Presse dans les elats autoritaires" adlı son araştırmada da, basın hürriyetinin ayaklar altına alındığı diktatörlük rejimlerinin savaştan sonraki durumu incelenmektedir. Araştırma "kendi sahalarında ihtisas sahibi sayılan ve ele aldıkları memlekette yaşamış veya orayı ziyaret etmiş gazetecilerin verdikleri raporlar" üzerine hazırlanmıştır. Çekoslovakya, Yugoslavya ve İspanya bahislerinde ise Enstitü doğrudan doğruya kendi temsilcilerini göndererek malûmat toplamıştır.

Demirperdenin iki yanı

İnceleme iki bölümdür. İlk bölümde "marxiste _ leniniste" ideolojiyi benimsiyen demirperde gerisi memleketlerindeki basının durumu, ikinci bölümde de bunların dışında kalan diktatörlük rejimlerindeki basının durumu ele alınmaktadır. Enstitü her hangi bir sızıltıya meydan vermemek için, kitabın başlığında yer alan "otoriter devlet"ten ne kastedildiğini de açıklamıştır: "Bu inceleme, otoriter rejimlerin ilmî bir tarifini vermek iddiasından uzak kalarak, yaptığı seçimi, basın üzerinde devama ve umumi bir kontrolün mevcudiyeti temeline dayandırmaktadır".

Kitap başlıca iki durumu incelemektedir. Bunlardan ilki, diktatörlük rejimlerinde basının hükümet tarafından baskı altına alınması, haberleri sansür etmek ve süzgeçten geçirmek, muhalif gazeteleri ortadan kaldırmak için kullanılan usuller, ikincisi de, incelemenin hazırlandığı sırada beliren "gevşeme" temayülleri ve bunun neticeleridir.

Enstitünün incelemesinde varılan neticeler aşağı yukarı şöyle hülâsa edilebilir: Bütün otoriter rejimler, "hizaya getirmek" için hemen hemen aynı metodlara başvurmaktadırlar. Bunların başında da sansür, basına verilen direktifler, gazetelerin başındakilerin iktidar tarafından seçilmesi, hizaya gelmek istemiyenleri uslandırmak için iktisadî veya diğer baskı usûllerinin tatbiki.

Komünist rejimlerde, diğer otoriter devletlerdekinden biraz ayrı bir durum, vardır. Zira bunlarda basın anlayışı, komünist ideolojisine dayanmaktadır. Komünistlere göre, basının vazifesi herşeyden önce bu ideolojinin propagandasını yapmak, halk efkârına bu ideolojiye göre istikamet vermektir. Bundan dolayı haberlerin tahrif edilmesi bile mübahtır. Diğer komünist memleketlerin de örnek aldıkları Sovyet basın sisteminde, bu gayeye varılmak için başvurulan başlıca usûller şunlardır: Haberlerin tek taraflı olarak seçilmesi, haberlerin kasıtlı olarak geciktirilmesi, bazı haberlerin sükûtla geçiştirilmesi, bazı haberlerin tahrife uğratılması. İncelemede bunlara ait çeşitli misaller yer almaktadır. Meselâ Rus halkı, Vişinskinin ölümünü dünya halkından iki gün sonra öğrenebilmiştir. Sovyet başvekili Bulganin'in bir Amerikan Sovyet saldırmazlık paktı teklifine başkan Eisenho\ver'in 29 Ocak 1956 da verdiği cevap ancak beş gün sonra Rus basınında çıkmıştır. Olayları daha fazla savsaklamak mümkün olmadığı vakit, bunları komünist propagandasına göre tahrif etmek yoluna başvurulmaktadır. Bunun en canlı misallerinden biri 17 Haziran 1953 te Doğu Berlinde ortaya çıkan ayaklanmanın Doğu Alman halkına duyuruluş şeklidir. Bu olaylar üzerinde beş gün tam bir sükût hüküm sürdükten sonra, bunun "Wall Street ajanları tarafından uzun zamandan beri hazırlanan bir faşist ayaklanması" olduğu bildirilmiştir. Sovyet basını da 1956 Macar ayaklanmasını aynı şekilde ele almıştır. Moskovanın tereddütte kaldığı beş gün hariç, Macar milliyetçileri devamlı olarak, hedefleri Amiral Horty'nin diktatörlük rejimini yeniden kurmak olan "mürteci, karşı - ihtilâlci, düşman unsurlar" olarak tanıtılmıştır. 1957 de Polonyanın Amerikan iktisadi yardımını kabul etmesi Sovyet basınında sükûtla geçiştirilmiştir. 1956 ile 1958 arasında Krutçef'in konuşmaları basına yayınlanmak üzere verildiği vakit, yeniden gözden geçirilmiş, değiştirmeler, ilaveler yapılarak verilmiştir.

Komünist usulü

Komünist olmıyan otoriter rejimlerdeki basının durumuna ait misalleri bu sayının onbirinci sayfasındaki "Mezarlık Sessizliği" başlıklı makalede bulacaksınız. Burada Demirperde gerisi memleketlerinin model aldığı Sovyet basınının durumundan bahsedilecektir. Sovyetler Birli* ğinde her gazetenin tirajı, boyu, sayfa adedi, dağıtılış şekli ve hitabedeceği okuyucu kütlesi sıkı bir şekilde tespit edilmiştir. Yeni bir gazetenin kurulması yahut da bir gazetenin neşriyatın» tatil etmesi, kömünist parti selâhiyetlilerinin emriyla olur. Moskova gazetileri Rusya içinde belli bir tevziata tâbi tutulur. Bundan dolayı Rus halkı, kendi memleketinde çıkan bir gazeteye bile abone olmak hakkına sahip değildir. Ama böyle bir seçim zaten bir fayda da temin etmez, zira gazetelerin hepsi bir örnektir. Gazetelerin yazı işleri kadrosu sıkı bir süzgeçten geçirilerek bu vazifeye getirilirler, bunların hepsi parti üyeleridir. Yazı işleri heyeti, partiden aldığı direktiflerle çalışır. Bunun için 1940 ta, Rus Komünist Partisinin basınla ilgili direktiflerini biraraya tonlıyan 220 sayfalık bir kitap yayınlanmıştır. Savaştan sonra yeniden basılan fen "direktifler kitabı"nın sayfa adedi bu defa 675 e yükselmiştir. Bu umumi direktifler yanında, günlük siyasetle ilçili direktifler de yer alır. Bunlar da yine parti merkez komitesi veya bunun başkanlığı tarafından verilir. Bu direktifler başlıca üç çeşittir: Partinin genel siyasetiyle ilgili direktifler, iç ve dışa ait resmî kaynaklı haberler, makalelik mevzularla ilgili direktifler. Siyaset Kremlinde hazırlandığı gibi. bu - siyasetin tefsiri de yine parti yüksek kademeleri tarafından yapılır. İç ve dış haberler ise ancak tek kaynaktan, Tass ajansından çıkar. Gazeteler bu kaynaktan verilen haberleri hiçbir kısaltma ve değiştirme yapmadan koymak zorundadır. Bundan dolayı meselâ gazetenin birkaç sayfasını kaplıyacak da olsa Krutçef'in nutku kelimesi kelimesine basılır.

İşin tuhaf olan tarafı şudur: Komünist memleketlerde basın hürriyeti ancak iktidara tanınmıştır. Basının başına rejimin en sadık adamları getirilmiştir. Haberler hattâ makaleler bunlara daima resmî kaynaklardan gelmektedir. Fakat buna rağmen hemen hiçbir rejimde görül - miyen sıkı bir kontrol, çeşitli bir sansür sistemi hüküm sürmektedir. Yani kendi kendine basın hürriyeti tanıyan rejim, yine kendi kendini en

Macar ihtilâli sırasında nümayiş yapan halk
Basının gıdası : Hürriyet!..

sıkı bir kontrole tâbi tutmaktadır. Komünist Partisi bu kontrolü tatbik için hususi bazı teşkilatlar kurmuştur. Bunların başında propaganda ve yabancı memleketlerde tahrikçilik işleriyle vazifeli "Agitprop" gelir. "Agitprop"un Moskovadaki merkez teşkilâtı, basını devamlı bir kontrol altında tutar. Ayrıca, zaman zaman belli bir gazeteyi ele alarak etraflı bir sondaj ameliyesine girişir, bundan aldığı neticeye göre. gazete hakkındaki kararını verir. "Agitprop" basının ele alacağı ve alamıyacağı mevzuları da tespit eder ve bunları gizli direktifler halinde gazetelere bildirir. Meselâ grevler, üniversite çevresindeki kaynaşmalar. çalışma kampları, yabancı memleketlere ilticalar, resmî şahsiyetlere karşı suikast teşebbüsleri yasak mevzular arasındadır.

Asıl sansür, yani gazeteler basılmadan önce yürütülen sansür ise "Glavlit". tarafından yapılır. "Glavlit" resmen Millî Eğilim Bakanlığına bağlıdır, hakikatte üyelerinin hepsi gizli emniyet mermurlarından meydana gelmiştir. "Glavlit"in "basılır" kaydı almadan hiçbir gazete basılamaz. "Glavlit"in selâhiyeti ancak, "İzvestia" ve "Pravda" gibi Sovyet hükümetinin ve Komünist Parti merkez komitesinin resmî organlarında işlemez.

Rusyada kullanılan diğer bir sansür de "kaynak vizesi" denilen usûldür. Kaynak vizesi, haber veya makale ile ilgili resmî makamın imzasını göstermek mecburiyetidir: Bir resmî şahsiyetle mülakat mı yapıldı, müsvettenin mülâkat yapılan şahsın imzasını taşıması gerekir, dış siyasete alt bir makale mi hazırlandı, üzerinde Dışişleri Bakanlığının vizesi bulunması icabeder. Bütün bu çeşitli kontrollere rağmen sık sık hataya düşüldüğü de görülür. Meselâ Sovyetlerle aynı sansür sistemini kullanan Komünist Cinde 10 gün içinde 370 kuyu kazıldığı bildirilmiş, fakat böyle bir işe hiç başlanmadığı anlaşılmıştır. Yapılmamış köprülerden trenlerin geçirildiği de sık sık rastlanan hâdiselerdendir.

Hürriyetten boyunduruğa

Milletlerarası Basın Enstitüsünün Çekoslovakya bahsinde ileri sürdüğü noktalar da ibret vericidir. Çekoslovakya, savaştan önce batılı mânasıyla gazeteciliğin mevcut olduğu tek Doğu Avrupa memleketiydi. Üstelik savaştan sonra Sovyetler tarafından "kurtarılmış" bir memleket değil, Almanyaya karşı savaşmış bir "müttefik" statüsünü haizdi. Batılı anlayışta bir devlet adamı olan Beneş zamanında Çekoslovak basını Doğu ile Batı arasında ortalama bir sisteme sokulmuştu. Basının bazı mesuliyetleri olduğu ileri sürülüyor, gazeteler bu mesuliyetleri yerine getirecek yolda tanzim ediliyordu. Meselâ hususi şahısların gazete çıkarmasına izin verilmiyordu. Ancak Milli Cepheye dahil -yani Alman işgali sırasında işbirliği yapmamış, partilerin, bazı korporasyonların ve resmî teşekküllerin gazete çıkarmak hakkı vardı. 1945 Temmuzunda yaptığı bir konuşmada Cumhurbaşkanı Beneş basın hakkındaki görüşünü şöyle açıklıyordu: "Bana göre gazetecilik bir âmme hizmetidir. Gazete çıkarmak hürriyetinin tarh olarak tatbikine artık müsaade edilmemelidir. Hepimiz savaştan önceki sarı basının nasıl birşey olduğunu biliyoruz. Bu görüşün hürriyeti kayıtladığı doğrudur, ama âmmenin selâmeti başta gelmelidir. İşte bundan dolayıdır ki bizde gazeteler ancak kendilerine gazete çıkarmak hakkı tanınan âmme korporasyonları tarafından yayınlanır."

Beneş'le birlikte daha başka demokratların da inandığı bu görüşün doğru tarafları vardı. Ama Beneş sistemi, Çekoslovak basınının yavaş yavaş "komünistleştirilmesine" de yol açtı.

Durmayan mücadele

Milletlerarası Basın Enstitüsünün incelemesinde, Stalin'in ölümünden sonra Demirperde gerisindeki "buz çözümü" sonunda basında meydana gelen nisbî gevşeme de ele alınmaktadır. Aynı gevşeme temayüllerinin, komünist olmayan otoriter rejimlerdeki tesirlerinde de bahsediliyor. Fakat Enstitünün incelemesi şu neticeye varıyor ki, komünist olsun olmasın bütün otoriter rejimler* de, "yukarıdan" gelen "serbestleme", "gevşeme" işareti hiçbir değer taşımamaktadır, zira herşey yine otoriter rejimin keyfine kalmaktadır.

Milletlerarası Basın Enstitüsünün incelemesi şu cümlelerle sona ermektedir: "Haberlerin süzgeçten geçirildiği, gazetelerin vesayet altına alındığı memleketlerde, basın hürriyeti -bunun aksine olarak- bütün değerini kazanmaktadır. Zira bu memleketlerde, basın hürriyetinin vatandaş için ne kadar hayatî ehemmiyeti olduğu daha iyi belirmektedir". Bunun içindir ki, otoriter devletlerde büyük bir kısmı hür basına olan inançları uğrunda iktidar kuvvetlerine meydan okuyarak türlü tehlikeleri göze aldılar. Bazıları cesaretlerini pek pahalıya, hattâ hayatları pahasına ödediler, ama mücadeleden geri durmadılar.

Terbiye

Muhtelif çağlarda çocuk

Nisanın ilk haftasının Ruh sağlığı haftası olarak ilân eden İstanbul Halk Eğitimi Komitesi bilhassa çocuk eğitimi üzerinde durmuş ve radyo konuşmaları ile anne ve babaları aydınlatmaya çalışmıştır. Komite anne ve babalara, bilhassa şunu kabul ettirmek istemiştir ki çocuk yetiştirmenin kendisine mahsus bir tekniği, bir bilgisi vardır. Her anne ve baba bu bilgiyi elde etmek için ceht etmelidir. Çocuğu sevmek kâfi değildir, onu sevmesini de öğrenmek lâzımdır.

Süt ve Emzik cağı

Çocuk emzik çağında tam mânasıyla anneye bağlıdır. Ona en yakın muhitine şiddetle muhtaçtır. Bu devrede esas olan "sevgi gıdası" hiçbir zaman ihmal edilmemelidir. İşte bu ihtiyacın karşılanma şeklidir ki çocuğun ruhî gelişmesini ayarlıyacaktır. Bezleri kirlenen, sancılanan, ateşlenen çocuk ağlar. Anne onun derdini sevgi göstererek paylaşmalıdır. Bazı anneler çocuklarını, alelacele emzirip bırakıverirler. Çocuğun emme ihtiyacı tam mânasıyla tatmin olmamıştır. Hayata kırgın ve küskün kimselerin, emzik çağından itibaren sevgiden, anlayıştan mahrum olarak yetiştirilmiş olanların arasından çıktığı tesbit edilmiştir. Çocuğa sütle beraber lâzım olan şefkat ve sevgidir. Bu, çocukta "kendine güvenme" hissinin gelişmesine yarayacaktır ve ilerdeki saadetin bir şartıdır. Parmak kadar çocuk dahi sevgiyi bilir, hisseder.

Bir yaşından sonra

Bir yaşından sonra çocuk etrafına uymağa çalışır. Bu, çocuğun defi tabii ihtiyacını kontrol altına almaya çalışması ile kendini gösteren bir hâdisedir. Fakat anne ve babaların bunu kolay bir iş sanmaları hatadır. Çocuk için bu temizlik alışkanlığını elde etmek muazzam bir iştir. Anne ve baba çok sabırlı, anlayışlı olmak durumundadırlar. Çünkü bu çocuğun ilk intibak tecrübeleridir. Temizlik alışkanlık çocuğa çok fazla erken verilmeye çalışılmamalıdır. Sertlik ve öfke bilhassa tehlikelidir Çünkü bu şekilde muamele gören çocuklar ilerde insanlarla olan diğer münasebetlerini de inatlaşma, etrafı hiçe sayma, disipline isyan etme şeklinde kurmak zorunda olduklarını sanırlar. Bu kanaatin sebebi de ilk intibak devresinde annenin acemiliği yüzünden öfkeye, sinire, inatlaşma hislerine kapılmasıdır. Tıpkı temizliğe alıştırma gibi, diğer hareketlerde de -meselâ yürümede, konuşmada- zorlamalar ve acele çok fena netice verir.

Ev devresi

Okul çağına kadar evde geçen devre pek mühimdir. Bu devrede çocuk herşeyi aileden alır, öğrenir. Bu çağ, şahsiyet yapısı denilen ruhî yapının şekil alma devresidir. Sevgi, taklit, kıskançlık gibi çeşitli sebeplerle çocuk ruhî gelişimini sağlar. Oğlan çocukları bu devrede daha ziyade annelerine bağlanır ve hattâ babalarını ondan kıskanırlar. Kız çocukları da bu devrede çok defa babalarının tarafını tutarlar. Çocuk bağlandığı kimseleri, anneyi ve babayı taklit edip onlara benzemeğe çalışır. Demek ki bu devrede anne ve babanın çocuk için iyi misal olacak şekilde hareket etmesi Dek mühimdir. Çocuk, anne ve babasını taklit ederek cemiyet içinde yaşamasını öğrenir. Onların kendisine ve başkalarına karşı nasıl hareket ettiklerini bir an için dahi olsa gözden kaçırmaz. İşte anne ve babalar bunu bir an için dahi olsa, unutmamalıdırlar. Bu devrede çocuk etrafından sevgi ve şefkat görürse büyüyünce muhiti ile iyi bağlar kuran bir insan, aksi halde cidden bedbaht olur ve ileride çeşitli intibaksızlıklar gösterir. Ani ve babanın ayrılması -hattâ hastalık ve seyahat dolayısı ile ortaya çıkan muvakkat ayrılık bile- çocuğa fena tesir eder. Bu hallerde çocuk terkedilmiş hissine kapılmamalıdır.

En mühim nokta

Ev devresinde anne ve babanın en çok dikkat edecekleri nokta, çocuğun öğrenme kabiliyetini zorlamamaktır. Çocuk daima güç öğrenir, sık sık hatalar yapar. Unutkanlık çocuk için gayet tabiidir. Anne ve baba sabırlı olursa çocuk rahat rahat öğrenir. Hırçınlık eden, zorlamalar yapan anne ve babalar ise, çocuğu ürkütür. Diğer bir mühim nokta da çocuğun hareketlerinin asıl

Dâvaya İnanmak Lâzımdır

Jale CANDAN

Türk Kadınlar Birliği hakkında, son zamanlarda, gazetelerde çıkan haberler cidden üzücüdür. Bilhassa Türk Kadınlar Birliğine pek çok emeği geçmiş birçok kıymetli üyenin vazifelerinden ayrılması ve bu toptan istifaları takip eden tavzih ve üstü kanalı izahlar çok düşündürücüdür. Türk Kadınlar Birliği, içerde ve dışarda bugün 13 milyon Türk kadınını temsil etmek iddiasındadır. İşte Türk kadınının, Birliğin işlerine karşı yakın alâka duymasının sebebi budur. İste gene bu sebepledir ki, biz, Kadınlar Birliğinden yalnızca Türk kadınının dâvasını benimsemesini, bu dâvaya hizmet etmek hususunda azimli bir çalışma göstermesini beklemekle iktifa etmiyeceğiz. Türk Kadınlar Birliğinin bir bütün halinde kusursuz olmasını istemek, taşıdığı isim dolayısı ile bizim bir hakkımız ve kaçınılmaz vazifemizdir. Bu mükemmeliyeti ise elbette ki yaptığı işler kadar ve belki ondan da fazla idare mekanizmasında, kongrelerinde, seçimlerde arayacağız. İşte bu sebepledir ki, geçen Mayısta yapılan Sekizinci Türk Kadınlar Birliği Kongresini ve onun neticelerini büyük bir titizlikle takip etmiş bulunuyoruz. Öğrendiğimize göre, kongrede oy tasnifinde usulsüzlük iddiası ile Haysiyet Divanına verilen üyeler hakkında divan kararını bildirmiş, fakat karara muhalefet eden İdare Kurulunun tutumu karsısında divan üyeleri toptan istifa etmişlerdir. Umumi heyete gelince, kararı değiştirmek değil de elindeki yetkiye dayanarak âzaları affetmek yoluna gitmiştir. Burada mühim olan belki neticeden ziyade, tahkikat vesilesiyle ortaya çıkan usulsüzlüklerdir. Haysiyet Divanının altı ay devam eden bir çalışmadan sonra verdiği rapora göre Türk Kadınlar Birliğinin Sekizinci Kongresine birçok üyeler delege olmadan iştirak ettirilmişlerdir ve tüzük, nazarı itibare alınmamıştır. Seçimlerde gizli oy, açık tasnif prensibine de riayet edilmemiş ve bir odaya kapanan tasnif heyeti keyfi hareketlerde bulunmuş, neticede ise oylarda büyük oynamalar olmuştur. Gene bu tip lâubalilik ve usulsüzlük yüzünden zamanında ilgili makamlara bildirilmeyen tüzük tadilâtına dayanarak üçüncü defa başkan seçilen sayın Nazlı Tlabarın seçimi de hukuki kıymetini kaybetmiştir. Gerek raporda, gerek 1 ve 2 numaralı ihtarlarında Haysiyet Divanı çok çeşitli aksaklıkları meydana çıkarmış ve böylece Türk Kadınlar Birliğinin derdini teşhis etmiştir. Bu teşhise mim koyup hastalığı tedavi etmek te mümkündür, "Adam sende" deyip, kapalı kuta içinde meseleleri uyutmaya çalışmak ve pek iyi niyetlerle kurulmuş bir teşekkülü ölüme mahkûm etmek de...

Teşhis sudur: Türk Kadınlar Birliğinde bugün söz sahibi olan kimselerin çoğu bu işi kâfi derecede ciddiye almamaktadırlar. Bu onlar için içerde bir sembol, dışarda ise yalnızca bir şerefli Unvan olarak telâkki edilmektedir. Seçimlerdeki lâubaliliği başka türlü anlamaya imkân yoktur. Teşhis bu olunca, tedavisi oldukça kolaydır. Birliğin idaresine Türk kadınının dâvalarına hizmet edilebileceğine inanan, kimseleri getirmek ve meseleyi ciddiye almak...

sebebini, anlamaya calışmaktır. Çocuk mantığı ile büyük mantığını birbirine karıştıran anne ve babalar çocukları hakkında yanlış hükümlere varabilirler.

6-12 yaş devresi

Okul çağında çocuğun ruh gelişimi aile çevresinden dış âleme yönelmiştir. Bu devrede çocuk evi ve ailesi dışındaki âlemi tanımak için muazzam bir enerji sarfeder. Anne ve babasına karşı duyulan aşırı düşkünlük kaybolur. Fakat bu elbette bir kopma değildir ve çocuk evinden uzaklaştırıldığı hissine kapılmamalıdır. Atıldığını, terkedildiğini sanmamalıdır.

Okul aynı zamanda, çocuğun ciddi olarak çalışma hayatına atılması demektir. Bu ilk denemelerde öğretmenler tarafından karşılanışı, arkadaşlar ile tanışması çok mühimdir. Bu arada bazı güçlüklerle karşılaşmak mümkündür. Burada iyi çalışan Okul . aile birlikleri fevkalâde mühim bir rol oynayabilirler. Bazı aileler çocuklarını lüzumundan fazla şımartır, bazıları da çocukları okula başlar haşlamaz artık vazifelerinin bittiğini sanar, herşeyi öğretmenden beklerler. İkisi ortası, sabırlı, ölçülü ve bilhassa bilgili hareket etmek lâzımdır.

Ergenlik çağı

Çocuğun vücudundaki bir takım derişikliklerle, ergenlik çağı da başlamış olur. Fakat aslında çocukların seksüel hayata alâkaları daha iki üç yaşında başlar. En mühim nokta çocuğun bu mevzuda soracağı suallere yanlış cevaplar vermemektir. "Bebeği leylek getirdi" masalları çocuğun zihnini daha fazla işgal etmekten başka bir işe yaramaz. Çocuk kendi cinsi ve karşıki cinsin vücut yapısı hakkında doğru bir fikri sahip olmalıdır. Cinsi münasebetleri de çiçeklerden, hayvanlardan misal getirerek basit bir şekilde izah etmek lâzımdır. Oyun ve okul devresinde çocuk karşı cinsten çocuklarla tabii bir arkadaşlık kurmasını öğrenmelidir. Ergenlik devresinde çocuğa arız olan utangaçlık hissini de t:ıbi: görmek, fakat onun konuşup açılmasını kolaylaştırarak ona meselelerinde yardım etmek lâzımdır.

Ergenlik devresinde çocuklar artık yetişkin insan olmaya hazırlanıyorlar demektir. Bu çağda bazı çocukların yakınları ile çatışmaları olur. Bunu da daima bilgi, anlayış, sevgi ve müsamaha ile halletmek mümkündür. Çocuğu anlamak, sevmek, ona zaaf göstermek, onunla lâubalileşmek değildir. Bu sabırla, bıkmadan ve daima büyüklüğün icap ettirdiği mesafeyi araya koyarak çocuğa, yaklaşmak, ona doğru yolu göstermek demektir.

Süt içen çocuk

"Şefkat gıdası" da ister

Sosyal Hayat

Hoş kadının sırrı

Bir kadın vardır hoşa gider. Dikkatli bakarsınız, ahım şahım güzel değildir. Belki her zaman modaya uygun olarak giyinmez; ama bir çok kadın ona benzemek hevesini duyar ve onun gibi giyinmeğe özenir. Bu kalın sokakta bakışları çeker, bir salonda daima alâkanın merkezidir. Bu tip kadınlar çok fazla değildir. Onlara, cemiyette zaman zaman rastlanır. Bazıları kendi hayatlarını yaşayan mütevazi kadınlardır ve muhitlerinde, kısaca "güzel kadın" sıfatını kazanır, beğenilir. Bazıları "parlak kadın" olarak cemiyette isim yapmış ve hattâ bazan tarihe geçmiş şöhretli kadınlardır. Kimbilir kralı tahtından etmiştir, kimi tanınmış bir ressamın, bir müzisyenin veya bir romancının ilham kaynağıdır, kimi tarihin akışını değiştirecek fırtınalara sebep olmuştur. İşte bütün bunları sırf kadınlıklarına dayanarak yapan kadınların diğer kadınlardan farklı olarak neleri vardır? Bu, yalnız güzellik veya yalnız zekâ olmasa gerektir. Çünkü güzel ve zeki kadınların miktarı hoşa giden kadınlardan pek çoktur. Şu halde ortada Bir sır vardır.

Kendi kendisini seven kadın

Hoşa giden kadın evvelâ kendisini seven kadındır. Bu kadın ne yalnızca erkekler için giyinip süslenir, ne de birçokları gibi. yalnızca kadınlar için.. Bu kadın kendi kendisini beğenmek, kendi kendisini hoş görmek için giyinir ve itina gösterir.

Kendisini seven kadının ilk prensibi her zaman ve her yerde şık, her zaman ve her yerde güzel olmaktır. Bazı kadınlar evde yalnız kaldıkları zaman saçlarını bile taramaya üşenirler, çorapları düşse "kim görüyor" diye aldırmazlar, eski ve nursuz elbiselerini yenileştirmeyi, gençleştirmeyi düşünerek yerde, evde üniforma giyer gibi, üstüste onları giyip eskitmeye bakarlar. Mühim adettikleri bir davete icabet etmek ise bu kadınlar için cidden bir meseledir. Günlerce evvel tasalanır, güzellik maskelerine baş vurur, berberden randevu alırlar. Dolaptaki şahane elbise ile de, birdenbire şık, b;rdenbire şahane olabileceklerini hayal ederler. Halbuki hoşluk, güzellik ve şıklık herşeyden önce bir alışkanlık meselesidir. Bunları bir kadın bir bayramlık entari gibi sırtına geçiremez. Mutfakta, yatakta, evinde, her zaman ve her yerde hoş ve güzel olmıyan genç kız veya kadın bir salonda veya sokakta birdenbire hoş ve güzel olamaz.

Beğenilen kadın

Sırrı: *Şahsiyet!.*

Emniyet hissi

Bir kadın vardır, hasta yatağında bile daima tertemiz, süslü ve hoştur. Gardrobunda şahane gece tuvaletleri, çok pahalı kürkleri yoksa da birkaç ağır klâsik kıyafet yanında çeşitli bluzları, hafif ve şirin ev kıyafetleri bulunur. Bir güzel önlükle mutfakta, lavanta çiçeği kokan bir başına entari veya sveter . etekle her zaman her yerde temiz, taze ve şıktır.

Bu kadın evde yalnızken bile, hiç bir zaman, aynaya bakmaktan utanmaz. İşte bunun içindir ki kendi kendisine emniyeti vardır. Gene bunun içindir ki rahat hareket eder, en mühim bir davete giderken telâş etmez ve arada bir süslenen kadın kadar da zaman kaybetmez. Hoşa gideceğini bilir, hoşa gider. Çünkü kendi kendinden hoşlanır.

S İ N E M A

A. B. D.

Oscar'lar

Geçen haftanın basında pazartesi gecesi Pantages Tiyatrosunda yapılan 31 inci Oscar merasimi, her zamankinden daha büyük bir dikkatle hazırlanmıştı. 80 milyona yakın Amerikalının televizyondan seyredeceği merasimin, bu büyük sinema merkezine yakışır olması için elden geldiği kadar çalışılmıştı. Bu yılki merasimin hazırlanmasını üzerine alan prodüktör Jerry Wald, daha aylarca Önceden programını yapmış, mükâfatları dağıtacak, seyircileri eğlendirmek için sahneye çıkacak olanları dikkatle seçmişti. Merasimi takdim edecekler arasında Bob Hope, Sir Laurence Olivier, David Niven, Tony Randall, Jerry Lewis vardı. Oscar'ları Kim Novak ve James Cagney -en iyi kadın oyuncuya, Irene Dunne ve John Wayne -en iyi erkek oyuncuya-, Elizabeth Taylor, Gary Cooper, Doris Day, Rock Hudson, Eva Marie Saint, Soohia Loren, Dean Martin, Jean Simmons, Nathalie Wood, Robert Wagner dağıtacaklardı. Bu arada Burt Lancaster, Kirk Douglas, Dana Wynter, Joan Collins, Rpsalind Russeli sahneye, çıkıp şarkılar, esprilerle davetlileri oyalıyacaklardı. Hattâ, fazladan olarak, bu yılki. Oscar merasiminde iki de "sosyetik atraksiyon" vardı: Ingrid Bergman on yıllık bir ayrılıktan sonra ilk defa Hollywood'a gelip Oscar gecesine katılıyordu; üstelik Jerry Wald, gecenin en önemli Oscar'ı olan en iyi film Oscar'ını vermek vazifesini Bergman'a yüklemişti. İkinci sosyetik atraksiyon ise, Debbie reynolds -Eddie Fisher Elizabeth' Taylor üçlüsünün geceye katılmalarıydı. Wald, ince bir buluşla, D. Reynolds ile E. Taylor'un sahneye çıkışları arasına bir saatlik bir fasıla sıkıştırmıştı. Bununla beraber Wald'in korktuğu olmadı, zira Oscar gecesi bir şarkı söylemesi iki ay önceden kararlaştırılan Debbie Reynolds; son anda merasime katılmaktan vazgeçti.

Kazananlar

Bütün bu zengin atraksiyona rağmen, gecenin asıl kahramanı bir film oldu: "Gigi" Zira "Gigi", en iyi film Ocar'ından başka dokuz Oscar daha kazanarak, Oscar tarihinda rastlanmıyan bir rekor kırdı» Gerçi 1939 da on Oscar'la "Gone With the Wind - Rüzgâr gibi geçti" Oscar rekorunu kırmıştı, fakat. "Rüzgâr gibi geçti'nin Oscar'larından ikisi lâfta kalıyordu Tanınmış Fransız kadın yazarı Colette'in aynı addaki romanından perdeye aktarılan "Gigi" müzikli komediydi. Geçen yüzyılın sonlarına doğru, bir genç. kızın büyükannesi ve teyzesi tarafından sosyete hayatına hazırlanmasını anlatan "Gigi"de Leslie Caron Maurice Chevalier, Louis Jourdan. Hermione Gingold ve Eva Gaber oynuyorlardı. Filmi çeviren Vincente Münnelli en iyi rejisör Oscar'ını, senaryoyu hazarlıyan Alan Jay Lerner en iyi adapte senaryo Oscar'ını, Joseph Ruttenberg en iyi renkli fotoğraf Oscar'ını, William A. Horning ile Preston Ames en iyi sanat direktörü Oscar'ını, Henry Grace ile Keough Gleason en iyi dekor Oscar'ını, Cecil Beaton en iyi kostüm Oscar'ını. Andre Previn en iyi film müziği Oscar'ını, adapte senaryo Oscar'ını almış olan Alan J. Lerner, ayrıca Frederick Loewe ile en iyi şarkı Oscar'ını -Lerner: Güfte, Loewe: Beste-, Adrienne Fazan da yine aynı

"Gigi" de Leslie Caron

Oscar yağmuru!..

filmden dolayı en iyi montaj Oscar'ını almışlardı. Böylelikle üç dram -"Cat On A Hot Tin Roof - Kızgın çinko dam üstündeki kedi", "The Defiant Ones . Meydan okuyanlar", "Seperate Tables - Ayrı masalar"- ile bir komedi -"Auntie Mame - Mame Hala", gibi rakipleri arasında müzikli komedi "Gigi" teknik Oscar"ların hemen hepsini toplamakla beraber oyun bakımından her hangi bir Oscar alamadı. En iyi kadın oyuncu Oscar'ı, Robert Wise'ın "I Want to Live - Yaşamak istiyorum" adlı filmindeki, rolü için Susan Hayward'a verildi. Bir adli hata neticesinde gaz odasında idama mahkum edilen hafifmeşrep bir kadını canlâandıran Hayward daha önce de yine dört dramatik rolden dolayı -"Smash - Up", "My Foolish Heart - Meşum hata", "With A Song in My Heart Kalbinin şarksı",, "I'll Cry Tomorrow - Yarın ağlıyacağım"- Oscar'a namzet gösterilmiş fakat kazanamamıştı. Bu sefer aynı çeşitten bir rol için Oscar kazanması, dağıtımda gözetilen sırayı ortaya koyuyordu. Oscar'ı dört defa bekliyen Hayward çok heyecanlandı, filmlerindeki gözüyaşlılıkla sahneye çıktı, "kendisini bu kadar mesut ettiklerinden dolayı" teşekkürlerini bildirdi. En, iyi erkek oyuncu Oscar'ı, Delbert Mann'ın Terence Rattigan'ın piyesinde canlandırdığı palavracı ve ahlâksız binbaşı Pollock rolünden dolayı İngiliz asıllı David Niven'e verildi. Böylelikle Susan Hayward, Deborah Kerr, Shirley MacLaine, Rosalind Russell Elizabeth Taylor'u, David Niven de Tony Curtis, Sidney Poltier, Paul Newman ve Spencer Tracy'yi atlatmış oluyorlardı.

Hollywood'ta Fransızlar

En iyi yardımcı kadın oyuncu Oscar'ını yine "Ayrı masalar"daki bir İngiliz oyuncusu olan Wendy Hiller kazandı. Aynı zamanda tanınmış bir tiyatro oyuncusu olan Hiller, Bernard Shaw'ın piyeslerinden perdeye aktarılan "Pygmalion" ve "Binbaşı Barbara" filmleriyle şöhret kazanmıştı. Hiller'in rakipleri Peggy Cass -"Auntie Mamte"-, Martha Hyer -"Some Came Running"-, Maureen Stapleton - Lonely Hearts"- ve Cara Williams -"Te Defiant Ones"- idi Yaşlı oyuncu Burl Ives de, Lee J.Cobb, Arthur Kennedy Gig Young ve Thedore Bikel gibi daha genç rakiplerini atlatarak, William Vyler'in "The Big Country - Büyük ülke" sindeki oyunu için en iyi yardımcı erkek oyuncu Oscar'ını aldı.

Amerikan Senaryocular Derneğinin senaryo armağanını kazanan Nathan E. Douglas ile Harold J. Smith, beklendiği gibi, "Meydan okuyanlar" için en iyi orjinal senaryo Oscarı'nı paylaştılar. Böylelikle her ne kadar Oscar tarihinde ilk defa namzet gösterilen zenci oyuncu Sdney Poitier bir Oscar alamadıysa da, bunun kadar merakla beklenen netice, yani "karaliste" de bulunan Nathan Douglas'ın Oscar alması gerçekleşti. En iyi siyah - beyaz fotoğraf Oscar'ı "Meydan okuyanlar"ın kameracısı Sam Leavitt'e gitti. Warner Bros'un "Knightly Knignt Bugs" u eh iyi canlıresim Oscar'ını, Walt Disney'nin "Grand Canton"u en iyi kısa film Oscar'ını aldı. Disney ayrıca "White Wilderness ile en iyi dokümanter, "Ama Girls" ile en iyi kısa dokümanter Oscar'larını aldı- Sinema prodüksiyonuna devamlı olarak en çok hizmeti geçenlere verilen "Irving, Thalberg mükafatı" ise bu yıl Jack L. Warner'e ayrıldı.

Gecenin en çok alkışlanan iki sinemacısı, iki Fransız oldu. Maurice Chevalier, "müzikli komedilerin gelişmesindeki geçmiş hizmetlerinden

dolayı" Akademinin özel mükâfatını almak için sahneye çıktığı vakit salon alkıştan inliyordu. Chevalier ayrıca bir de şarkı söyledi. İkinci Fransız. meşhur komedi sanatkârı Jacques Tati idi. Tati, rejisörlüğünü yaptığı, senaryosunu hazırladığı ve başrolünü canlandırdığı "Mon Oncle . Amcam" adli komediyle en iyi yabancı film Oscar'ını kazanmıştı. Zaten rakipleri pek kuvvetli sayılmazdı: Almanyadan "Halden", İspanyadan "La Vengazza", Yugoslavyadan "Bir yıllık yol", İtalyadan "I Soliti ignoti" vardı. Jacques Tati, filmindeki "amca" tipinin yürüyüşüyle sahneye gelirken herkes kahkahalarla gülmeğe başlamıştı. Tati teşekkürünü, Fransızlara mahsus bir nezaketle yaptı ve "Hollywood bu kadar çok komedi filmi meydana getirmeseydi, bu gece burada bulunamazdım" dedi.

Filmler

"Jesse James'in maceraları"

Efsâne haline gelmiş olan Amerikan, eşkiyası Jesse James hakkında bir filmin rejisörlüğüne Nicholas Ray'in seçilmesi çok yerinde bir iştir. "Rebel Without A Cause - Asî Gençlik" gibi harb sonrası Amerikan sinemasının en büyük eserlerinden birini ortaya koyan, "Johnny Guitar" gibi son derece şairane ve dramatik bir "westcrn" meydana getiren rejisöre bu mevzu biçilmiş bir kaftandır. Ray'in Jesse James'i ele alırken Amerikan İç Harbi sonrası gençliğiyle, İkinci Dünya Harbi sonrası gençliğinin davranışları arasında paraleller kurmak istediğini öğrenmek tasarıyı daha da alâka çekici hale getiriyor. Hele Ray'in ilk filminden beri çevresi ile çatışma halinde olan gençliğin davranışları üstünde nasıl ısrarla durduğu, bu mevzuu nasıl ustalıkla işlediği bilinince...

Fakat netticede ortaya çıkan eser "The True Story of Jesse James Jesse James'in- maceraları" ümitleri suya düşüyor. Birçok sahnelerde yapılmak istenen fakat yapılamayan şeylerin, rejisörün iyi niyetlerinin, sağlam tutumunun inkâr edilmez izlerine rastlamak, bu filmin tam mânasıyla kaçırılmış bir fırsat olduğuna şüphe bırakmayan ayrı bir üzüntü vesilesi oluyor.

"jesse James'in maceraları" fırtına gibi hareketli, hızlı ve sert bir bölümle başlıyor. Başarısızlığa uğrayan Northfield bankası soygunundan kaçmaya teşebbüs eden Jesse James çetesinin birçok üyeleri daha kasabanın içindeyken sıkıştırılıp öldürülüyor. Kaçanlar gazaba gelmiş kasaba halkı tarafından şiddetle takip ediliyor. Çetenin aşağı yukarı bütün adamları yakalandıkları yerde vuruldukları halde Jesse ve Frank James kardeşler . yakayı gene de kurtarıyorlar. Nicholas Ray'in elinde . şairane, değer kazanan sert du-

Susan Hayward
Dördüncüden sonra...

rumlar ve şiddetli mizansenlerden meydana gelen bu sahne ümit veren bir başlangıç oluyor. Ama bunun arkası gelmiyor. Bir sürü "geriye dönüş" ile anlatılan hikâyenin dramatik bütünlüğü kısa zamanda paramparça oluyor, bölük pörçük hâdiseleri kafasında birbirine eklemeye çalışan seyirciye hiçbir devam sırası gözetilmeden anlatılan bu hikâyeden birşeyler çıkarmak bilmece çözmekten zor hale geliyor. Bu karmakarışık senaryo kuruluşu, filmin kaderini daha başlangıçta tâyin ediyor. Halbuki bu karışıklık içinde bile göze çarpan bazı sahneler "Jesse James"in iyi bir şekilde hazırlandığı takdirde rahat rahat bir "Asî Gençlik" ayarında eser olabileceğini düşündürüyor. Neden olmasın? İşte "Asî Gençlik"teki gibi yüklü, üzerinde çok şey söylenebilecek bir mevzu, işte o filmin ustalısını ve şahsiyetim ispat etmiş rejisörü!

Nicholas Ray ve Kemal Tahir

Eşkiya mevzuu bizim için de oldukça alâka çekicidir. Bilhassa son yıllarda neşredilen birbirine zıt görüşte iki eşkiya romanının -Yaşar Kemalin "İnce Momed"i ile Kemal Tahirin "Rahmet Yolları Kesti"siedebiyat sahasında uyandırdıkları hareket de bunu gösteriyor. Eşkiya halkın ağzında dolaştığı. üzerine türküler, destanlar yakıldığı gibi bir kahraman mı, yoksa yiğitlik, mertlik ve doğrulukla alâkası olmayan bir rezil mi? Jesse James balladında onun, akıllı ve iyi yürekli bir yiğit olduğu, sıkıntı içinde bir adam görmeye tahammül edemiyecek kadar merhametli tanındığı, zenginden çalıp fakire vardığı söyleniyor. Ama halk arasında dolaşan bu söylentilerin aksine hakikatte Jesse James'in de bütün öbür eşkıyalar gibi kimseye metelik koklatmayan, cesaret bir kenarda dursun gölgesinden korkan bir katil olduğu biliniyor.

Nicholas Ray, Jesse James'in içinde bulunduğu şartlar tarafından eşkiyalığa itildiğini gösteriyor. Kuzey eyaletlerinin endüstricileri ile Güneydeki toprak ağaları arasındaki çatışmadan çıkan Amerikan iç harbinde toprak ağalarının hâkimiyeti yıkılınca ortada yersiz yurtsuz bir sürü köylü kalmıştı. İşte Güneyin meşhur haydutları, Quantrell'ler, Jesse ve Frank James'ler, Sam Bass'ler, Younger'ler. Billy the Kid'ler bu yerinden edilmiş köylüler arasından çıktı. Soygun programlarını daha çok kuzeyin zengin bankalarına ve posta trenlerine teksif etmeleri kuzeye haset duyan fakir Güneylileri sevindirmiş, onların arasında ganimetten pay alana rastlanmadığı halde, eşkıyaların zengini soyup fakire verdikleri efsanesi doğmuştu. Eşkiyasını bir Kemal Tahir anlayışıyla inceleyen Nicholas Ray filminde Jesse James'in her gittiği yere içindeki korkusunu da birlikte götüren, intikam hırsından, küçük hesaplardan kurtulamayan, zamanla en yakın dostlarına, ağabeyine bile silâh çeken aşağılık bir insan olduğunu gösteriyor. Jesse James ile ilk soyguna girişen adamlardan birçoğu çaldıkları para ile bir arazi satın almak, yahut bir iş kurmak hayalindeler. Fakat işin içine bir kere girdikten sonra yakayı sıyıramıyorlar. Bir soygunu bir başkası takip etmeye başlıyor. Çaldıklarından fakirlere pay ayırmalarının da ne derece bir hikâye olduğu Kemal Tahirvari bir sahne ile açıklanıyor.

Rejisörün bu sağlam tutumuna rağmen, film neden aksıyor? Yazının başında da işaret edildiği gibi filmin sağlam mevzuuna rağmen karmakarışık senaryo yapısı bütün aksamaların temelidir. Yer yer çok canlı birkaç sahne birbirlerine iyi baglanamadıkları gibi, sahnelerin de birçoğu oldukça şematik hallediliyor. Bu dağınıklığın stüdyo ile rejisörün arasında ortaya çıkan bir görüş ayrılığından meydana geldiği bilinmektedir. Fox stüdyosu 1938 de Tyrone Power ile Henry Fonda'nın oynadıkları, Henry King'in rejisörlüğünde çevrilmiş olan "Jesse James -Sevimli Haydut" filminin yeni bir versiyonunu elde etmek isteğindedir. Henry King'in filmi adından da anlaşılacağı gibi Jesse'yi sevimli bir haydut olarak tanıtıyor. Halbuki Nicholas Ray'in niyetleri ise bunun tam aksidir. Senaryoyu kendi istediği şekilde hazırlatması önleniyor. Ray de eline tutuşturulan senaryodan birşeyler çıkarabilmek için günü gününe çalışma sırasında senaryo-

daki davranışları kendi görüşüne uydurarak filmi sekiyor. Nihayet görüş ayrılıkları son haddine vardığı zaman filmin rejisörlüğünden de ayrılıyor, çekim başkası tarafından tamamlandığı gibi. montajı da başkası yapıyor. Jesse'nin lehine bir hikâye kuruluşunda, davranışları değiştirerek Jesse'yi kötülemeye çalışmak neticesiz kalıyor. .

Beceriksiz oyun

Nicholas Ray'in gayretlerini baltalayan ikinci büyült aksaklık da oyunlardadır. Jesse James rolünde Robert Wagner son derecede anlayışsız ve beceriksiz bir oyun çıkarıyor. İyi bir oyuncunun maksadına ulaşmak için dolambaçlı yollara sapan bir rejisöre çok yardımları dokunur. Senaryoda yazılamıyan, durumlarla ortaya konamayan bazı karakterlerin onları canlandıran oyuncuların anlayış ve ustalığıyla seyirciye duyurabildiğine çok rastlanmıştır. "Asî Gençlik"te James Dean, "Bigger Than life -Tehlikeli Arzular"da James Mason Nicholas Ray'i kuvvetle testekliyorlardı. Robert Wagner'in bu bakımdan en ufak bir faydası dokunmadığı gibi, onunla yakınlaşıp, haşır neşir olmasını önlüyor. Bütün oyuncu kadrosu içinde sadece iki kişi, Jesse'nin karısı rolünde Hope Lange ile onu arkadan vuran Robert Pord'u canlandıran Carl Thayler dikkati çekiyorlar. Bilhassa bu ikinci rol kısalığına rağmen üzerinde çok durulmuş olduğunu hissettiriyor. Jesse James'in evinde yatıp kalkmakta olan Robert Ford aşağılık duygusu içinde bir gençtir. Genç eşkiya ile arkadaşlarını yarı korku yarı hayranlıkla gözlemektedir. Kulakları Jesse'nin kahramanlığı, ele geçmezliği hakkında söylenenlerle dolmuştur. Yiğidin bu dünyada nam için yaşadığına inanır. Eline silâh geçtiği zaman bu korkak ve aşağılık mahlûkun ilk işi Jesse'yi arkadan vurmak, sonra sokağa fırlayıp Jesse James'i vurduğunu ve adının Robert Ford olduğunu ilân etmek olur.

Bir başarısızlığın ehemmiyeti

Nicholas Ray'in "Jesse James"teki başarısızlığı bilhassa Hollywood prodüksiyon sistemi, bağımsız çalışma fırsatını ele geçiremeyen rejisörler bakımından ehemmiyet taşımaktadır. Bu öyle bir rejisör olsun ki daha ilk filmi "They Live By Night - Dönülmeyen Yol"dan beri kuvvetli şahsiyetini ortaya koysun, daha sonraki eserlerinde bunun bir tesadüf olmadığını ispat ederek "Asî Gençlik" gibi büyük bir film meydana getirsin, eline en iyi onun yapabileceği bir mevzu verilince de onu sabote etmek için ne yapmak gerekirse yapılsın!.. Bu durum herşeyden önce şunu açıklıyor: Hollywood'ca yapılan filmler, birkaç istisna dışında birçoğunun ayni adamın elinden çıkmış gibi standart görüş, duyuş ve şekilleri, umumî şahsiyetsizlikleri bu prodüktör hakimiyetinden ileri gelmektedir

C E M İ Y E T

Meclis Başkanı Refik Koraltanın rahatsızlanarak bayrama, Türkiyenin en modern sağlık müessesesi olan Ankara Hastahanesinin hususi bir dairesinde geçirdiği haberi, kendisini sevenleri bir hayli telaşlandırdı. Fakat Meclis Başkanının rahatsızlığının şöyle dörtbaşı mamur bir istirahat ihtiyacından ibaret olduğu anlaşılınca endişeler ortadan kalktı.

*

Amerikada bulunduğu sırada evi soyulan genç Muğla milletvekili Turhan Akarca, elden çıkan kıymetli plâklarından çok, haberin gazetelere kendisinin Amerikada müstakbel kayınpederi Dr. Namık Gedikin refakatinde gittiği şeklinde aksetmesine üzülmüş. AKİS'e gönderdiği bir mektupla üzüntüsünü ve İktisadî İşbirliği Teşkilâtının davetlisi olarak gittiği Porto Rico'dan avdette New-York'a uğradığını ve Dr. Gedikle yarım saat kadar görüştüğünü, refakatte seyahat etmediğini açıklıyor.

*

Çarşamba gecesi Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası refakatinde bir konser veren meşhur Rus piyanisti Emil Gilels, basın toplantısında bir suale cevaben, Rusçası basılmadığı için Boris Pasternakın Doktor Jivago'sunu okumadığım söyleyince, basın toplantısını dikkatle takip eden Emniyet Birinci Şubenin on kadar musiki münekkidi hayretle biribirinin yüzüne baktılar. Zira hiç biri şimdiye kadar ne Pasternak'ın, ne de Doktor Jivago'nun adını işitmiş değillerdi.

Edward G. Robinson
"Şövalye" sana derleri.

İstanbulu çok romantik bir şehir olarak tasavvur ettiği için geçen hafta Türkiyeye gelen sert gangster rolleriyle meşhur sinema yıldızı Edward G. Robinson'un dönüşünde de ayni düşüncede olup olmıyacağı merak edilmektedir. Zira İstanbullun çarşı . pazarına dolaşan' ihtiyar aktör, kilosu 8 liraya satılan kara zeytin karşısında küçük dilini yutmuş ve bu şaşkınlıkla İstanbulun hammallarına bir "şövalyelik" rütbesi tevcih etmiştir.

*

Çok aksi ve sinirli olduğu söylenen meşhur trompetçi Louis Armstrong, yaptığı basın toplantısında bu söylentileri fiilen tekzip etti ve güleryüzlülüğü ile bütün gazetecileri büyüledi. Siyahi cazcı, neş'esinin sebebini soran mütecessis bir hanım gazeteciye cebinden çıkardığı müshil ilâcı kutusunu gösterdi ve bir hatıra olarak kutuyu imzalıyarak gazeteciye hediye etti. Türk kadınlarına dair fikri hakkındaki beylik suali kahkahalarla karşılayan Armstrong, karısıyla birlikte seyahat ettiğini hatırlatarak "Beş yıldızlı bir kâbusu da yanında getirdiğim için henüz bir fikir elde edemedim. Galiba bir fikir edinemeden de gideceğim" dedi.

Japon Veliahtı Akihito, âsil olmayan Michiko Shoda ile geçen hafta evlenerek altı asırlık bir an'aneyi yıktı. Japon âdetlerine göre hükümdar ailesi, ilâh sayıldığından Michico Shoda'mn kaydı basit vatandaşlara mahsus nüfus kütüğünden silinmiştir.

*

Geçen hafta Oda Tiyatrosuna "Oturana Odası"na seyre gidenler Tomris Oğuzalpin rolünde Meliha Arsı görünce şaştılar ve genç sanatkârın ani olarak hastalandığım tahmin ettiler. Halbuki Tomris Oğuzalp, "görülen lüzum üzerine" bakanlık emrine alınmıştı. Birkaç gün sonra da bu "görülen lüzum"un artık görülmediğini ve genç aktrisin işine iade edildiği duyuldu. Ama işin içindeki "esrar"in ne olduğu anlaşılmadı.

*

Servetiyle bir zamanlar dünyanın gözünü kamaştıran Haydarabat Nizamının torunu Prens Mükerrem Şuh, Londrada Esma Birgen adındaki bir Türk kızıyla evlendi. 21 yaşındaki gelinle 25 yaşındaki damadın nikâh törenlerinin mümkün olduğu kadar gösterişsiz geçmesine dikkat edildi. Genç evliler balayım İstanbulda geçirecekler.

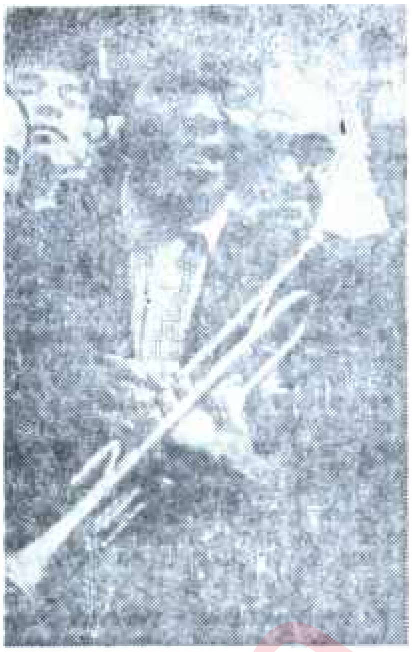
M U S İ K İ

Caz

Armstrong İstanbulda

Cazın büyük adamı Louis Armstrong geçen hafta İstanbuldaydı. Ünlü trompetçiyi ve orkestrasını Türkiyeye getirtmek için İstanbullu konser menacerleri bundan önce birkaç kere teşebbüste bulunmuşlar, fakat Louis'nin istediği yüksek ücret konser başına 2.500 dolar civarında bir para. yüzünden teşebbüslerinden vazgeçmek zorunda kalmışlardı. Armstrong'u İstanbula getirtmek nihayet, bir amatör menacerin, İstanbul Defterdarlığının gayreti sayesinde mümkün oluyordu. Defterdarlık hem, Armstrong'a ve küçük orkestrasının üyelerine. İstanbuldaki konserlerinin karşılığı olan 150 hin lira civarındaki parayı ödemek, hem de Defterdarlık Memurları Yardım Derneğine gelir sağlamak gayesiyle bu işe girişmişti. Defterdarlık, gözettiği meblağı toplıyabilmek için, profesyonel konser menacerlerin hiç-"bir zaman başvurmıyacakları usullere başvurdu. Neticede, bilet almak istiyenler bir hayli eziyet çektiler ve öfkelendiler. Biletler, günlerce, konserin verileceği Saray sineması gişelerinde değil, Defterdarlıkta ve vergi dairelerinde satıldı. En yüksek bilet fiyatı 25 liraydı; fakat derneğe, 75 liradan aşağı olmamak üzere, teberruda bulunmıyana bilet satılmıyordu. Konser günü yaklaşıp da biletlerin satılmadığı görülünce, teberru mikdarı 25 liraya kadar indi-

Fakat konser o derece başarılıydı ki. bilet alırken çekilen eziyeti ve duyulan öfkesi unutmak elde değildi. Louis Armstrong, caz musikisindeki başlıca üslûpların en büyük tesir kaynağı olmuş, (tek başına bu musikinin inkişafına istikamet vermiş bir musikişinastı. Bu bakımdan başka hiçbir sanatta, Louis Armstreng'un sazdaki durumuyla kıyaslanabilecek durumda olan bir sanatçı gösterilemezdi. Bugünün cazında hemen hemen herşey, Armstrong'un otuz yıl önce yaptıklarına bağlanabilirdi. Bugün 59 yaşında bulunan bu büyük musikişinas gerçi artık, gençliğindeki yaratış atılganlığını kaybetmiş, bugüne kadar yaptıklarıyla yetinen, sermayeden geçinen bir "ustabaşı" olmuştu. Nitekim on beş yıl içinde yaptığı plâklar, Armstrong'un çökme devrinde bulunduğunu gösteriyordu. Fakat İstanbuldaki konserlerinde çökme belirtilerinin hiçbiri yok gibiydi. Büyük sanatçı sanki yeniden otuz yıl önceye dönmüştü. Çalgısı üstündeki kontrolü kusursuzdu. Bundan birkaç yıl önce dudak kanseri yüzünden ameliyat geçiren Armstrong'un dudaklarından rahatsız bulunduğunu ancak, konserden sonra sahne arkasına gidenler, ağzındaki ilaçlı pamuklan gördüklerinde anlıyorlardı. Çalışında bunun

Louis Armstrong
Eski günleri hatırlattı

hiçbir belirtisi yoktu. O hacimli, yuvarlak, esnek Armstrong tonu, gençliğindeki tesir gücüyle. Saray sineması salonunu dolduruyordu. Sololarındaki sadelik ve mantık, "klâsik" mefhumunun tarifi yerine geçebilirdi. Bir kere daha anlaşıldı ki Louis Armstrong, yirminci asrın en değerli en büyük yaratıcılarından biridir.

Diğer üyeler

Armstrong'un altı kişilik küçük topluluğunda tromboncu Trummy Young, klarinetçi Edmund Hall, piyanist Biliy Kyle, kontrabasçı Arvell Shatv ve davulcu Barrett Deems gibi seviyeli cazcılar çalışmaktadır. Fakat bunlardan yalnız Young ile Kyle Türkiyeye gelmiş, Edmund Hall'un yerini Peanuts Hucko. Arvell Shaw'un yerini Mord Herbert, Barrett Deems'in yerini de Dany Barcelona almıştı. Peanuts Hucko, Benny Goodman tesirinde, temiz bir teknikle çalan, müzikal bir klarinetçiydi. Mord Herbert basit klişelerden meydana gelmiş manasız sololar çıkartan, tempo icrasına hiçbir seçkinlik veremiyen bir kontrabasçı, Dany Barcelona ise, nefes çalgılarının Yeni Orlean geleneklerine dayanan ustalığına yakışmıyan, fakat düzgün bir "modern" tempoyla çalan, sololarında ise inşa mantığından çok göz boyamaya başvuran bir davulcuydu. Üçü de, yerlerini aldıkları musikişinasları -Hall, Shaw ve Deem'i- aratıyorlardı. Fakat üçü de, bir seviyenin altına düşmiyen musikişinaslar oldukları için, öbür üç üyenin -Armstrong, Young ve Kyle'ın. üstün cazcılık ve musikişinastık vasıflarını belirmesine hiç değilse engel olmuyorlardı.

Piyanist Billy Kyle 1920 yıllarının sonlarında Armstrong'la çalışmış ve onun trompet üslûbunu piyanoya uygulıyan Earl Hines'ın okulunda, bilhassa sol el vurgu ve senkopları bakımından Hines'a yaklaşan, sağ el icrasında kişiliğini daha iyi belirten, yumuşak, dolgun tuşesi ve sololarında buluş zenginliğiyle sivrilen bir cazcıydı. Tromboncu Trummy Young kâh vahşî, atılgan, kâh duygulu ve okşayıcı çalışıyla, gene çift şahsiyetli bir uslûpçuydu.

Armstrong, trompetçilik değeri yanında, cazın en iyi şarkıcısı olduğunu bir kere daha ispat etti. Hele "Lazy River" ve "Sleepy Time Down South"daki söyleyişi, Armstrong tegannisine örnek olarak gösterilebilecek başarıdaydı. Topluluğun ikinci şarkıcısı Velma Middleton, "blues imparatoriçesi" Bessie Smiht'e benzemiye özenen, bir şarkıcıydı. Koskoca bir topacı andıran bu yusyuvarlak kadın, şarkıcılığıyla değil, sahne şahsiyetiyle orkestradaki yerini muhafaza ediyordu. Konserin son iki parçasında sahneye çıkan Miss Middleton, koskoca gövdesine bakmadan dansetmiye kalktığında -inanılmaz şey. sahneye yeni bir canlılık geldi, inanın swing'i artar gibi oldu.

Tanınmış parçalar

Programda, Armstrong repertuarının birçok tanınmış parçası yer almıştı: Tiger Rag. Muskrat Ramble, When The Saints Go Marching in, St. Louis Blues gibi Yeni Orlean geleneği parçaları yanında, yıllardır Armstrong repertuarında bulunan birçok popüler parça da çalındı. Bunların arasında, ünlü cazcının "Yüksek Sosyete" filminde Çaldığı Ve söylediği "Hing Society Calypso" halkı bilhassa ilgilendirdiyse de, asıl lifİendirmesi gereken, "Adios Muehachos" veya "La vie en rose", gibi cazda kullanılmıyan parçaların çalmışıydı. Hemen hemen herkesin bildiği bu çok tanınmış melodiler sayesinde, bir melodinin nasıl caz cümlesine uydurulduğu ve caz emprovizasyonu gereklerine göre nasıl değiştirildiği daha iyi anlaşılmış oluyordu.

Armstrong'un İstanbul konserleri baştan sona, "show" terbiyesi ve musiki saygısı içinde geçti. Bütün icralar boyunca, musikiyle ilgili hiçbir lâubalilik, hiçbir icra bozukluğu, beraberlik noksanı, anti - müzikal hiçbir davranış yoktu. Bütünündeki istikrar ve düşmiyen seviye bakımından bu konserler. Dave Brubeck'in ye Dizzy Gillespie'nin konserlerinden daha da üstündü.

K İ T A P L A R

ÜÇÜNCÜ KATIN İNSANLARI

(Sıtkı Yırcalının şiirleri. Ankara, Ajans Türk Yayınları, 1959. 84 sayfa, 850 kuruş)

Hükümetten uzak kalmanın bazı eski bakanlar için büsbütün faydasız olmadığı anlaşılıyor. Böylece enerjilerini edebî sahaya döküyorlar ve kütüphanemize yeni kitaplar kazandırıyorlar. Bu halin, kalkınmamızda neden edebiyattan başka herşeyin noksanlığının çekildiğini izah etmek gibi ikinci bir faydası da var. Samet Ağaoğlu, nasıl gene böyle bir ayrılıkta "Babamın Arkadaşları"nı edebiyatımıza hediye ettiyse, Sıtkı Yırcalı da Hükümetin dışında kalma fırsatından istifade etmiş ve ikinci şiir kitabını yayınlamıştır: "Üçüncü Katın İnsanları"..

Yırcalının bu birinci hamur kâğıda itina ile basılmış yeni eseri, sadece şairin içli muhayyelesini ortaya dökmekle kalmıyor, ayni zamanda modern edebiyatın bütün psikolojik unsurlarını da ihtiva ediyor. Şiirlerin serbetşçe altalta dizilmiş mısralarının arasından, vaktiyle şuur altına itilmiş, baskı altında tutulmuş birçok düşünce boy veriyor. Şairin iç mücadelesi, yapmak istedikleri ile yaptıkları arasındaki farkın üzüntüsü dışarıya dökülüyor. Bu bakımdan "Barışların Ağusu" adlı şiirin şu kıt'ası iyi bir misaldir:

Tut ki düşünceler konuşunca
Bir doru at şahlanmış, gemi azıda,
Yelesi köpük köpük, ağzı soluk soluğa
Kır taylar başıboş, al kısrak dizginsiz,
yağız atlar öfkeli.

"Haraç Mezat" adlı şiirde de ayni iç boşaltma vardır, bilhassa şu ilk mısralarda:

Herşey pazara çıkmış bu âlemde
Her muhabbet, her tat...
Haraç, mezat...
Yok mu pey sürecek?

Yırcalının yeni kitabının en çok alâka uyandıran ve çabucak dillerde dolaşmağa başlıyan şiiri "Dünyamızın Çilesi" dir. 19-18 yılında Balıkesirde yazıldığı belirtilen bu şiir, bilhassa hapishanedeki gazetecilerin bütün zihinleri meşgul ettiği şu günlerde tam bir sürpriz tesiri uyandırmıştır. İşte "Dünyamızın Çilesi"nin IV numaralı kıt'ası:

Hapishane koğuşu duman uyunmaz
Dağ gitsek, deniz geçsek, Güneş bulunmaz
Yıldız kesip, ay biçsek gere dokunmaz
Baş verir de insanlar kula kul olmaz

PERDE ARKASI

(Yazan: Burhan Arpad. İstanbul, Yeditepe Yayınları, 1959. 71 sayfa, met n dişi 16 sayfa resim, 300 kuruş.)

«Perde arkası", Burhan Arpadın tiyatro yazılarından meydana geliyor. Tiyatro yazıları dendiği vakit hemen akla gelivereceği gibi. tiyatro tenkidi sanılmasın, "Perde arkası" ndaki oniki yazının hepsi, Türk sahne hayatına ait hatıralardır. Türk tiyatro ve sinemasında önemli bir yer tutan Şehzadebaşının otuz yıl önceki durumuyla bugünkü durumu arasındaki farkları anlatan ilk yazı ile İstanbul Şehir Tiyatrosunun "Hatıralar Galerisi"ni ele alan sonuncu yazı bir yana bırakılırsa, "Perde arkası" otuz yıl önce sahneye atılmış yahut ilk şöhretlerini o zaman yapmış sanatkârların bugünkü durumlarını ele alıyor. Arpad, bu kısacık yazılarda, aradaki değişmeyi büyük bir canlılık, kıvraklık ve biraz da hüzünlü bir hava içinde ustaca ortaya koymasını bilmiş. Hakikaten, Arpadın çocukluk ve ilk gençlik çağlarının renkli görüşüyle bağlandığı, kendi tabiriyle "allı morlu kartelâlar" ile 1957 nin "neon ışığı" arasında epey fark var ve yazarın birinciye olan hasreti gözden kaçmıyor. Ama Arpadın asıl aradığı bu dıştaki görünüş değildir. O "Perde arkası" nın değişmeden kalan hususiyetlerini arıyor.

Bu değişmeden kalan taraf, sahne sevgisi, sahneye bağlılıktır. Arpad, 1957 yılında konuştuğu sanatkârların otuz yıl öncesine arada bir yaptığı "geriye dönüşler" ile hem bu değişmiyen tarafı, hem de bu vesileyle sahne hayatımızın unutulmuş bazı olaylarını ortaya koyuyor. Okuyucu, böylelikle tam otuz üç yıl sonra gene aynı piyeste, "Merakî"de, Rıhletî Efendi, rolüne hazırlanan Behzat Butak'ın elli yıl önce ilk defa "Dar-üt-temsil-i Osmani Heyeti"nde "Ramses" piyesindeki uzun tiradını ezberden okuyuşuna şahit oluyor. Otuz yıl önce Maksim Barda "İstanbul Coline Moore'u" dive reklâm edilen İrina Fotonun -Karaca, yine aynı sahnede iki devrin seyircisini "Ramona" şarkısiyle nasıl coşturduğunu görüyor. Öte yanda, İ. Galip Arcan. sahne sevgisi uğrunda başının geçirdiği kazaları anlatıyor. Başka bir sayfada, "İyi Lâz taklidi yaparım" diyerek ezile büzüle tiyatroya girmeğe çalıgan, yıllarca bir tiyatro topluluğundan öbürüne göçebe hayatı yaşadıktan sonra "Cibali Karakolu" ile kendi adındaki tiyatroyu kuran Muammer Karacanın macerası var. Âdile Naşit, yıllar yılı milyonlarca seyirciyi kahkahadan kırıp geçirdikten sonra darlık içinde ölen babası Naşit Özcandan bahsediyor. Bu arada büfecilikten, daha doğrusu fıstıkçılıktan, sinema ve tiyatro şebekesi kurmaya geçen milyonluk iş adamanın hikâyesi de, tiyatromuzun "mutfak" kısmına az çok ışık serpiyor.

Burhan Arpadın kitabı, bir tarih incelemesi değil, fakat ele aldığı bir kaç kişinin hikâyesiyle otuz yıllık bir sahne hayatının en can alacak noktalarını ortaya koyuyor; o devirlere yetişememiş olanlar için bile, bu devrin, bir tarih incelemesinin yapabileceğinden daha canlı tasvirim veriyor.

Sıtkı Yırcalı

Bizim kata da buyurun!.

TÜRK TİYATROSU TARİHİ

(Yazarı: Refik Ahmet Sevengil. İstanbul, Maarif Basımevi, 1959, VIII 19 sayfa, 28 sayfa resim, 210 kuruş. "Devlet Konservatuvarı Yayınları Serisi")

Batılı mânasiyle tiyatronun Türkiyeye girişi Tanzimatla birlikte başlar. Ama ondan önce de Türkiyede bir "temaşa sanatı"nın mevcudiyeti şüphe götürmez. Tanzimâttan önceki bu temaşa hayatını inceleyenler ise, hemen daima meddah, Karagöz ve orta oyunu üzerinde durmuşlar, bunun dışında "temasa" sayılabilecek unsurları pek araştırmamışlardır. Sevengil Türk Tiyatrosu hakkındaki araştırmasını yeniden bastırırken, artık bu ilk devrenin eksik de olsa bir tablosunu çizmek gerektiğine inanıyor. Bundan dolayı, Sevengilin iki ciltlik eski araştırmasının bu yeni basımı, "Eski Türklerde dram sanatı" adlı yepyeni bir ciltle başlıyor. Kitabın "Eski Çağlarda" başlığını taşıyan ilk bölümünde Orta Asya ve Küçük Asya Türklerinin ilk temaşa hayatına ait arkeolojik bilgiler ele alınıyor. Selçuk Türklerindeki dramatik eğlencelerden sonra Osmanlı devrine geçiliyor. Burada ondokuzuncu asra kadar padişah düğünlerinden savaş oyunlarına, saray haremindeki temsillerden bale pantomimlere, esnaf alaylarındaki taklitlere, curcuna ve kol alayına kadar değişik temaşa şekilleri inceleniyor.

E Ğ İ T İ M

ANKARA'DA YENİ BİR KOLEJ

— I —

Yankıları hâlâ efkârı umumiyeyi meşgul etmekte olan Mithat Paşa Koleji'nin kapatılması hâdisesi, bizde, bu yıl başlarında Ankara'da üçüncü bir kolej olarak öğretim ve eğitim hayatına atılmış bulunan Çankaya Koleji'ni ziyaret etmek arzu ve ihtiyacı uyandırdı.

Kavaklıdere'nin sakin bir köşesinde faaliyette bulunduğunu öğrendiğimiz koleji bulmakta güçlük çekmedik. Amerikan Sefaretinin hemen arkasında Paris Caddesinde iki ayrı binada açılmış bulunan Kolej'den içeriye girdiğimizde ilk bakışta gözümüze çarpan teneffüste bulunan öğrencilerin hareketlerindeki disiplin havası oldu.

Okul binasının karşısında bulunan geniş bahçede voleybol oynayan, seyreden, okula girip çıkan çocuklarda hâkim olan disiplin havası derhal kendini hissettiriyordu.

Vestiyerde bekliyen kapıcı paltolarımızı alarak nezaketle bize yol gösterdi. Geçtiğimiz yerlerde okulun temizliği bilhassa dikkatimizi çekiyordu, Önceden idealist ve çalışkan bir genç olduğunu öğrendiğimiz kurucu bizi Müdüriyet odasında karşılamıştı. Tereddüdümüzü görerek

— Efendim, bendeniz Ahmet Arslanöz Koleji kurucusu diye. kendini tanıttı.

Kendisine riyaret sebebimizi izah ettik. Memnun olduğunu ifade ettikten sonra müsaade ederseniz önce sizleri Kolejimizi gezdirelim, dedi. Gezmeye sınıflardan başlamıştık. Her sınıfta tek kişilik sıralar göze çarpıyordu. Sıralar muntazam ve tertipliydi. Sınıfları gezmeyi müteakip kütüphaneye geçtik. İyi bir şekilde tanzim edilmiş olan lâboratuvardan sonra iş atelyesini gezdik. Karyolaları temiz beyaz pikelerle örtülü yatakhaneyi gezdikten sonra yemekhaneye geçtik. Bu gezmenin bize bıraktığı intiba Kolej'in tam teşekküllü ve tam bir hüsnüniyetle kurulmuş Maarif Müessesesi olduğu merkezindeydi.

Geziyi müteakip Müdüriyet odasına tekrar dönmüştük. Kurucu ile öğretim ve eğitim sistemi üzerinde tatlı Sohbetlerimize devam ediyorduk. Gezi esnasında kız öğrenciye hiç rastlamayışımız dikkatimizi çekmişti.

— Ahmet bey dedik, Kolejinizde kız öğrencileriniz yok mu?

— Bu yıl Koleji geç açmış olmam ve daha bazı âmillerden dolayı az talebem olmasına rağmen prensip olarak kız öğrenci kabul etmedim. Çünkü kız - erkek karışık olduğu takdirde erkek talebelerde isyankâr ve asî bir ruh belirmektedir. Bu hal hem en çok önem verdiğim disiplini zedeler ve hem de çağ itibariyle kız ve erkek öğrencilerin dikkat ve alâkalan birbirlerine çekilerek öğrencilerin kendilerini rahat bir şekilde derse vermelerine mâni olur ve dolayısiyle öğretim bakımından da randıman alınamaz. Bu sebeplerden dolayı sene başından itibaren kadrolarımızı dolduramadığımızdan büyük malî tazyik ve tehlikeler altında olmama rağmen bu prensibimden fedakârlık etmedim. Hattâ hanım öğretmen dahi almadım. Bütün öğretmenler kıymetli erkek öğretmen arkadaşlar arasından seçilmişlerdir.

— O halde kız öğrenci kabul etmeye hiç niyetiniz yok.

— Bu yıl Kolej'in yalnız erkek kısmını açmış bulunuyorum. Gelecek yıl ayrı bir semtte olmak şartiyle Kolejin kuşlar kısmını da açacağım. Kızlar kısmının başında değerli ve disiplinli bir hanım Müdüre olmak üzere bütün öğretmenlerimi de hanım öğretmen arkadaşlardan seçeceğim. Şimdilik bu görmüş olduğunuz binalarda kurmuş olduğum Kolej, teşebbüslerimin nüvesini teşkil etmektedir. Önümüzdeki senelerde Kolej için yaptırmayı düşündüğüm modern okul binalarında öğretime devam edeceğiz.

— Kadrolarınız dolmuş olmadığına göre bir zararınız oluyor mu?

— Kolej tedrisata başladığından itibaren her ay 12 - 13 bin lira zarar etmekteyim. Şayet kız öğrenci kabul etmiş olsaydım Kolejin çok fazla talebesi olabilir ve zarar etmediğim gibi büyük bir kazanç ta temin edebilirdim. Sene başından itibaren pek çok kız öğrenci müracaatları vâki olmasına rağmen kabul etmedim. Herşeyden evvel gayem yakın menfaatlerimi gözetmeksizin iyi bir müessese kurmaktır ve inanıyorum ki, kazanç ise böyle bir çalışmanın tabii bir neticesi olacaktır.

— Bu durum karşısında 'yanınıza sermayedar bir ortak almayı düşünmediniz mi?

— İnsanların hüküm ve hareketleri iki saikten doğar. Biri geçim ve maddi kazanç ikincisi ise kafalarının içindeki bir ideali gerçekleştirmek arzusudur. Ben bekâr bir insan olduğuma göre bir geçim mesuliyetinden ve kazanç düşüncelerinden tamamen azadeyim. Tek gayem kafamın içindeki bir Koleji kurabilmektir. Bu sebepten çok büyük maddi tazyik ve tehlikeler altında olmama rağmen sermayedar ortak kabul etmedim. Şayet yanıma sermayedar bir ortak kabul etmiş olsaydım zarar ettiğimize göre prensiplerimden fedakârlık yapmak mecburiyetinde kalabilirdim. En basit misal olarak ortaklarım zarar etmekte olduğumuz için beni karma tedrisata zorlayabilirlerdi. Halbuki ben yalnız olduğum için evvelce arz ettiğim gibi büyük malî tazyikler ve tehlikeler altında olmama rağmen bütün bu malî sıkıntılarımı ortadan kaldıracak karma tedrisatı kabul etmedim.

— Bir âmme hizmeti gördüğünüze ve bu gibi özel teşebbüslerde Maarife büyük yardımcı olduğuna göre malî sıkıntınızın giderilmesi hususunda Maarif Vekâletince bir yardım yapılmıyor mu? .

— Maarif Vekâletince iyi niyetlerle çalıştığımız bilindiğinden Kolejimize yakın bir alâka gösterildiğini zannediyorum.